Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера дешз ● ЕРА, 19 декабрь, 1974 шу. ● № 161—152 (5440). ● Мах 3 кеп.

АЙБЕ ИДЕОЛОГИЧЕСКИ БАЛХА БОАРАМ

КПСС XXIV съезда, парте ЦК Пленумий решенеш, идеологически балхах дола соцамаш кхоачашдеш, Нохч-ГIалгIайчен партийни организаце дикка болх баьб политически сакхетам лакха бола, идейни чIоагIа бола къовсамхой хьалкхебеш.

Дега тоам а хулаш белгалде йиш я республике агитационно-пропагандистски болх беш эзараш партийни комсомольски болхлой, штате боаца лектораш, агитаторий политинформатораш, писателий, журналистий союзий членаш, художникаш, композитораш, культурах искусствах творчески болхлой, Iилма, просвещене болхлой хилар.

Вай республика идеологически болхлоша шоай дIайхача дешаца, шоаш гойтача масалца къахьегамхой оарцагIбоах нийслагIча пятилетка заданеш, тIайяца социалистически декхараш толамца кхоачашдара, гIо ду балха овсарле лакхъергйола торонаш балха юкъехувла.

«Эггара дикагIйола идеологех а, — аьлар новкъоста Л. И. Брежнева КПСС XXIV съезде яьча КПСС ЦК Отчетни доклада тIа, — бокъонца бола низ хилац, наьха дегашка а йижа, царга хьинар тIадохийташ хIама а дайташ, цар хIара доина леладечун боарам а хинна дIаэттача мара».

Массане а хьокхам эца метаргболаш ва дуккхача шерашта шийн коллективе кхетама болх хьинар тIадахийта беш воаа СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбината директор Л. А. Шилов. Комбината коллектива чIоабината директор Л. А. Шилов. Комбината коллективо чIоагIа сий ду цун, из теш цун дешах, цунгара хьокхам эц. ЦугIа духхьа дика лел комбината гIулакхаш. Из цкъа санна дуккхаза а белгалъяьй Ерригсоюзни премеш яларца. Боккха болх бу укхаза арахецача продукцена дикала Знак яийта гIерташ. ХIаьта цу хьакъехьа дика толамаш а даьхад.

Иштта шоай коллективашка идейно-кхетама болх бу ер шу долалуш республике встречни планаш оттаяра эггара хьалха промышленни предприятеш тIахьийхача ГI. Ахриева цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» завода директора А. А. Мальсагова, Грозненски района «Атагинский» совхоза директора М. А. Арбиева. Уж санна бола бIухой кIезига бац вай.

Парте Ленински, Шалински, Ачхой-Мартановски райкомаш дукхагIа терко е яьннай идеологически балха, из бера дикагIа йола опыт Iома а ю дIа а йоаржаю. ДикагIа бола пропагандисташ белгалбу, уж Сийлен доска тIа боах.

Коммунистически парте керттера доархIам массаза а ба а баьб, ба а бу къахьегамхошта политически нравственни кхетам балара, марксистско-ленински мировоззрени цар хьахилийтара. Идеологически балха идейни боарами цунах хьахулар пайданегIа хилийтари дIахо айдара керда декхараш оттадаьд дукха ха йоацаш КПСС Центральни Комитето тIаийцача «Белоруссе партийни организаце идеологически кадраш хьахаржаран кхетаяран беча балха хьакъехьарча» Соцам тIа. Республикерча коммунисташа. берригача идеологически болхлоша чIоагIа хьашт долаши дег тIара къоабалбеши тIайцар из.

Идеологически кадрашта кхетам балара проблемага массе а оагIорахьара хьажа а хьежа, Центральни Комитето уйла тIаяхийтай хIанзарча хьалашка цар доархIами моттиги лакхъяра, белгалдаьккхад, керда, чоадханегIен доккхагIен дола декхараш къоастадара дIоагIа кадраща беш бола болх, цар гIулакхий методаши стили эргайоахаш тоаярах латташ хилар.

КПСС ЦК Соцамо—оттадаьр кхоачашдара де дезар дувцача партийни актива собранешка, пленумашка идеологически кадрай балха дикагIйола опыт вIашагIтох, белгалду кадраш хьахоржача, хьалкхеча, цар дешача дола кхоачамбоараш.

Къаьстта теркам тIаозаш да идеологически кадраш касткаста хувцалуш моттигаш хилар, дика латтац гIулакх журналистий кадрашца а, къаьстта районни газеташка, царех дукхабараш эшаш йола образовани йоацаш ба, хIаьта деша а дешац. Дикка тоабе безаш ба КПСС Грозненски горкомерча марксизма-ленинизма университетен дун филиалийн болх.

Мела лелабу кхетама болх творчески организацешка. Цига хIанз а йолаш я склокаш, цхьабола творчески болхлой харцахьа лела моттигаш.

Назрановски, Сунженски, Малгобекски районашка моттигаш хиний кхычахьара тIабаьхкача специалистащца хулиганство лелаеш. Бусалба дин даьша, «дин авторитеташа» кодынах тешарий сакхетамчу ислама идеологи, мурдий законаш, Iадатен шариIатен нормаш чIоагIъе гIерташ хьинаре къахьег.

Республика партийни комитеташа, ерригача идеологически учрежденеша дукхагIа теркам тIабахийта беза наха юкъе беш бола кхетама болх еррига оагIош, чулоацаш, ерригa башхалонаш теркалъеш, цох хьахулар пайда дукхагIа боалаш хилийтара, дикка тоабе беза марксистско-ленински дешар хьехара, наха интернациональни, патриотически, атеистически кхетам балара, дIаяхача замах юхедисача зенерча гIулакхашца къовсам лоаттабара болх.

Ерригача звеньяй пропагандистски кадрай идейно-теоретически методически кийчо лакхъяра лаьрхIа чакхйоахаш я курсаши семинараши. ТIадоагIача шера чакхйоаккхаргйолаш я партийни дешара системай комсомольски политдешарен пропагандистанта лаьрхIа республикански методически конференци.

Гаргарча 4—5 шера марксизма-ленинизма университете юха кийчбергболаш ба партийни комитетий, газетий, телевиденен радион, книжни издательства, творчески союзийн организацейн болхлой. ЛеррагIа дIахьоргда лектораш дешийтилга.

Идеологически балха тIа толам баккхар дукхагIча даькъе тийша да юкхьанцарча партийни организацеех. Боккхача доархIаме да идеологически болх лелабеча цу организацей секретарий заместителашта пропаганден агитаци яра методаши формаши Iомаяр. Масала, КПСС Ленински райкоме царна лаьрхIа вIашагIа а елла болх беш школа я. ХIара районе вIаштIехьдаккха деза цу тайпара школаш хьаеллилга.

Тахан республика партийни организацей, ерригача идеологически кадрай низаш тIадахийта да болхлой, колхозхой, интеллигенте общественни хьинари къахьегама инициативен айяра, социалистически ахь шерра йоаржаяра, Iилма-технически прогресс сихъяра, пятилетка заданеш кхоачашъяра.

ХIанз КПСС горкомашеи райкомашеи уттаю дерригача доакъой идеологически кадрашцара болх тоабара де дезараш белгалдоахаш йола мероприятеш кхоачашъяра тIехьа тIахьожам лоаттабе беза.

Идеологически болхлой парте бокъонца бола гIончий ба къахьегамхой марксистско-ленински сакхетам болаш хьалкхебара беча балха тIа. Шеко яц нийслагIча пятилетка заданеши тIаийца социалистически декхараши толамца кхоачашдара къахьегамхой оарцагIбоахаш цар шоашта де мел могар дергхьарах.

СССР Лакхехьарча Совета сесси

18 декабре Москве, Йоккхача Кремлевски Двореце шийн болх дIаболабир ийссазлагIа гулъяьча СССР Лакхехьарча Совета шоллагIча сессе.

Iуйрийна 10 сахьат даьлча Союза Совета председателa А. П. Шитикова председателал а деш хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Союза Советеи Къамий Советеи цхьана ю заседани.

Депутаташа а хьаьнаша а, чIоагIа, дIаьхдаь тIоараш детташ, хьал а гIайтта, безбаь тIаийцар новкъостий Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев.

Депутаташа цхьа барт а болаш цIеагIийр сессе ден повестка, иштта цун балха порядок а.

Сессе ден повестка вIара деш:

1. Латвийски ССР-гара СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместитель хоржилгах.
2. 1975 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен планах.
3. 1975 шерарча СССР Паччахьалкхен бюджетахи 1973 шерара СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярахи.
4. СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чIоагIдарах.

Ден повестка шоллагIча пунктах доклад йир СССР Министрий Совета Председатела заместитела, СССР Госплана председателa депутата Н. К. Байбакова.

(ТАСС).

Назрановски автотранспортни предприяте водителаша. укх пятилетка хьалхарча диъ шера задани 108 процент совгIа кхоачашъяьй.

Уж толамаш доахача къаьстта дика къахьийгад Могушков Башира кулгалдеча таксистий бригада. Цо ший пхе шера задани дикка тIеххкхоачашъяьй. ХIанзлехьа тIайоагIача пятилетка календарагIа пачхьалкхен кассе дIаленнад эзараш сомаш. Шоай новкъосташта хьокхам телаш предприяте эггара хьалхарчарца шоай пхе шера задани кхоачашъяьи ба цун бригадера водителаш Котиев Махьмад, Муцольгов Хаваш, кхыбараш.

СУРТА ТIА: механик А. Евлоеви, водителаш М. Котиеви, Х. Муцольгови, бригадир Б. Могушков.

И. ПЛИЕВА сурт.

ДИЪ ШЕРА ПЛАНАЛ СОВГIА

Арахеца продукци дукхагIа, дикагIа, дIадолар кIезигагIа долаш хилийтара тIагIертта къовсам лоаттабеча ГI. Ахриева цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» завода болхлоша доаха толамаш шерагара шерага дикагIа хул. Продукцена реализаци яра цхьайтта бетта план 101 процент кхоачашъяьй цар. ПланагIа лаьрхIачул совгIа ара а хийца цар маьхала яьхай 96 эзар сома маьхера электросверлильни машинаш.

Планал совгIа продукцена реализаци ярах, бедал, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах, арахецача продукцега дIабода мах лохбарах, керда техникеи технологии производствана юкъеяххахьарах пачхьалкхенна планагIа лаьрхIачул совгIа итташ эзараш сомаш пайда баьб.

ДIадахача шерашка иштта овсаре къахьегар бахьан долаш пятилетка хьалхарча диъ шера план ханал дуккха хьалха, 7-ча декабре, кхоачашъяьй завода коллективо. Ер шу чакхдалалехьа пятилетка тIеххьарча шера чотах цо ара а хийца маьхала йоахаргъя 800—850 эзар сом мах бола электросверлильни машинаш.

Укхаза социалистически яхье хьалхалатташ ба хIанзлехьа шоай пхе шера задани кхоачашъяь бола Махлоев Мухарбик, Гизатулин Мабаракша, Даурбеков Мувса, Эльжаркиев Абдул-Разак, кхы дуккха бараш а. Кийчъю продукци тIехдика мара а ца хулийташ хIара сменагIа нормаш 150—170 процент кхоачашъю цар.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ДикагIча сортагIа йола полиэтилен

Ханал хьалха, 13 декабре, полиэтилен арахецара шера план кхоачашъяьй химкомбината И. Школяка кулгалдеш йолча полиэтилена производства коллективо. Арахийца еррига продукци лакхехьарчен цхьоалагIчен сортагIа хийцай. Ер шу чакхдалале планал совгIа 700 эзар сома маьха полиэтилен арахеца дага ба химикаш.

Дикача къахьегамца белгалваьннав укхаза слесарь В. Новиков, аппаратчикаш Г. Ширяев, Ш. Ахмурзаев, иштта кхыбараш а.

Л. НАЗАРОВА.

250 эзар сом...

Грозненски ТЭЦ-а № 3, № 1 йолча электростанцей коллективаша электрически йIовхален энерги дIахецара цхьайтта бетта план ханал хьалха кхоачашъяьй. Планал совгIа массехк миллион киловатт-сахьат электроэнерги яьккхай.

Уж толамаш даха вIаштIехьдаьннад теплоэнергетически оборудованена дика ремонт яри, цун балха технологически режим нийса лелаяри бахьан долаш.

НийслагIча пятилетка тIаийна декхараш кхоачашдаьд ТЭЦ-а рационализатораша. Рационализатораша производствана юкъейинхьача предложенеша 250 эзар сом пайда лургба объединене предприятешта.

Сменай, бригадай, участкай коллективаш рапорт луш я пятилетка диълагIча шера декхараш кхоачашдарах.

ДикагIболча болхлоех ба машинисташ А. Сыромятников, М. Лапухова, А. Волкова, электромонтер А. Стаснн.

Х. СУРУДЖАНЦ.

ДИКА IАНГАРА ДАРГДА

Ер шу долалуш Шалински района «Автуринский» совхоза фермашкарча хьайбаш леладерий собрани хилар. Цу собране тIа цар декхараш тIаийцар шера планагIа 1600 тони йолча, 1650 тони шура пачхьалкхенга йохка.

ХIанз совхоза хьайбаш леладераша доккхал деш лувш шоашта карагIдиннача къахьегама гIулакхех. Пачхьалкхенга шура йохкара шера плани тIаийца социалистически декхараши толамца кхоачашдаьд. 18-ча декабре дениз хьатIадоагIача шера чотах къахьегаш ба фермай болхлой.

Цу тайпара толамаш даха фермай болхлой вIаштIехьдаьннад Еррегсоюзни социалистически яхье а баьнна хьинаре къахьегарах.

Из толам боаккхача доккха дакъа юкъедихьад коммуниста Визиев Эмжета кулгалдеча № 1 йолча шурий-товарни ферма коллективо. Шера планагIа 1000 тони йолча, цу коллективо Даьхенна дIаеннай 1015 тони шура. Къаьстта белгалбаьнна къахьийгар доаркаша Эльдарова Iайнас, Худигова Марусяс, Вахабова Баккас, Мудаева Рукъета, иштта кхычар. Цу доаркаша сийленца кхоачашдаьд шоай социалистически декхараш.

Аюбов Дудас кулгалдеча № 2 йолча шурий-товарни ферма болхлоша а кхоачашдаьд социалистически декхараш.

Малгобекски района «Кавказ» яхача колхозеи Грозненски районерча «Атагинский» совхозеи хьайбаш леладераша вай республикерча фермай берригача болхлошка даь кхайкарал къоабалдаь хьал а лаьца, доахан дика Iангардаха, цар продукташ алсамъяха аьнна соцам баьб автуринцаша. Цу гIулакха дика кийчо яьй фермашка. Хьайбашта кхоачамхилал Iалашдаьд гIожен мошен доакъараш. ХIара дийнахьеи бийсанен цхьан Iатта лу 3 килограмм йол, 4 килограмм ча, 20 килограмм силос, 1 килограмм концентраташ, 1 килограмм патока, 20 килограмм жом.

Доахан дика кхабари царна доагIача бесса Iунал дари бахьан долаш денгара денга шура дукхагIа йоаккх фермай болхлоша. ХIанз хIара дийнахьа пачхьалкхенна цар дIалу 3—3,5 тони шура.

Белгалдаккха деза доахан чудоахкаду еррига помещенеш шийн ханнахьа цига дика кийчъяь хилар. Укх шера йистейоалаш я хьайбаш чудоахкаду комплекс. Цу чу хургда 800 бежани 600 Iасей. Цу комплекса чура дерригa балхаш: хий меладар, кхо арадаккхар. доакъар диллар механизировани да. ХIаьта доахан а машинашца деттаргда. Из комплекс болх бе йолаяларо дикка аттача баьккхаб хьайбаш леладерий къахьегам.

Массехк дош ала лов фермай болхлой моральнии материальнии безам совбаккхара совхоза кулгалхошеи партийни организацеи даьча гIулакхех. Масала, социалистически яхье атт дийнахьа план-задани кхоачашъеш хьалхара моттиг яьккхача доаркана 15 сом, шоллагIа моттиг яьккхачоа — 10 сом, кхоалагIа моттиг яьккхачоа — 5 сом ахчан преми лу. Цул совгIа толашагIа болча доаркашта лу цIе вымпел а. ХIаьта совхоза партийни профсоюзни организацеша баьча соцамагIа кварталах хьалхара моттиг яьккхача шурий-товарни ферма коллективана телевизор а 800 сом ахчан преми а лу.

Чакхдоалаш латт совхоза хьайбаш леладерашта беркате хинна ер шу. Дукха ха йиcаяц керда, нийслагIа пятилетка чакхйоалаш дола шу хьатIакхача. Из кхы а овсарегIа хилийтара боккхача лоархIаме да доахан дизаи дарстаи долаш Iангара доахилга. Цу гIулакха тIаберзабаь ба «Автуринский» совхоза коммунистий а хьайбаш леладерий а берригa низ.

Р. МАЛЬСАГОВ.

ШИЙ БАЛХА ГОВЗАНЧ

Нохч-ГIалгIай энергетикашта дика йовзаш я кузнеца Калашников Николая цIи. Дуккхача шерашка дениз хьавоагIа из «Грозэнергоремонт» ремонтно-наладочни предприяте къахьегаш.

Предприяте территоре тIарча къахьегама сийлен аллее гIолла хьалводаш го йиш е хьалтеха доалла производстве хьалхалаттача болхлочун портрет.

— Ший гIулакха воккха говзанч, кагирхошта дика хьехархо, новкъост ва из, — йоах цеха начальника М. Т. Хрусталева.

Лоацача хана лоаладаьча аьшках эшша оатхал хьаю Калашникова. Ца ховш дар цунга хоатт «Грозэнерго» дуккхача къопача инженерно-технически болхлоша.

Н. Калашников санна болча нахах коллективо доккхал ду. Дика болхло хинна ца Iеш, хьинаре рационализатор а общественник а ва из.

Электростанцей, электротехнически промышленноста болхлой профсоюза Нохч-ГIалгIай обкома президиума член, футбола республикански категорегIа вола судья ва из.

Дуккхача шерашка производствана хьалхалатташ хьавоагIача аьшкапхьара Н. Калашникова къахьегам белгалбаьккхаб Ленински юбилейни медалаца, Октябрьски революце орденца, Къахьегама Шеча Байракха орденца, «1973 шера социалистически яхье котваьннар», «НийслагIча пятилетка ударник» яхача значокашца.

ХIанз ший пятилетка кхоачаш а яь, 1976 шера чотах къахьегаш ва из.

С. ХАРИТОНОВ.

ПЯТИЛЕТКА КХОАЧАШЪЯЬЙ 200 САГО

НийслагIча пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера производственни плани тIаийца социалистически декхараши толамца кхоачашдара шерра социалистически яхь яьржар Гудермесски «Мединструмент» завода цехашта, участкашта, сменашта, къаьст-къаьстача болхлошта юкъе.

Цхьайтта бетта баьча балха итогаша хьахьокх завода коллективо декхараш кхоачашдеш хилар.

Продукци маьхала яккхара цхьайтта бетта план 100,7 процент, къахьегама овсарле лакхъяра план 103,1 процент, экспортагIа дIайода продукци арахецара план 100 процент кхоачашъяьй завода коллективо.

Цхьа бIаь тайпа совгIа медицински инструменташ арахец предприяте, дукха продукци дIайохьийт дунен тайп-тайпарча 20 мехка.

Заводо арахецача изделеша «Здравоохранение-74» яхача дунен халкъашта юкъерча выставке дакъа лацарах Сийлен диплом делар завода коллективана.

Уж толамаш дуккхача къамех болча нахах латтача коллективо тIатеIIа къахьегарах хьахилар.

ХIаране ший пятилетка кхоачашъяран социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашдаран тIехьа яьржача социалистически яхье даьхача толамашта итогаш ю.

Дуккхаза а социалистически яхье хьалхара моттиг яьхай кузнечно-прессови, шлифовально-полировальни цеха коллективаша. Участкашта юкъе производствана хьалха латтарех я мастера Т. Ф. Мацуцинас кулгалдеш йола гальванически участка коллектив, сменашта юкъе слесарю-механически цеха Х. И. Мачигова смена.

Социалистически яхье хьалхалелаеча къаьст-къаьстача болхлошта «ПрофессегIа дикагIвар» яха сийлен цIи лу. Укх шера из сийлен цIи хьожаяьй полировщицашта В. Беляевайна, Э. Роговскаяйна, Б. Берсановайна, слесара Заурбеков Супьяна, ханал хьалха пхе шера декхараш кхоачашдарах «Знак Почета» яха орден еннача токарь-револьверщика Н. Жуковайна, иштта кхычарна а.

Предприяте коллективе 200 саг ва хIанзале 1976 шера чотах къахьегаш. Царех ба полировщицаш С. Мамедова, Джасумова, М. Мачикина, М. Берсанова, слесараш А. Чаплыгин, Б. Шаипов, фрезеровщик Г. Маскамок, иштта кхыбараш.

Коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи яккхара тIехьа къовсам лоаттабеш хиннача 710 сагах 300 совгIача сага из цIи еннай укх шера. «СССР медицински промышленноста отличник» яха цIи лелаю завода 30 болхлочо, пхенне «НийслагIча пятилетка ударник» яха цIи лелаю.

Укх шера социалистически яхье котваьннар» яхача значокаца белгалваккха лаьрхIав слесарь-сантехник С. Кудаев, слесарь В. Зайцев, полировщица У. Дутуева, фрезеровщик Б. Пусох, иштта кхыбараш а.

Предприяти социалистически яхье яьннай Можайски медико-инструментальни завода коллективаца.

Укх шера хиннача мастерий слете итогаш йир мастерашта юкъерча социалистически яхьа. Иштта хьалхара слет хилар коммунистически къахьегама ударникий а.

Дукха мероприятеш чакхйоах заводе болхлой квалификаци лакхъяра, къахьегамхошта дукхагIа экономически знанеш ялара.

Тайп-тайпарча формех долча экономически дешара юкъеэза ва 150 болхло, 60 болхло производствана тIера па воалаш институташка, техникумашка, сайрийнарча школашка дешаш ва.

Болх а беш, деша баьIача болхлой моральни а материальни а безам совбаккхара йола мероприятеш чакхйоах заводе.

Пятилетка тIеххьарча, 1975 шера тIаэца лаьрхIай завода коллективо встречни план: заданел совгIа арахеца лерхI цергий моарзагIаш — 10 эзар, роторасширителаш — 800, зубчатолапчати пинцеташ — 200, еррига а 33 эзар сома маьха продукци.

М. АКИМОВИЧ, Гудермесски медицински инструментий завода партбюро секретарь.

Доазол дехьара хоамаш

НЬЮ-ЙОРК, 17 декабрь (ТАСС корр.). «Макгроу-Хилл бук компани» яхача американски издательстваси авторски бокъонашта йолча Ерригсоюзни агентстваси вIаши гIулакхаш леладарах йолча соглашенена кулгаш яздаьд укхаза. Соглашене лерхI США советски авторий английски метталеи американски авторий книжкаш СССР-е эрсий метталеи арадаха. Тайп-тайпара книжкаш арадахара хIанз советски организацештеи «Макгроу-Хилл» яхача издательствацеи юкъе ховдам болаш йола соглашенеш кулгаш язде кийчъеш я. Укх гаргарча хана советски авторий 40 гаргга тайпа книжкаш США арадаха кийчду «Макгроу-Хилла», хIаьта Советски Союз а «Макгроу-Хилла» арахийцача массехк книжкана бокъо эца кийчо еш я. Арахецача книжкашта юкъе керттера дакъа дIалоац техникан прикладной естественни Iилмайи даькъе даьча советски американски авторий балхаша.

Советски издательски организацештеи американски издательски фирмаштеи юкъе дIахо йодача хана цхьана гIулакхаш леладелга шердара болх беш ба хIанз.

ПРАГА, 17 декабрь (ТАСС). Дунен 96 мехка дIайохьийт полиграфически машинаш Адамово городерча Чехословацко-Советски доттагIала цIерагIча машинашъеча заводо.

ДIадахача ткъаь шера из продукци доазол арахьа лоаттаеча дунен тIа йоккхагIа йолча экспортерех цаI а хинна дIаэттай из. СЭВ мехкашта специализаци яра йолча соглашенеша дIа ма дехха машинай цхьадола тайпаш арахец предприяте.

Завода продукци эггара дукхагIа дIаийю социалистически мехкаша, керттерча даькъе Советски Союзо.

ДЕЛИ, 17 декабрь. (ТАСС). Чакхдаьха даьннад Инде эггара чIоагIагIа тIехьайисача Бихар яхача индийски штата 10 эзар юрта электрификаци яра балхаш. Штата ерригача юртех диълагIа дола дакъа да из, йоах укхаза кепатеха арахьнача юртарча электрификаце корпораце отчета тIа. Корпораце перспективни планага хьежжа, ерригача нах бахача электрификаци елга чакхдаккха лерхI 1977 шу хьатIаккхоачаш. Цунца дувзаденна «Хиндустан таймс» яхача газето белгалду, Бихаре программа кхоачашъеш доахача толамаша лоархIаме дакъа юкъехьоргда Инде цу малхбоален штата экономически тIехьайисар дIададаккхара.

РИМ, 17 декабрь. (ТАСС). Болх соцабаьб 24 сахьата забастовка дIакхайкаьча полиграфически предприятей къахьегамхоша. Сецай АНСА агентства телетайпаш. Итальянски журналисташа санна, полиграфисташа забастовочни къовсам лоаттабар издательски предприятеш караяраша коллективни къахьегама соглашенега юхахьажарах йола переговораш соцаярца дувзаденна да. Доал дераша хьатIаэца тигац экономически хьакъехьа дIадехараш санна йола, редакционни болхлоштеи журналисташтеи йоккхий бокъонаш, балха хилара гаранти луш йола къахьегам кердача тайпара вIаштIехьбаккхара енна предложенеш а. Издательски балха концентраци яра процесс хулаш латтарца дувзаденна, шоаш балхара дIабоахаргболаш хIама де гIерт журналисташи полиграфисташи. Полиграфисташа забастовка яр бахьан долаш ерригача Итале юха а ара ца доалаш дусаргда газеташ.

«Унита» яхача газета передовой статья тIа язду, газеташ ара ца далара бехкебараш издателаш ба, яхаш.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ТIАДИЛЛАЧА ГIУЛАКХАЦАРА БЕХКТОКХАМ АЙБЕШ

Кадрови дешаш даим хинна а хиннад, хIанз долаш а да Коммунистически парте беча балха керттера гIулакх.

КПСС кадрай чIоагIа йакхо еш йолга къаьгга хьагойт дукха ха йоацаш «Белоруссе партийни организаце идеологически кадраш хьахаржарен царна кхетам баларен балхах» КПСС ЦК баьча соцамо. Цу тIа белгалдоаккх, вай общество дегIаяра боарамо, коммунизм хьалъярен наха идейно-политически кхетам баларен декхараша, дунеч халкъашта юкъерча арене латтача идеологически къовсама нрало идеологически балха-а, хIаьта иштта кадрашта а хьалхашка кхы доккхагIа дола декхараш увттаду.

Парте цу дIадахаращца хьалхе лелаю городской партийни организаце кадраш хьахаржара, уж балха дIанийсъяра, царна кхетам балара ше беча балха тIа.

Идеологически кадрай болх тоабара тIадерзадаь дешаш каст-кастагIа дуаш хIанз партийни комитеташа шоай бюрошка, пленумашка, коммунистий собранешка.

Кадрай ерригача звеньяшта дика влияни йир города коммунистий коллективашка партийни документаш хувцаш баьча балхо. КПСС Устав кхоачашдарах коммунистий отчеташка ладувгIар, царех хIаранеца собеседованеш яр, берригаш хIана бац аьнна болча коммунисташта, къаьстта кулгалхошта, партийни общественни порученеш телар санна йола кхетам балара формаш балха шерра юкъейоалаяр бахьан долаш КПСС члений хьинар дикка айдир, тIадиллача гIулакхацара цар бехктокхам лакхбир.

Укх тIеххьарча хана городской партийни организаци дукхагIа теркам тIаахийта яьннай идеологически болхлой дикагIа хьахаржара, къаьстта городской а районни а партийни комитетий номенклатурана чубоагIараш. Грозненски горкомеи райкомийи пропагандаи агитацеи отделашка болх бераш керттерча даькъе дика кийчбенна, опыти лакхера образованин йола нах ба. Уж цу балхашка уттабеча хана теркалду царех хIаравар цхьан хьаддача лостамагIа кхетама болх бе ховш а, цун лоархIами моттиги кIоаргга йовзаш а хулга.

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома X пленума решенеш кхоачаш а еш партийни организацеша дукхагIа хьежабу укх тIеххьарча хана кулгалдеча балхашка къона, перспективни болхлой. Хьалха комсомольски органашка болх баь В. Вайрадян хьожаяь КПСС Заводской райкома пропагандаи агитацеи отдела заведующелла, У. Зулаев — КПСС Старопромысловски райкома инструкторалла, С. Малев — КПСС Заводской райкома инструкторалла, С. Хаджиев — СМУ-4 партбюро секретаралла, кхыбараш.

Холуш эргалонаш хиннай нохчехи гIалгIаехи бола болхлой хьахоржачен балха уттабечен. Иштта царех юххьанцарча партийни организацей секретаралла 74 саг, парткомийи партбюройи членалла —380 саг, хIаьта цехови парторганизацей секретарий заместителаллеи членаллеи 105 саг хержав.

Городе бахача наха юкъе идейно-политически болх беча шерра дакъа лоацаш я интеллигенце — просвещене, Iилман, литература, искусства, здравоохранене болхлой йоккха отряд. Идеологически учреждеией цу болхлой идейно-теоретически профессиональни кийчо лакхъяра хоадамболаш йола система хьаяьй. Уж я массаза болх беш йола марксистско-ленински дешарен наха коммунистически кхетам баларен лоархIамеча дешаех йола методологически проблемий семинараш, конференцеш.

Къаьстта йоакхо ю оаха политически просвещене системерча пропагандистски кадрай. Тахан города партийни, комсомольски, экономически системе дешача ладувгIаращца болх беш ва 3 эзар гаргга пропагандист, царех 80 процент КПСС членаш а, лакхерен чакхъякхханза лакхерен образовани йолаш а, кхаь шерал совгIа болх баь а ва. Тхоай дошоча фонде лоархI оаха итт шерал совгIа болх баь бола бIаьаш пропагандисташ.

Тха пропагандисташта юкъе 2 эзар гаргга саг халкъа боахама специалист, 218 хьехархои медицински болхлои, 100 вузий преподаватели Iилман сотрудники ва. ХIаьта царна партийни комитетий политинформатораш, докладчикаш, бахача наха юкъе болх беш бола лектораш, пропагандисташ, агитатораш IотIатехача городской партийни организаце идеологически болхлой отряд 15 эзар сагал совгIа хул. Цу нахага халданза дешийтара, цар пропагандистски говзал лакхъяра КПСС горкома бюрос чIоагIъяьй лаьрхIа мероприятеш.

Парте ерригача райкомашка болх беш я идеологически балха болча партийни организацей секретарий заместителий массазара школаш. Марксистско-ленински дешара система пропагандисташта лаьрхIа бигъ лостамагIа йола лекторий я. ХIара бетта цкъа семинар чакхйоакх предприятешка, учрежденешка атеистически болх вIашгIехьбоахаш болча нахаца. Квартале цкъа вIашагIтох агитколлективайи политинформаторий группайи кулгалхой, гойтара агитацена болча художникий-оформителий а, дукха тираж йолча газетий редакторий а школаш я болх беш.

Идеологически кадраш кийчъеча доккха дакъа лоац сайрийнарча марксизма-ленинизма университето. Укх тIеххьарча кхаь шера цига дийша ваьннав цхьа эзар гаргга саг. Царех дуккхачар практически балха дика камаьхал йоалаш кхоачашду шоай декхараш. Царех ба нн. Коваленко — горпищеторга отдела заведующи, Оленевская — № 14 йолча юкъерча школа директор, Белогорцев — № 1 йолча поликлиника лор, дукха кхыбараш.

Укх шера университета итт отделене дешаш ва 1200 саг. Уж берригаш хIана бац аьнна КПСС членаши комсомольцаши ба. Дикка цонагIа ба нохчехи гIалгIаехи бараш укх шера Iилман атеизма отделене дешаш. Бакъда университета балха тIа дола цIенхашта кхоачамбоацар лаьрхIа деза ладувгIарех дикка дакъа на чакхъяьккха ялалехьа дIакъасташ хилар. Университете деша хьожабу нах КПСС райкомаша лертIа уйла а ь хьа ца хоржаш моттигаш а нийслу.

Укх шера юххьанцарча партийни организацей секретарашта, цар идеологически балха болча заместителашта, парткомийи партбюрой членашта лаьрхIа идеологически балха теории методийи факультет хьайийллай, хIаьта комсомола болхлошта — комсомольски балха отделени. Цхьабакъда, цу болхлой идейно-теоретически боарам, цар профессиональни а методически а говзал лакхъяра чIоагIа лоархIам бола болх беш йолча цу факультете деша хьа ца ухаш бус цхьабараш. Царех ба «Гипросельхозстрой» институтера партбюро секретара заместитель Ю. И. Тюльпанова, химзавода парторганизаце заместитель И. И. Григорьев, № 41 йолча юкъерча школа директора заместитель Г. Д. Карлова, Ленински РОВД начальника заместитель Д. Е. Овоян, кхыбараш.

1976 шера университете хьаелларгья марксистско-ленински эстетика Iомаяйтаргйола кхы цхьаькха цхьа факультет. Цига дешаш хургба культураи искусстваи болхлой. Идеологически болхлой кийчбара уж а кхийола а мероприятеш белгал а яь бюро чIоагIъяьй парте горкомо «Белоруссе партийни организаце идеологически кадраш хьахаржарен царна кхетам баларен балхах» бола КПСС ЦК соцам кхоачашбара тIаерзаяь, КПСС райкомий, юххьанцарча парторганизацей теркам тIаззаб берригача идеологически балха идейни боарами эффективности лакхъяра.

Бакъда кхы а гаьна да городской партийни организаце беррига идеологически болхлой КПСС XXIV съезда решенеша дIаIадеххача тайпара шоай болх беш ба ала. Цудухьа кадраш хьахаржара, уж балха дIанийсъяра, царна кхетам балара чакхдоахача гIулакхашцара парте горкома, районни комитетий, юххьанцарча партийни организацей бехктокхам айбелга керттера гIулакх лархIа деза. Кулгалдеча балха тIа хьожаву саг массе тайпара тахка, лакха идейно-теоретически боарам болаш, балха декхараш дика довзаш тIадилла гIулакх корта болаш чакхдоаккхаш хила веза. Из Iалашдеш хуле аьттув боалаш чакхбаккха йиш хургья идейно-политически болх а.

В. ТУТАЕВ,
КПСС Грозненски горкома пропагандаи агитацеи отдела заведующе заместитель.

СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА КОТАЛОН 30 ШУ ДИЗАРГА

КАГИРХОШТА — ПАТРИОТИЧЕСКИ КХЕТАМ

Карта тIа хьежача этта корортьяц Къилбаседа Кавказа довкъашта юкъе улаз мехкдаьттахой город — МагIалбик. Цхьабакъда укхаза шоай тIема говзал лакхъяьй, турпалденалн чIоагIдаьд Берлини Кенигсберги яьккхарех, шоай белажаш тIа Европерча халкъашта кортамукъале енарех, сийлахьча Коталон наькъех чакхбаьннарех итташ эзараш советски тIемахоша.

30 совгIа шу даьннад МагIалбик немецко-фашистий гIаьрахоех мукъаяьккха. Цу шерашка Iалаьмате доккхий хувцамаш хиннад мехкдаьттахой города вахара ерригача оагIонашка. МагIалбикерча къахьегамхоша, Коммунистически парте белгалдаьхха декхараш кхоачаш а деш, доккхий тсламаш даьхад района экономика а культура а дегIайоалаеча. Укх тIехьарча шерашка оелан тIара деиз хувцаденнад города а района а сибат. Iалаьмате чIоагIа доккхал а деш ший городера, юртара советски Даьхе дIайолалуш лерхI МагIалбике вахача хIара саго.

Алхха лаьтта, эзаш, хоза городаш, вайна тохахьара дIаьхий Iадам хинна Iац Даьхе. Даьхе я из лаьтта бахьан долаш шоай синош Iодехкараш а. Цудухьа районе чакх мел доахача кхетама балха гIулакхашка цIе тай санна чакхйоал, таханара иаз бахьан майра латаш шоай дегIамаш Iодехкарех йола уйла.

Таханарча йиIигаштен кIаьнкаштен цIаккха а бIаргайдайнадац тIема Iазап, хIаьта а царна Iалаьмате чIоагIа безаш ба шоашта цIена сигале, къаьга малх баьккхараш. МагIалбик лирача моасагIчох лораеш хиннарий тIема а къахьегама а коталонаша гIо ду кагирхошта шоай коммунистически сакхетам лакхбе, партега, Даьхенцара, халкъацара безам чIоагIбе.

Тайп-тайпарча формаехи наькъехи пайда а эцаш леладу МагIалбике кагирхошта патриотически кхетам балара гIулакх. Комсомольски организацей, культура учрежденей, школай, къахьегамхой коллективай балха массазара гIулакх а хинна дIаэттад дуккха керда цIейш.

Царех цаI — Советски Эскаре гIулакх де болха кагирхой торжественно накъабоахилга да. Цу тайпарча цIейшка эскаре хьийхараш вIашагIкхет тIемеи къахьегамеи ветеранашца, промышленносте а юртбоахаме а хьалха латтаращца, ладувгI цар хьехамашка, наказашка. дош лу боккхагIбарий сийлен гIулакхаш дIаходахьа, Даьхенна тешаме хила, советски халкъа машарера къахьегам лорабе.

Укх тIехьарча шерашка торжественни хьалашка, езача моттигашка Сийлахь-боккхача Даьхен тIем тIа байнарий чурташта уллув чакхдоех районера кагирхой комсомольцаш, пионерий, октябрятай мугIарашка чуэцилга, комсомольски билеташ, хьалхара паспорташ дIалулга.

МагIалбик моастагIчох лораеш турпале гойташ байнарашта дегIа 14 чурт да районе. Цу езача моттигашка каста хул боккхийбараш а кагирхой а. Цар минута йист на хулаш дагалоац советски халкъий кортамукъале, вай тахана хоза вахар бахьан шоай дегIамаш Iодехкараш, эзаш дохк чурташта улув.

МагIалбикерча кирпичкаш эча заводе гIолла хиннад фронта доазув. Цу юхе фашисташа вийнав турпале гойта къона разведчик Мордвинов Володя. Цо ханнахьа хсам бар бахьан долаш, чакх ца доаьаш диссад моастагIа танкашца тIалатар, йоагаяьй итташ фашистий танкаш. Ший эгтара тIехьарча разведке ваха хиннав кIаьнк 1942-ча шера ноябре. Цу бус цига вийнав из. Шн бутт баьнначул тIехьагIа а коравнча тоIIадаь бе доаллаш ваьча мехкара лаьтта а долаш хиннав из. Къона разведчик вийнача моттиге чурт дегIад, цун цIи тиллай Вознесенскерча цхьан улицах, хIаьта Мордвинов Володя деша ваьгIача 1-ча юкъерча школа коа памятник оттадаьд. Турпалхочун цIерагIа дукха пионерски отрядаш я районерча школашка. Пионераша доккхал ду шоай отрядаш цун цIерагIа хиларах, цунна тера хила гIерт.

Районерча 20 школе, пионерий ЦIагIа, кхьайолча промышленни предприятешка кийчдаьд тIема сийлен цIенаши уголокаши. Цар чIоагIа новкъостал ду къонача тIехьенна патриотически кхетам балара.

БархI эзар гаргга дешархой, комсомольцаш, пионераш, балха бола кагирхой ба тIом хиннача моттигашка экскурсеш еш, керда турпалаш лохаш, «Орленок» «Зарницей» оалаш долча ловзарашка дакъа лоацаш. Районерча къонача лер йоахараша лехаб Сийлахь-боккхача Даьхен тIем тIа дакъа лоацаш, моастагIчох МагIалбик лораеш хинна 200 совгIа саг. 300 совгIазза районера кагирхой вIашагIкхийтаб революцен гражданскии а Сийлахь-боккхача Даьхен а тIемийи ветеранаша.

Кагирхошта массе а хана дага латтаргда МагIалбик фашистех мукъаьяьккха 30 шу дуаача дийнахьа хинна вIашагIкхетараш. Из цIеи дездеш МагIалбике хьоашалгIа баьхкабар 317-ча дивизецеи II-ча гвардейски корпусацеи тIом беш хинна ветеранаш Н. С. Гладков, В. П. Козенков, Р. М. Власов, Б. С. Сатин, кхы дуккхабараш. Районерча кагирхошца цхьана тIемаш хиннача моттигашка баха, новкъостий дагалоацаш дийцар уж.

Къонача лер йоахараша хьалха мича бахаб ше ховш байна хинна 60 совгIа Сийлахь-боккхача Даьхен тIема доакъашхой лехаб, цар кашамаш мичад хайнад, цу дерригех хоам баьб байнарий гаргарча нахага.

Комсомола В. И. Ленина цIи еина 50 шу дизар дездеча хана районера кагирхой вIашагIкхийтта халар МагIалбик лораеш хиннача, хIанз а МагIалбике бахаш болх беш болча В. М. Тюнникова, Н. К. Черняевца, кхыбарашца. Дика традици а хинна дIаэттад Сунженски районацеи Грознерча Ленински районацеи цхьана хIара шера МагIалбикера нах тIемаш хиннача моттигашка ухилга, Къилбаседа-ХIирийи Черсий-Балкхарэйи республикашкарча кагирхошца цхьана МагIалбикера кагирхой тIема ветеранашца вIашагIбетталуга.

Цу берригача балха хьинаре дакъа лоацаш а кагирхошта патриотически кхетам лулга берригача шоай балха керттера оагIув лоархIаш а ба МагIалбикерча культура учреждений болхлой.

ХIанз фашистел коттдаьнна 30 шу дизара берига советски мохк кийчлуча хана, из болх кхы а шербе лаьрхIа да тхо.

М. ПУЩИНА,
культотдела заведующи.

Электровакуумни приборий Московски завода накаливане лампай цехе чIоаггIа сердал луш йола прожекторни лампаш полуавтоматашца хьаергья. Кулг-кара болх беш хиннача откачни йиъ пост меттел хIанз болх беш цхьа машин я. Лампай хьалхара парти арахийцай. Продукци тIехдика я.

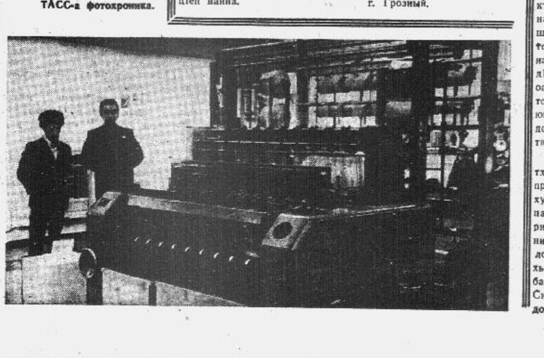
СУРТА ТIА: бригадир техник-технолог Свердлова Люба кердача полуавтоматаца хьаьнча лампашка хьожаш я.

В. КУНОВА сурт.
ТАСС-а фотохроника.

МОСКВА. СССР ВДНХ «Машиностроене» павильоне хьайийллай «Технически эстетика» выставка. Машиностроене Министерства художникашеи конструкторашеи цига хьахьокх тIеххьарча шерашка шоаш ейгачен кхачани промышленноста а бытовой а приборашта лаьрхIа дола шоай балхаш. Павильона массех залашка 300 гаргга экспонат я хьахьокхаш.

СУРТА ТIА: М. В. Фрунзе цIерагIча Шуйски машиностроительни заводе хьаяь чIий боацаш йола лентоткацки станок. Из овсарле лакха йолаш, болх бе атта йолаш я. Цу станокаца хьаду барзкъашта дехка ленташ, 40 миллиметр шерача натуральнии химическии хьоасаца дега «Молния» яха чIегаш.

Н. КУЛИЩЕВА сурт.
ТАСС-а фотохроника.

№ 24 йола «Агитатор»

Араяьннай 24-гIа, укх шерара эгтара тIехьара «Агитатор» яхача КПСС ЦК журнала номер. «Кхоанеђах чIоаггIа тешаш» яхача передовой статья тIа 1974 шера политически итогаш ю, общества дегIаахара перспективаш ювц.

«ДиъладIа, къоастамбеш дола шу чакхдоал» — иштта корта болаш журнала тIа кепатехай промышленносте, капитальни гIишлошъеча, юрта бохаме шера баьча балха хьалхара итогаш ювца материалаш. Номер тIа я «Цар хьокхам тел» аьнна пятилетка хьалха латтарех йола подборка. КПСС ЦК Генеральни секретарь Л. И. Брежнев США президентаца Джеральд Фордача Владивостока юхе вIашагIкхетара итогех лаьца я «Советско-американски гIулакхаш леладеча лоархIаме гIа» яха статья.

«Белоруссе партийни организаце идеологически кадраш хьахаржарен царна кхетам баларен балхах» аьнна КПСС ЦК баьча соцам тIа белгалдаькхад кIаьд ца луш наха политически кхетам балара искусство Iомае езаш хиларах, агитационно-пропагандистски болх нах тешаргболчеи атта кхетабергболча тайпарен лелабе безарах.

Номер тIа цIераш йоах 1974 шера «Агитатор» зIа кепатехача материалий.

СОВГIАТАШ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА

1944-ча шера 18-ча августерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указага хьежжа Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совето 1974-ча шера 20-ча ноябрерча ший Указагia дукха бераш долча ноанoшта «Материнская слава» яха орденаши «Медаль материнства» яха медалаши еннай.

ЛЕНИНСКИ РАЙОНЕ ГIОЛЛА

Ийс бер даьчеи хьалкхедаьчеи ноаношта I-ча степена «Материнская слава» яха орден:

Мальцагова Баки Мусаевнайна — цIен нанна.

БархI бер даьчеи уж хьалкхедаьчеи ноаношта II-ча степена «Материнская слава» яха орден:

Арсанова Зулпайна — цIен нанна.

ВорхI бер даьчеи уж хьалкхедаьчеи ноаношта III-ча степена «Материнская слава» яха орден:

Алмазова Зара Руслановнайна — цIен нанна.

Бурзигова Халипат Усамовнайна — цIен нанна.

Дзейгова Чаби Мальсаговнайна — цIен нанна.

Манаева Шумисата — цIен нанна.

Микаилова Яхита Микаиловнайна — цIен нанна.

Темербулатова Курпатуна — цIен нанна.

Ялх бер даьчеи уж хьалкхедаьчеи ноаношта I-ча степена «Медаль материнства» яха медаль:

Байсаева Лайла Османовнайна — цIен нанна.

Батаева Нура Исмаиловнайна — цIен нанна.

Бисиева Айдат Махмудовнайна — цIен нанна.

Мусаева Зура Магомедовнайна — цIен нанна.

Пхи бер даьчеи уж хьалкхедаьчеи ноаношта II-ча степена «Медаль материнства» яха медаль:

Астамирова Iайшат Гапуровнайна — цIен нанна.

Вацаева Раиса Магомедовнайна — цIен нанна.

Дзаурова Лейла Эдилгириевнайна — цIен нанна.

Жанхутова Нина Закаевнайна — цIен нанна.

Мусаева Арбият Муслимовнайна — цIен нанна.

Тасуева Совдата — цIен нанна.

Храмова Людмила Семеновнайна — цIен нанна.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

г. Грозный.

БОЛХЛОЙ КАДРАШ КИЙЧЪЮ ЗАВОДО

Лейтенанта Шмидта цIерагIча Бакински машинашъеча заводе предприятена лаьрхIа болхлой кадраш кийчъеча дешара цехо болх бу 10 шу совгIа ха я. «Профессиональни говзала школа» аьнна цIи тиллар цу цехах заводa директора Абдурахманов Закира АПН корреспондента Григорьев Валерена ше интервью луш.

— Вайна ховча бесса, вай мехка болхлой кадраш кийчъераш профессионально-технически училищаш я. Мадарра аьлча, цар функцеш кхоачашъю шуа цехо. Сенца дувзаденна да из болх цо кхоачашбар?

— Бакъда из, мехка промышленни предприятешка, цунца цхьана тха заводе а, балха боагIача къонача болхлоех дуккхагIбараш профессионально-технически училище йистеяьккха боагIа. ХIаьта а вай заман чухь хIара заводе е фабрике, сона хетачох, ший дешара цех хила еза. Из эшаш хилара бахьанаш массехк да. Аз керттердараш белгалдергда.

Цкъа-дале, керда производстваш сиха хьалъеш латтарца, къаьнаярашта реконструкци ярцеи уж шеръяларцеи дувзаденна, мехка массанахьа эшаш хул болхлой низ. Тха завод а парех къоастае йиш йолаш яц. Профтехобразоване системо, хIара шера дуккхагIа луш, къона болхлой лу, хIаьта а болхлой низ ца тоънига дIадаккха магаш тхона. Заводе дешара цех хилар толаш долга хьахьокхаш дола цхьа бакъдар да из.

ШоазлагIа-дале, республика промышленносте дуккхагIа эшаш йолча специальностех кадраш кийчъю, Азербайджана профессионально-технически училищаша — мехкдаьтта доаха операторашн бурувдетташи, энергетикаши токараши, слесараши фрезеровщикаши, иштта дIахо а. ХIаьта мичара бахьаргба дуккхачарна а на эшаш, республика цхьаьнца йолча предприятешта эша электромостовой крана крановщик, кхыяраш а санна йола наггахьа мара нийс на лу говзалаш йола специалисташ? Уж специалисташ профтехобразоване системе кийчбар экономически пайдане дац. ХIана аьлча, дукха эшаш хилац уж. Из да шоана заводе дешара цех хилар толаш долга хаьхьокхаш дола шоллагIа бакъдар.

Эгтара тIехьа, кхоалагIа аргумент ерига а ювзаейна я тха дешара цеха балха принципашца. ДуккхагIа болча къонача наха профессионально-технически училищашка бода никъ, вузе е техникуме деша дIаотташ санна, кхы башха боацаш хинна дIаэттаб. «Хала» кагирхой оалаш йола йоккха йоаца категори ма йий кагирхошта юкъе. Тайп-тайпарча бахьанех деша безам бац цар, перспектива йоацаш бах уж...

Ужжаморгаш хьаэца гIерт тхо цехе. «Халача» кагирхой процент тха цехе массаза а хувцалу, хIаьта хьахулаш дар цаI да массаза санна, уж берригаш а дика производственникаш а хиле дIаовтт. Масал лохаш гаьнавала везац — хьалха «хала» хиннарех цхьабарий портреташ заводской Сийлен доска тIа хьалтеха доахк.

— Къонача производственникашта юкъе кадраш хувцалуш моттигаш нийслой заводе?

— Нийслу, тоъал дукха а йолаш. Масала, 1972 шера тха дешара цехо арахийцача 90 сагах 75 висав заводе.

Къона болхлой тхо долчара дIаахара бахьанаш укх тайпара да. 55 процент бараш Советски Эскаре гIулакх деш ба, 20 процент бараш институтийи техникумийи дийнахьарча факультеташка деша багIа. Объективни бахьанаш да уж. Юхебиса 25 процент бараш алапи кIезига хеташ, ваха моттиг гаьна хиларах, иштта цхьацца бахьанаш а доахаш дIаух заводера.

Кагирхошта юкъе болхлой кадраш хувцаялар кIезигдара тха завода администраци профсоюзни организаци цар хьашташ махулла дикагIа кхоачаще гIерт. «Заводской марка сий лорадар» яхар дашха хьожаргва со.

Тхо долча, Азербайджане, доаккхаш ахьа кица да: «Мел Iа хьовла! хьовла! — яхарах, баге мерзлургьяц». Кхыча тайпара аьлча, хьай завод дукха езаш хила веза хьо, яхаш Iа къонача болхлочунга яхарах, из безам хьахургбац цун, коллектива гIулакхашта юкъе ший дакъа долга саго ше кхета да дой. Цудухьа дешаш кхоъ-биъ бутт баьккхачул тIехьагIа тхоай производствана юкъеоз оаха кагирхой — чоалхане йоаца операцеш кхоачашъю цар, масала, болташи фенташи ю. Цар алапи лакхлу, премиальни алча нийслу. Из «снхдара» торо хьахул кагирхой Iомабераш говзал лакха йола производственникаш хилар бахьан долаш. Дуккхача даькъе пенсионий ха хьатIакхаьча тха ветеранаш ба уж, цхьабакъда, дегIаца низи хьинари хиларах заводера дIабаха лац царна. Говзала «къайленаш» дIайовзийтарал совгIа шоай йоккха вахара опыт дIалу цар кагирхошта, наха юкъе, коллективе болх бе уж Iомабу. ХIара дийнахьа кхаь сахьата теоретически кийчо ю, иззал ха йоакх практически болх беш а.

Ший балха квалификаци лакхъе, смежни говзалаш Iомае, новаторски хIама балха юкъедахьа гIерта къона болхлой ахчанца а дешаца а хоастабу администрацеи профсоюзои. Цу гIулакха царна лаьрхIа тайп-тайпара курсаш я. Оаха мел эшар вIаштIехьдоах царга вузашкеи техникумашкеи дIахо дешийтара. Масала, производстве болх з да беш Баку тайп-тайпарча институташка деша вагIа тха 10 къона болхло. Вешта луш долчул доккхагIа да заводо царна тела стипенди. Ерригача заводе гIолла дIалаьрхIача тайп-тайпара дешар дешаш къонача болхлоех 90 процент бараш ба.

(АПН).

Баку.

ЛАКХАЧА ИДЕЙНИ БОАРАМЕ ЧАКХДАХА ХОРЖАМАШ

№ 19 йолча Заводской хоржамий округеи № 86 йолча Горагорски хоржамий округеи гIолла Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаташ хоржилга чакхдаккхарах долча 1974 шера 28 ноябре арадаьннача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Указага хьежжа окружной хоржамий комиссешта юкъебахийта викалаш оттабара хетаь Заводскойи Надтеречнии районашка предприятей, учрежденейи организацейи къахьегамхой коллективашка собранеш чакх а яьнна республика Лакхехьарча Совета Президиума Указо окружной комиссей состав чIоагI а яь.

«Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара йолча Положене» оттаяьча ханашка хоржама участкаш хьаяьй, участкови хоржамий комиссешта юкъебахийта викалаш оттабара хетаь предприятей, учрежденейи организацейи къахьегамхой коллективай собранеш чакхъяьхай Заводскойи Надтеречнии къахьегамхой депутатий Советий исполкомаша, цул тIехьагIа Участкови хоржамий комиссей состав шоай решенешца чIоагIъяьй. Хоржамий округашта юкъейоагIача предприятей, организацейи учреждений коллективашка Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете депутаталла кандидаташ уттабараи хьаллацараи хетаь болхлой юкъара собранеш чакхйийнай. Нохч-ГIалгIай гIишлошъяра управлене № 8 йолча гIишлои-монтажни управлене болхлой, инженерно-технически болхлойи гIулакхерча наьхеи юкъарча собране Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутатий кандидаталла оттаваьв хьалха латта производственник, плотник, шийна енна производственни заданеш дикал лакха йолаш кхоачашъеш вола коммунист Коржуков Александр Николаевич.

Собране къамаьлаш даьча болхлоша белгалдир нов. Коржуков визза воагIаш вола республика Лакхехьарча Совета депутатий кандидат хилар. Къонача болхлошта ший опыт а знанеш а камаьрша дIалуш, ший производственни болх академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеча Грозненски мехкадаьтта института гIишлошъяра факультета сайрийнарча отделене деша вагIаш Iомаеча теоретически знанешца бувза ховш вола Iимерза саг ва из. Нов. Коржукова хьинаре дакъа лоац коллектива общественно-политически вахаре, халкъа тIахьожама группа член ва из. Цо бизза кхоачашбергба харжархоша шийх бенна тешам.

В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкадаьтта чакхдоахача завода, «Грозгипронефтехим» института, «Монтажтермоизделия» яхача специализированний управлене, технически училища, школа-интерната, «Грознефтехимзаводы» объединене жилищно-коммунальни боахама управлене болхлой коллективаша цхьа барт а болаш хьаллаьцар нов. Коржукова кандидатура.

Дуккхача наха дакъа а лоацаш предприятешкеи организацешкеи собранеш чакхъяьлар Горагорск яхача болхлой поселке № 86 йолча хоржамий округе гIолла республика Лакхехьарча Совета депутаталла кандидат оттавара.

«Горскнефть» яхача мехкадаьттеи гази йоаккхача управлене № 1 йолча районни инженерно-технологически служба болхлой, инженерно-технологически болхлойи гIулакхерча наьхеи юкъарча собране Лакхехьарча Совета депутатий кандидатала оттаваьв КПСС Нохч-ГIалгIай обкома организационно-партийни балха отдела заведующи нов. Семенов Николай Иванович.

Собране къамаьлаш даьча предприятейи организацейи коллективай болхлоша тешам белар партийни органашка болх баь дукха балха опыт йола нов. Семенов депутатий кандидаталла воагIаш оттаваь хилар, парте политика чакхйоахаш, вай парте XXIV-ча съезда исторически решенеша коммунизм хьалъяра программей кхоачашъяра по хьинаре къовсам лоаттабеш хилар. Харжархоша шийх бенна тешам боабергбац цо, йоахар къамаьлаш даьраша. Нов. Семенова кандидатура хьаллаьцар болхлой поселка массехк предприятейи организацейи коллективаша.

Шина а округашка иштта хилар хоржамашта хьалхара окружной совещанеш. Цар хьаллаьцар Нохч-ГIалгIай АССР депутатий кандидаталла нов. Коржукови нов. Семенови оттабар, хоржамаш хулча дийнахьа берригаш а хоржамий участкашка бахкари партеи халкъеи тешамерча къонгашта тIехьа кхаж тассари лехаш округа берригача харжархошка деш дола кхайкарал тIанйцар цига.

Хоржамий округашка хьа а яь болх беш я агитпункташ, отта а яь массанена дIайовзийта хьалтехай харжархой спискаш, къахьегамхошта юкъе чакхбоахаш ба массово-политически болх. Коммунистически партеи Советски паччахьалкхенои мехкеи доазол арахьеи чакхйоаха политика, КПСС XXIV съезда решенеш дIайовзийташ, Советски Конституце демократически принципех, граждански бокъонех, декхарех лекцеш еш, докладаш ю агитаторашеи политинформаторашеи.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

Грозненски бурув-тохара балхий управлене дикагIйолча бурувдеттарий бригадаша укх шера октябрь бетта кхоачашйир пятилетка диълагIча шера план.

Из толам боаккхача белгалъяьлар Эльдарово-13 яхача моттиге бурув тохаш йола В. Тайсаева кулгалду коллектив, Бурунная № 1 йолча бурув тохаш йола У. Шидиева кулгалду бригада, Эльдарово 109 скважина йоаккха Г. Черникова кулгалду коллектив, иштта кхыяраш а. Дукха ха я цу коллективаша 1975 шера чотах къахьега. Планал совгIа дукха метраш бурув техар цар.

Материалашта, электроэнергена, химреагенташта кхомбар бахьан долаш итташ эзараш сомаш кходаьд бурувдеттараша.

Д. ГАБАЕВ.

ИШТТА Я ЦУН ОАМАЛ

Укх деношка «Красноармейский» совхозе нийсвелар со. Гуйран балхаш чакхдаьха а вьнна шийн новкъостаща бIаьстан балхашка шийн техника кийчъеш вар Альтамиров Буру. — Цул совгIа, — тIатехар цо, — ялат дикагIа хьувкъалара а кийчо ю оаха. Мадаггара кхашка удобренеш ехкаш ба механизатораш.

Механизатор Альтамиров Буру цIи хеза ва районе меттел ерригача республике а. ХIара шера дика хьувкъаю цо хьажкIаш. Соахк цо кулгалдеча механизированни хьажкIаш кхееча звено Нохч-ГIалгIайчене эгтара боккхагIа толам баьккхар хьажкIай хьувньам лакхбеча: шоаш гIулакх деча 97 гектар лаьттан тIара хIара гектара тIара 60,1 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуйицар цар. Даьхено дика мах бир цIи хезача звеньевойчоа коммуниста карагIдаьнначун. Къахьегама ЦIеча Байракха орден елар цуна.

Буруна диццаланза да, районна партийни конференци йолча хана перерывах хьатIа а вена Социалистически Къахьегама Турпала КПСС Урус-Мартановски райкома хьалхарча секретара Кагерманов Алхазур Денаевича кулг а деина шийга аьннар:

— Со дог тийша ва балха опыт новкъостаща Iа дIа-хьа эцаш хиларах.

— Кхийнадаш са, Алхазур Денаевич, гуйран балхаш чакхдоахаш дар тхо, — жоп делар звеньевойчо.

— ТIаккха хIанз?

— ХIара-м хьалха латтача опыта районни школе а къамаьл дерглар аз, нагахь сайна цз йолаш яле.

— Хьаелларгъя, къамаьл де кийчлелахь, Буру.

Цун звено ларда тIа хьайир из тайпа школа. Шерийр из 409 гектар лаьтта леладе цунга дIа а луш.

Звено членаша тIехдика къахьийгад укх шера. ХьажкIаш дика хьувкъаьяьй цар. ХIара гектара тIара 42 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуйицай.

— Хьалха латтача опыта школас тхона дика новкъостал ду, — дувц Бурус — тха звенеш кIоаргъю цо, карагIдаьнначун тIа уйла соцаш.

Аьхки Альтамирова звенос болх беча моттиге опыт дIа-хьа эцара дукха семинараш яьй. Укхаза ухаш хиннаб района берригача боахамашкара хьажкIаш лелаераш.

Юртбоахама производства хьалха латтараша дувцар из пайдане культура кхеяра технологех, продукцега дIадодар лохдера къахьегам аттача баккхара де лерхIар а деш дар а. Звено членаша опыт дIа-хьа эцарал совгIа хьаьшашкара дукха пайдане дар хьа а Iомаду. Звено члений практически опыто, боахама доал дара ленински школе Iомаьчча знанеша торо лу кхашкара дукхагIа ялат чуэца.

Масса долча хIаманна шийгара хьокхам тел КПСС Урус-Мартановски райкома члена звеньевойчо Альтамиров Бурус. Кхай тIа къахьегача, деншача — даим хьалха из ва.

ЦIи хеза волча механизаторах кхета яхаш сона хьехам беш хиннараша белгалдора. шийн професси дукха езаш а кIоаргга йовзаш а из хилар. Ше дIадоладаь гIулакх, из доккха дале а зIамига дале а бехктокхаме хеташ кхоачашду Бурус.

Цкъа цхьан партийни собране чIоагIа хала а хеташ дувцар коммуниста цхьаьнца йолча участкашка кIайн хьажкIаш кIезига хьувкъарах, продукцега дIадодар из бахьан лакхдаларах.

Дош дийхар Бурус а. Массавар а ладувгIаш вар. Царна хов къамаьл де Бурус дош ийцача нийсагIдар цо аргдолга.

— Бахьан цаI мара дац, — йовхар звеньевойчо, дукхагIбараша шоай ананеш кердаяхац, деша безам бац цар. Масала, механизатораш коммунисташ В. Хаустови Н. Сараеви, вай оалача бесса, мушах бийхка токхабича а боалалургбац занятешка. Цхьаккха хIаманца хьашт дац цар, корта бохабу маларащ мел, къахьегама дисциплина телхае болабеннаб, халонех къехк.

Альтамиров дег тIара хьаллаьцар новкъосташа. Критико дика новкъостал дир. Совхозе экономически политически дешар дикагIа вIаштIехьдаьккхар. Ткъаьн пхъ шера механизатор волаш хьавоагIа звеньевой массанел хьалхагIа воагIа агротехнически занятешка.

БIаь гаргга саг дешаш волча боахама доал дара ленински школен, марксизма-ленинизма лардаш Iомаеча школен чулоацам болаш хул занятеш. ДукхагIбараш сайрийнарча школашка, техникумашкен вузашкен заочни отделенешка, агрозоотехнически кружокашка деша багIа.

— Коммуниста производстве хьалхле лелаяр, — йоах совхоза парткома члена механизатора Янхотов Ахьмада, — из тха массе ханара декхар дар, цхьабакъда цун чулоацам тахан кхы а бIаьхегIа хиннаб: карагIдаьнначох кхоачам ма бе, даим дешара тIаккхувш, хIама тоххаш, хьадеш хила. Цхьан метте саца хьажал хьо — дукха ха ялалехьа гаьнна тIехьавусаргва. ХIанз юрта ткъо шу хьалха хиннчул эргаш да вахар. ХIара шера керла доккхий декхараш хьалхашка увттаду цо. Цун теркам бу шийн балха совхоза парткомо. ДукхагIа терко ю коммунистий кхетам, цар балха говзал лакхъяра. Пхе сагах латт Амадов Ахьмад керте вола тха звено партийни группа. Производственни гIулакхаш тоадалийтара дика новкъостал ду цо совхоза кулгалхошта.

ДукхагIболча механизаторашa хьокхам эц звеньевойгара, цунца нийслу, барттайна къахьег, тIахьабусараштa новкъостал ду. Говза специалисташ ба звено гулбеннараш. Масала, хьаьцаргва вай коммунист Исраилов Абуезит—Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаер.

ХIанз техника дика йовзарах саг ца ваьргвац, хIаьта а цул дикагIа из йовзаш звено юкъе саг вац. ХIаьта мел кхом беш, боча лелаю цо шийн машина. Даим лелаш хул цун из. Iуйрийна цхьа сахьат хьалха балха хьа а вай тракторах, е комбайнах воаллаш хул Абуезит. Шийн трактор цIаккха кхай тIа арайоаккхаргъяц цо хIара оатхалга, узелга лерттIа хьажа а хьежий мара.

Совхоза дикагIа болча говзанчех лоархIаш ва дуккхача шерашка хьажкIаш дика хьувкъаярах Къахьегама ЦIеча Байракха орден енна коммунист Бимурзаев Iаьла. Агротехнике шийн тайпара говзал йоаллаш, хIамах сакхувш ва из. Механизатораштa юкъе дукха хургбац цо санна говза лаьтта оахараш. Iилмо дIадеххача бесса цIенхаштта лелабу шийн болх. — Цунах тийша дита йиш я моллагIа хала гIулакх, — йоах Iаьлех Альтамиров Бурус, — новкъоста шийх беина тешам боабергбац цо. Къонача механизатора а эша новкъостал дергда цо. ийса хьехам лургба.

Къахьегамхоша тIагIертта къахьегарах, дешарах, балха говзал лакхъярах дика беркат доал. Хьалха дуккхача шерашка тIехьаюсаш хиннача «Красноармейский» совхозага хIанз низ болаш латт. Пятилетка къоастамбеш дола шу пайда беш чакхдоаккхаш латт. Цу даьхъе кIезига хIама юкъедихьадац Альтамиров Бурусн къахьегама тIера болча цун новкъостаща - коммунисташен.

Л. САИДОВ.

ХЬАЙБАЙ КОМПЛЕКСА— ТЕШАМЕ ДОАКЪАРИЙ БАЗА

Шура, дулх, кхьйола хьайоай продукци йоаккхнага промышленни ларда тIа доаккхаш, керда комплексаш хьаеш бокха болх бу вай республике. Цу гIулакхо доккхен бехктокхамен декхар оттаду колхозийн, совхозийн кулгалхошта, специалисташта хьалхашка. Хьайбай боахам дегIабоалабара лоархIаме торо йолга кхета а деш мамогта чIоагIъе еза доакъара база. Хий дулла культурни даьгIенаш вIаштIехьъяхаро доккха новкъостал ду из декхар кхоачашде. Из бакъду Iилмо а опыташа а.

Грозненски опытно - мелиоративни станце хий дуллача культурни даьгIенашка диъ шера опыташ еш хIара шера хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 700 центнер моша доакъар доаккхар. Из 140 доакъара единица е 18 центнер протеина йийса да. Цхьайолча участкашкара гектара тIара 1000 центнер а чуэшар моша доакъар.

Цунца цхьана, опыто хьахьекхар хий дуллача культурни даьгIенашка цхьа центнер моша доакъар кхедарга дIалодар юкъера лаьрхIача 35 кепиг мара доацилга, хIаьта цига яьккхача цхьан доакъара единица мах — 1 сом и 70 кепиги мара хилазар.

Вай республика юртбоахама опытни станце, Грозненски района Ленина цIерагIча, Шелковской района «Коминтерн», Сунженски района Кирова цIерагIча колхозашка, Урус-Мартановски района «Горец», «Гойтинский» совхозашка укх шера хий дуллача культурни даьгIенашкара хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 300—400 центнер моша доакъар чудера е 60—80 доакъара единица. ХIара доакъара единица мах юкъера лаьрхIача 2—5 сом хилар.

Хий дуллача культурни даьгIенашкара иштта дика хьувкъам чубера республика кхьча боахамашка а.

1972 шера мара йоаллацар вай республике хий дулла культурни даьгIенаш хьае. ХIаьта ер шу чакхдоалаш 9 эзар гектар лаьтта дIалоацаргда цар.

Халахете а, цхьайолча боахамашка во пайда эц хий дуллача культурни даьгIенашкара. Фуд бахьан? Буц дIайийнача кхашка шийн ханнахьа хий ца дуллац цу боахамашка, йоагIа йоакхо яц даьгIенашта Iуналлдара технологи лерттIа кхоачашъяра, телхаю хьайбаш доажадара ханаш. Иштта, цкъа доажадаьчул тIехьагIа, буц дикка лакхъялалехьа, доажаде юха а чулоахк культурни даьгIенашка хьайбаш, кхьдола кхоачамбоацараш нийодолийт. Из бахьан долаш боагIа пайда лац боахамашта хий дуллача культурни даьгIенаш. ХIаьта Грозненски района «Шурийн баьцадаарийн шоллагIча» совхозе, Шелковской района «Шелковский» совхозе, «Червленский», Мекенски цIерагIча колхозашка дIадахача шера хьаяьча хий дуллача культурни даьгIенашка хIанз а баьцаш дIайийнаяц, пайда эцаш хий системах а. Цхьадолча боахамашка хий дехкача культурни даьгIенашта гIулакх дара хьакъоастаьнча ДДН-45, ДДН-75, ДДА-100 марках йолча догIаш хьисапе хий детта установкаш тIера Iо а яьхе тракторащ кхьдола балхаш де дIаоттаю.

Лоха я республике хий дулла культурни даьгIенаш еш деча балхий темпаш а. Производственни база чIоагIагIа, Iоаяь опыт йоккхагIа йоллаше а хий дулла культурни даьгIенаш хьаяра балхаш дIадахача шераща нийсдича, дукха кIезигагIа даьл укх шера даьгIенаш хьае шоашта декхар тIаьйцача гIишлошъеча организацеша. Иштта, укх шера 5 боахаме 720 гектара тIара хий дулла культурни даьгIенаш е декхар тIаийцадар республика «Сельхозтехника» объединене. Из болх кхаь боахаме мара баьзар. Цхьаккха бахьан а доацаш хьа ца еш йитар хий дехка даьгIенаш Урус-Мартановски района Мичурина цIерагIча совхозе, Назрановски совхоз - техникуме.

Наурски района «Красное знамя», Шелковской района «Путь к коммунизму» колхозашка укх шера шоаш хьае езаш хинна хий дулла культурни даьгIенаш яь яханзар «Чеченингушводстрой» гIишлошъеча управлене болхлоша а.

Уж кхоачамбоацараш юстар а даьха сихде деза культурни даьгIенаш хьаяра балхаш.

Боахамашка йолча фермашта эшар ца лаьрхIача а, хIанз республике хьалъеча хьайбай комплексашта эшаш дола моша доакъар Iалашдара 1975—1978 шерашка 15 эзар гектара тIа хий дулла культурни даьгIенаш е езаш я, нийслагIча пятилетка яьчул 1,5-зза дукхагIа.

Йоккхий хьайбай комплексаш хьаяро йоккхача моттигашка хий дулла культурни даьгIенаш хьаер дIадех. ХIанзалца цхьан ферма моша доакъар лоаттадара 200 гектара тIа йолча хий дуллача культурни даьгIенех кхоачам бар. Йоккха хьайбай комплекса цу майда тIа йолча даьгIенех кхоачам хургбац.

Иштта, «Шалинский» совхозе дулха лаьрхIа 20 эзар хьайба кхабара комплекс я хьалъеш. Цига кхоабаргдолча хьайбашта моша доакъар Iалашдара 2500 гектара тIа хий дулла культурни даьгIенаш хьае еза, ХIаьта фу даьд хIанзле?

Укх шера планагIа бIаь гектара тIа даьгIенаш е езаш яр «Шалинский» совхозе. Из план кхоачашъяьнзар.

Шелковской района «Красный пахарь» колхозе 30000 кха, лелодара комплекс я хьалъеш. Кастта болх бе йолалургья из. Цу комплекса кхоачамболлаш моша доакъар лоаттадара 1200 гектара хий дулла культурни даьгIенаш эш. ХIаьта хIанзле 120 гектара тIа мара яьяц уж.

Доакъара база чIоагIъяр чоалханен, бехктокхамен, хален гIулакх да. Из толамца кхоачашдара барт а болаш хьинаре дакъа лаца деза колхозийн совхозийн кулгалхоша санна, гIишлошъеча подрядни организацеша, юртбоахама ерригача водойствашa, мелиораци хий боахамен министерства, цун моттигерча организацеша.

З. ДУДНИК,
мелиораци хий боахамен министерстве йолча ДОКП яхача група кулгалхо.

И. ФЕДОТОВ,
мелиораци хий боахамен министерства воккхагIвола инженер-агроном.

ШУ ЧАКХДОАЛЛАШ ИТОГАШ Ю

Чакхдоалаш латт нийслагIча пятилетка диълагIа, къоастамбеш дола шу. Доккхий къахьегама толамаш дахарца белгалдаьккхад из Грозненски локомотивни депо тепловозникаша.

Ер шу долалуш тепловозий машинисташа, цар гIончаша, слесараша, токараша, сварщикаша, депо инженерно-технически болхлоша доккхий социалистически декхараш тIаийцар: шера план 27 декабре кхоачашъе, мухь дIа-хьа хьош технически сухал нормал сахьата 0,1 километр дукхагIа хилийта, шера цхьа процент дизельни доагор кходе, беза мухь тIабола 1700 поезд дIа-хьа йига, царца нормал совгIа 900 эзар тонн халкъбоахама мухь дIа-хьа бахьа, планал совгIа 30 эзар сом пайда бе.

ДIабахача цхьайтта бетта тепловозникий коллективаша баьча балха итогаш яь яьннай. ТIаийцача декхарий дукха пункташ кхоачашъяьй тепловозий водителаша, болхлоша, специалисташа.

Масала, мухь дIа-хьа бахьара йола цхьайтта бетта план 102 процент кхоачашъяьй. Грозненски тепловозникаша 5 декабре рапорт делар мухьаш дIа-хьа дахьара йола диъ шера план кхоачашъяь хиларах лаьца. Технически сухала план 101, 4 процент тIеххкхоачашъяьй Локомотивни бригадаша 2313 состав дIа-хьа йигай, царца планал совгIа дIа-хьа бихьаб 1475 эзар тонн мухь.

Грозненски депо локомотивни бригадаш массаза а хиннай доагора ресурсаш кхояра тIехьа масал гойташ. Пятилетка диълагIча шера хьалхарча деношка деназ тепловозникашта юкъе социалистически яхь яьржар доагор кходара тIехьа.

Тепловозий дикагIйолча Беликов Вячеслава, Истамулов Султана, Янтуганов Адиса, Селеджиев Бориса, Григорьев Ивана кулгалдеча локомотивни бригадаша доагор кходара хьалхарчарца тIаийцар доккхий социалистически декхараш. Бетта цхьа состав кходаьча дизельни доагораца дIа-хьа йига яха цар тIахьехам хьаллаьцар тепловозий берригача водителаша.

Социалистически яхье баларах дика хьокхамаш гойта вIаштIехьдаьлар тепловозникий. Лакхе шIераш яьхача локомотивни бригадаша шоай чота тIа шу доладелча гIоне 10—15 тонн кходаь дизельни доагор дIаяздаьд. ХIаьта депо ерригача локомотивни бригадаша кходаьча дизельни доагораца Грознера Минеральни Водашка 606 пассажирски поезд йига тарлу.

— Депорча новкъосташа хоатт сога, мишта вIаштIехьдаьннад шун бригада укх шера 12 тонн дизельни доагор кходе аьле, — дувц тепловоза машиниста Истамулов Султана.— Цу гIулакха цхьа шийн тайпара къайленаш яц тха. ХIара рейс пайданегIа йолча методаща болх беш ю тха локомотивни бригада коллективо. ХIара рейс чакхъяьнначул тIехьагIа, дукхагIболча машинисташа санна, оаха балха хьокхамашта тоххам бу, мича доагор кходаьд, мичахьа нормал дукхагIа доадаьд хьож. Цу анализо цIаькха, цу тайпарча хьалашка рейс еш, пайданегIа йола методаш балха юкъейоалаяйт. Цул совгIа, тхо массаза а Iомалуш, балха говзал лакхъеш да. Иштта, «Электрически тепловозни тяга» яхача журнала цхьан номер тIа оаха дийшар даьтта температура цхьа градус а совгIа хилча цхьа процент хиллал доагор кходе вIаштIехьдоал аьнна. Балха тIа хьежача из бакъхилар. Торонашка а хьежа тха локомотивни бригада лаьрхIад укх шера кходаьча доагора цифра пятилетка чакхъялале 25 тонна кхачийта.

Толамца кхоачаншду шоай социалистически декхараш ремонтни цехий дукхача коллективаша а: кхоачашъяьй цхьайтта бетта йола подъемочни, йоккха а зIамига а тепловозий ремонт.

Пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера декхараш хIанзле кхоачашдаьд 600 саго, 80 совгIача болхлочо пятилетка кхоачашъяьй. Кхаь шеран 8 беттан пятилетка кхоачашъяьй тепловозашта ремонт еча слесараша Марков Олега, Хаджимурадов Хож-Махьмада, Усов Виктора, Проценко Виктора, Шпак Юре, иштта кхычар.

Укх деношка дика хоам хиннаб Москвера локомотивни депо болхлошта: дукха тепловозникаш белгалбаьхаб «1974 шера социалистически яхье котваьннар» яхача значокашца. Царна юкъе ба слесараш Игнатов Яков, Вахтин Павел, Черных Георгий, Котов Федор, машинисташ Селеджиев Борис, Григорьев Иван.

Тепловозникаша кхом беш дIаухийт материалаш, электроэнерги, металл, запчасташ, пайда эц къаьнача оатхалех. Къахьегама овсарле лакхъярахи тепловозий ремонтага, эксплуатацега дIабода мах лохбарахи 1974 шера итт бетта планал совгIа 130 эзар сом паччахьалкхенна пайда баьб тепловозникаша. ТIаийца социалистически декхараш 30 эзар сом мара дацар.

Цхьабакъда, производственни а социалистически а декхарий дукха пункташ толамца кхоачашъеш яле а грозненски тепловозникий балха юкъе кхоачамбоацараш а да. Тепловозий переходящи узлаш вIашагIтохара долча гIулакхашта тIахьожам ца лоаттабарах, ремонтни кадрай балха говзал лакх ца ярах, къахьегама, производственни дисциплина толхаеш моттигаш нийсъяларах ремонтагIа тепловозаш сеца лаьтта ха нормал тIех хилар.

Социалистически декхараш тIаэцаш ремонтникаша дош деннадар подъемочни ремонт нормагIа йоагIача ханал ши сахьат кIезигагIа лоаттае аьнна, лоадам боаца ремонт еш йоаккха ха 30 минута кIезигагIа хилийта. Уж декхараш ремонтникаша кхоачаш ца дарал совгIа, нормагIа подъемочни ремонт 5,5 дийнахьен-бусн е езача 8 дийнахьа-бус лаьттар машинаш сеца, хIаьта йоккха периодически ремонт 6,4 дийнахьа-бус еш хилар, нормагIа 4 ден-бус е езача.

Къаьстта во лел тепловозашта профилактически осмотр яра гIулакх: цхьайтта бетта план 81 процент мара кхоачашъяьяц. НормагIа 6,6 сахьата сеца латта езача 17,6 сахьата сеца латта йийзай машиний. Дукха моттигаш нийсъеннай ремонт яь тепловозаш юха ухийташ.

Пятилетка хоадамбеш дола шу тIаккхоачаш 1975 шера керда встречни план тIаэца лерхIаш ба тепловозникаш, кхоачамбоацараш дIадахара массехк мероприяти чакхъяккха лерхI.

Машинист-инструктора Тарасов Александра кулгалдеш йолча колонна локомотивни бригадаша укх деношка дош делар исторически дата—фашистски Германен Котъяьнна 30 шу дизар къахьегама толамашца белгалдаккха. Колонна коллектив 9 Май тIаккхачале 200 состав, царца планал совгIа 80 эзар тонн мухь дIа-хьа бахьа, 100 тонн дизельни доагор кходе лаьрхIа я.

Коммуниста А. Тарасова кулгалдеча колонна водителий тIахьехам шерра хьаллаьцаб депо берригача тепловозникаша.

Г. АНОХОВ,
Грозненски локомотивни депо парткома член.

ЭЗАР МЕТР БУРУВ ТОХАРГДА

Ханал 15 дн хьалха, 16 декабре лоаман породашта бурув тохара шера план кхоачашъяьй Октябрьски бурув тохара балхий управлене бурувдеттараша. Ер бутт чакхбалале пятилетка тIеххьарча шера чотах эзар метр бурув тоха лерхI цар. Дика да цар кхьдола технико-экономически хьокхамаш а: бурув тохара коммерчески сухал планагIа хила езачул 7 процент совгIа я, къахьегама овсарле планагIа хила езачул 6 процент лакхъеннай. Цу бурувдеттарий коллективо шерра балха юкъейоалаю дикагIйола технологи, керда техника, технологически процессашта механизаци, автоматизаци ю.

Шерра балха юкъейоалаяьй укхаза чIоагIа пайдане йола бурув тохара силовой режим, кхьдола кердадараш. Бурув тохара технологи тоаеча шерра дакъа лоац рационализатораша.

Социалистически яхье хьалха латташ хьайоагIа П. Стеблецова, А. Бурова, С. Бараева, Б. Коробова кулгалдеш йола бурувдеттарий бригадаш.

Л. ГРИГОРЬЕВ.

СИХА КIОАРГЛУ БУРУВ

Хьинар айденна къахьег укх шера Старогрозненски бурув тохара балхий управлене бурувдеттараша. ДиълагIча декабре кхоачашъяьй цар бурув тохара шера план. Ер шу доладелча деназ цар техад 34034 метр бурув, цу даькъе пятилетка тIеххьарча шера чотах — 434 метр. Ер шу чакхдалалехьа эзар метрга кхачийта лерхI цар планал совгIа тохаш дола бурув. Иштта къахьегача бурувдеттараша пятилетка хьалхарча диъ шера план ханал ши бутт хьалха кхоачашъяьй.

Иштта управлене коллективо къахьегама толамаш дахара керттердар да Iилман карагIдийннарашн керда техникен производствана юкъекхахьар, дикагIйола опыт шерра бурувдеттарашта юкъе йоаржаяр, бурув тохара технологи эргаяхар, халача технологически процессашта механизацин автоматизацин яр. Цу мероприятеша дикка тоадир бурувдеттарий технико - экономически хьокхамаш. Бурув тохара сухала задани 6,5 процент тIеххкхоачашъяьй, къахьегама овсарле планагIа лаьрхIачул 4 процент лакхъяьй. Кхомбеш материалаш дIаакхийтарах, химически реагенташ, утяжелитель, цемент, электроэнерги, кхьйола материалаш кхоярах укх шера паччахьадкхенна управлене коллективо баь пайда 900 эзар сом да.

Уж къахьегама толамаш доахача хьинаре къа а хьегаш дизза дакъа лаьцар бурувдеттача мастераша, коммунисташа Слесарев Виктор Петровича, Казенный Василий Ивановича, Гринь Тимофей Георгиевича, Баскаков Иван Федоровича кулгалдеча бурувдеттача бригадаша. Цар кхы а хьалха кхоачашъяьй бурув тохара шера план. Кхыча сменашта хьокхам телаш къахьегаш я бурувдеттараш Медведев Юрий, Рожков Генадий керте латта сменаш.

Г. ЛУКЬЯНОВ,
пенсионер.

СОВЕТСКИ НАХА КЪАМАХ ЮКЪАРА ДОККХАЛ ДАР

Советски нах доккхал деш ба шоай сийлахь-йоккхача Даьхенах — адамлен исторе керда зама хьайийллачох. ХIаьта коммунизма новкъа вай дIахо ме долх кхы а чIоагIагIа ду вай, къам а мотт а бе-бе хилар ца къердаш, берригa советски патриоташ вIашагIтохаш дола, де доагIа из доккхал.

Къаьст - къаьста даьхенаш хиларца дувзаденна бIаь шерашкен эзараш шерашкен чIоагIъеннача наьха кIоаргача естественни уйлаех цаI я, бIарччa патриотизм санна, шийн къамах доккхал дар а. Из уйла керда, коммунистически кхетаяр даьшхар Владимир Ильич Ленина.

Кховзткъа шу хьалха, 1914 шера 12 декабре, РСДРП центральни органе — Женеве къайлагIа арадаьхача «Социал-демократ» яхача газета тIа кепатехар болхлой класса пролетарски интернационализман революционни патриотизман принципаш дегIадаран хьахиларан Iалаьмате боккха лоархIам хинна дIаэттача «Великороссий къаман доккхалах» аьнна язъяьча цун башха дикача статьяна.

Цу хана пхи бутт баьннабар дунен халкъашта юкъерча империализмо кийчбаь а хьоабаь а, цIий Iохийтача шийн орбитана юкъе дуккхача вачхаьлкхений халкъаш юкъедихьа бола дунен хьалхара тIом бола. Цул дукха ха хьалха доацаш дерригача мехкий болхлой вIашагIкхета тIахьехаш хиннача II Интернационала оппортунистически кулгалхоша уж хьалха теттар «хьай» даьхе лорае яхача харц лозунга кIал отта, герз бе а делла вIаши духьала балара. Цу халача хьале ленински статьяс сийрдача наьха вIанаро санна сийрдадаьккхар долаш дола бакъдар, тIем тIа бIаьхий хила гIертача реакционни низийн царна чулаттача социал-шовинистийн бокъонца йола юхь хьа а хьекха, къахьегамхошта нийса никъ хьийхар тIема бала дIабаккхара, цар дегаш айдир халкъий бокъонца дола доттагIал, социализм бахьан къовсам лоаттабара.

В. И. Ленина статья, цу тIа къестадеча дешай хьисапага диллача, цу ханарча цун кхыча балхех дIакхет. Уж ла «II Интернационал йохар», «Кхычар байракха кIал», «Империалистически тIем тIа шоай правительство эшарах», «Социал - шовинизма ц а р ч а къовсамах» яхараш а кхыдараш а санна дараш. Реакционни классаша хьаллоацаш йола дирст багара яьккха лела шовинизм В. И. Ленина яьшхар помещикийн капиталистийн хьаштаща айхха ювзенна йола идейни течени хиларга хьежжа. Империалисташа, монархисташа, черносотенцаша, социал - шовинисташа даьхенах, паргIатонахи къамаш шоай лоIамагIа хиларахи дувца доккхий къамаьлаш харц хилар гучадаьккхар цо, хьахьекхар «даьхе лораяр» эксплуататорий классовн хьашташ лорадар цар лоархIалга, хIаьта паргIатон къамаш шоай лоIамагIа хилари кхьдола къамаш цхьаккха а духьале йоацаш довха, Iоаткъама кIал лоаттаден къамаргаш Iувден йиш хилар лоархIалга.

Статьяй теоретически лоархIам латт къамах доккхал дари ше лархIари, даьхенцара безам, патриотизм санна йолча сага кIоарга уйлаш болхлой классон цун революционни партен мишта лоарI белгала[illegible]рах. «Гоама дий-те вайна,—яздора Ленина, — великорусски кхетам болча пролетарешта шийн къамах доккхал делга? Данне а дац! Вайна беза воай мотти воай даьхен, вай массанел дукхагIа болх бу цун къахьега нах (вешта аьлча бахача нахах 9/10) демократийн социалистийн кхетам болча вахарга кхоачабе гIерташ». (Соч. бизза гул., т. 26, оагI. 107).

Iалаьмате чIоагIа дог айденна язду Владимир Ильича великорусски къамо ше паргIатон социализми бахьан лоаттабеча къовсама сийлахь-доккха хьисапаш адамленна дала могаргдолаш хилар бакъдаьлгах, цун революционни болхлой классахи цо хьаяьча низ болча революционни партехи деча доккхалах, коммунистически революци хьалха кхувла керттерaяр хиларца Россе пролетарията лоархIамах.

В. И. Ленинах дувцаш М. Горьке белгалдора «Россех, эрсий искусствах доккхал дара оагIонаш» цох йоахкаш хилар. Цу оагIонах писатела оалар «Къахьегача халкъа ц а р а кIоаргга къайла, дог гIоза безам» гучабалар.

Ленинах даьхкача гIулакхашца, уйлащен леладаьча гIулакхашцен вIашагIкхеташ дар патриотен интернационалистен башха дика гIулакхаш. Цо дIакхайкадора, Россе болхлой класса лов шийн мехка кхыча халкъаща цхьатара бокъо хилара принципа тIа шийн отношенеш уттаергйола кортамукъа, кхычарех тийша йоаца, шийн лоIамагIа йола республика оттаяр, болхлой класс тIахьехар Россе дерригача халкъий пролетарски вошала, социализма гIулакха мутIахьа хилара. Шийн къамах доккхал дара великороссий хьашташ Ленина кхетадечох доагIаш дар Россе болхлой классен дерригача мехкий пролетарийн хьашташца. Пролетарски интернационализм латта а латт болхлой класса къаман хьашташ цун интернациональни декхараща, социализми коммунизми бахьан лоаттабеча къовсамца тарде гIертарах, дерригача халкъашта юкъе цхьана гIулакхаш леладелген доттагIалк оттаде гIертарах.

Бокъонца болча интернационалисташтен патриоташтен ленински статья тахан а я хIанзарча шовинизма дерригача тайпашта, къам шийн доазон чухьерчарца, къаман хьашташ болхлой класса интернациональни хьашташта духьала дахарца лоаттабеча къовсаме, машар, къам шийн лоIамах хилари социализми бахьан лоаттабеча къовсаме ира герз.

Шийн къамах доккхал дара уйлан чулоацам лаьрхIа варгвоацаш бIаьхегIа хиннаб хIанз социалистически общество хьалъяьча социальни къамин антагонизмех мукъадола, цхьа тайпа социальни структура йола социалистически къамаш хьахиннача, наьха керда исторически общность — советски халкъ хьахиннача, интернационализми патриотизми советски наьха мировоззренех дIакъаста йиш йоаца дакъа, цар леладеча гIулакхий боарам хинна дIаэттача вай мехка. СССР шовзткъе итт шу дизарах яьча доклада тIа нов. Л. И. Брежнева В. И. Ленина дунен империалистически тIом болча хана шовинизм хьаьръялара духьала уттадаь шийн къамах доккхал дар пролетарски, коммунистически хьисапе кхетадар, Iалаьмате боккха лоархIам болаш хилар белгал а дэь аьлар:

«ХIанз, Советски Социалистически Республикай Союз вIашагIъелла ах бIаь шу даьнначул тIехьагIа, йиззa бокъо а йолаш ала йиш я вай советски сага къамах юкъара доккхал дар шерагIа кхетадеш хиларах, дерригача вай халкъа йоккхача патриотически уйлах».

Дуккхача къамех латтача паччахьалкхен хьалашка къамах юкъара доккхал — бокъонца керда, хьалха бIарга ца дайна хIама. Из уйла хьа а хиннай дегIа а енай къамашта юкъера моастагIал хьалхьедеш хинна эксплуататорски классаш дIаяхарах паргIата дола къамаш цхьатарра бокъо йолаш цхьана къахьегаш, шоай лоIамагIа барта ухаш, уж айхха гаргаухаш, дахара хьисапи мировоззрени цаI хиларах, декхараши де лерхIараши юкъара хиларахи цар ларда тIеи.

Советски наха шоаш лархIари цар ду доккхали низ эцаш да керда, бокъонца нийсхо йола а паргIато йола а общество эггара хьалха хьалъераш шоаш хиларах, цу сийлен наькъа тIа шоашта карагIдаьннараш сийлахь - доккха хиларах.

Вай мехка хьадаьд чотъяь варгвоаца къаман рузкъа хинна дIаэтта дола дерригача къамех болча советски наьха юкъара доккхал дола социально - политически, духовни рузкъаш. Уж е а йоагIаш курал еш ба вай халкъа иоахала хьаькъало, къахьегамои лоIамои хьакхеллачох — иразерча, Iалашо йолча, сага мадоагтIа долча вахарга бола никъ хьабийллача шийн низ бола экономика, чулоацамга диллача социалистически формага диллача дукхача къамийн йола культура, социалистически строй йолча дегIаенача обществах. Уж доккхал деш ба халкъашта юкъера бокъонца дола доттагIлен гIулакхаш, социалистически демократизм, сага бокъонаш яхилга фуд практике эггара хьалха дерригача дуненна дIахьекхача Советски Социалистически Республикай Союзе шоаш хиларах.

Дерригa советски халкъ доккхал деш да Советий Iаьдал даккхара тIехьа къийсача шийн революционни къовсамхошта, Сийлахь - боккха Даьхен тIом болча шерашка шоай Даьхен кортамукъали шийн лоIамагIа хилари лорадаьча миллионаш болча шийн къонгаштен мехкараштен карагIдаьннача турпалерча гIулакхех. Халкъа сийле хинна дIаэттар машаре социализм хьалъеча турпалашта карагIдийнна башха дика гIулакхаш а, хьамсарча даьхен материальни духовни низаш алсамдоахача нийслагIча пятилетка хьалхле лелаераштa карагIдаьннараш а.

Вай мехкарча берригача къахьегамхоша доккхал деш я В. И. Ленина хьаяь Коммунистически парти, социалистически общества кулгалдара низ. Парти — халкъа хьаькъал, сийлен эхьи, цун низи коллективни хьаькъали вIашагIкхетар я, цунца да халкъах мел доалла эггара дикагIдари хьалха латтари.

Къаман юкъарча доттагIало цхьаккха а тайпара юстара даккхац Советски мехка хIара халкъо шийн къамах доккхал дар. ХIара советски къамин народности, мелла зIамига а доккха а из дале а, де бокъо а йолаш доккхал деш да хьалха латтача шийн традицех, карагIдаьнначохи коммунизм хьалъяра юкъарча гIулакха юкъе ше дихьача даькъахи. КПСС XXIV съездо белгалдир, СССР вIашагIйоллара, чIоагIъяран дегIайоала я р а и «шоай роль лелайир вах мехка дерригача къамашен халкъашен, эггара хьалха сийлахь-доккхача эрсий халкъо а леласш. Цун революционни хьунаро, къахьегам безаро, кIоаргга интернационализм йолаш хиларо дег тIара безам болийтар цох вай социалистически Даьхен дерригача халкъий. Дукха ха йоацаш хиннача цхьайолча союзни республикай 50 шу дизара цIейшка юха а белгалдир вежарашха долча дерригача халкъаша, къаьстта эрсий халкъо керда вахар хьалдара цунна деш дола доккха новкъостал. Барттайнача советски дезала дерригa халкъаш санна, эрсий халкъ шийн къамах доккхал дара уйлах хьалдиза да.

Дукха ха я Советски мехка къамашта юкъера довнаши антагонизмаши хьахулийтарга дола объективни бахьанаши хьалаши дIадаьха. ХIаьта а цхьаболча наьха психологе цхьана йиса мег чIоагIа яхаш йола националистически предрассудкаш. Уж, нагахьа санна царца массаза а къовсам ца лоаттабича, цкъаза гучаювл къаман уйлаш харцахьа хьахьоккхача, царна гипертрофия еча, къам шийн доазона чухьнахьа гIертача, ше мара цо ца лоархIача а, патриархальщинана иделизаци еча, местничество лелаеча. Дизза кхетадеш да буржуазии идеологен психологен уж рецидиваш пролетарски интернационализмацара дIакъаста йиш йоацаш ювзаенна, бокъонца унахцIена йолча шийн къамах доккхал дара уйланца цхьаккха а юкъара хIама доацаш йолга.

Советски наьха юкъара къамах доккхал дар дегIаух хIара къамо шийн къамах доккхал дарца цхьана. Из кIоаргагIа, шерагIен доккхагIен да социалистически общество латтача хIара халкъо шийн къамах деча доккхалах, хIама аьча во шийна чулоац царна карагIдаьннachох, цар кхоллама хьаькъало хьадаьчох эггара дикагIдар.

Шийна карагIдийннача дерригдунен - исторически, адамлен юкъара лоархIам болча хIамаех де а доагIаш доккхал деча советски халкъа хета а хетац е безам а бац коллагIча а кхыча халкъа кIезиг-дукха а тIех хила.

Къамах юкъара доккхал дара уйла вай мехка халкъий органически тарлуш я социалистически сопружества мехкий халкъаш, дунен халкъашта юкъера болхлой класс, дерригача дунен къахьегамхой чIоагIа лоархIаши царца вошал долаши хилара уйланца.

Ленински парте хьалкхебаь советски нах чIоагIа патриоташи бокъонца тийша бола интернационалисташи ба. Интернационализма идеяшта уж мутIахьа хилар тахан къаьста гучадоал КПСС XXIV съездо оттаяь машара Программа чакхйоахаш, халкъаш кортамукъен шоай лоIамагIен хилийтара, лаьтта социальни прогресс хилийтара тIехьа кIаьд ца луш лоаттабеча къовсаме.

Хьаьнача лаьтта аьйга дикача фун фийгаш чIоагIа хьалтIадоалаш а хьувкъам луш а хилара тарра, вай халкъо дег чуийца В. И. Ленина идеяш а, ленински парте кулгалца коммунизмага — дерригача халкъий сийрдача кхоаненга бода тешаме никъ буллаш боаллача Советски мехка дерригача къамийн народностийн сийлахь - доккхача социалистически вошала бакъдолчунца гуш я.

В. СТЕПАНОВ.

1974 шера 12 декабре арадаьннача «Правда» газета тIара.

ТИША АЬШК — МАРТЕНАШТА

Пятилетка диълагIча шера тиша аьшк лоала а даь вай мехка арахецаргда 70 миллион гаргга тонн болат. Тишача аьшках хьадаь арахийцача болата хIара тонн 15—20-зза дарегIа я рудах даьча болатал. Цо хьахьокх металлолом хьагул а деш дIададалар пачхьалкхен лоархIаме гIулакх хилар.

Предприятей, объединеней, министерствай дукхача кулгалхоша халкъа боахама металлолом мел лоархIам болаш да дика кхета а деш дикка тоабаьб тиша аьшк, металла отходаш хьагул а еш пачхьалкхенна дIаллара болх.

Республика план кхоачашъеча эгтара дукхагIа дакъа лаьцачарех я «Автоспецоборудоване» яхача опытно-экспериментальни завода, Электромеханически завода, «Электроприбор» завода, Нохч-ГIалгIай «Консервплодоовощ» боахамий, Старогрозненски бурув тохара балхий управлене, «Сельхозтехника» Грозненски МРО, Нохч-ГIалгIай транспортни управлене Грозненски автотранспортни предприяте, кхыча предприятей коллективаш.

Дукха цар доахачарел эсалагIа дац укх шера «Грознефть» объединене, «Красный молот» завода, «Промстройматериалий» объединене коллективаша даьха къахьегама толамаш а. Тиша аьшк хьагул а даь дIададалара 11 бетта план толамца кхоачашъяь цар.

Ерригa республика хьайийцача доаха толамаш кхы а дикагIа хила тарлуш дар нагахьа санна ерригача предприятеша металлолом гулдара иштта йоакхо яь яларе. Республике кIезига яц хаддаза план кхоачаш ца еш йола предприятеш. Царех я «Грознефтехимзаводы» объединени, Нохч-ГIалгIай совхозий производственни объединени, «Чечингипромстрой» гIишлошъю управлени, «Грозэнерго» Нохч-ГIалгIай транспортнии управленеш, «Трансмаш», «Пищемаш», шекар доаккха заводаш. Духхьал цу предприятеша пачхьалкхенна дIа ца луш дисад 1440 тонн тиша аьшк.

«Вторчермета» болхлоша тохкам баьб цхьайолча предприятеша план кхоачаш ца яр фу бахьан да хьожаш. Цига гучадаьннад 41 предприяте металлолом гул а даь дIаоттадаь лоаттадара бокъонаш телхаелга, бе-башха боацаш из болх лелабелга. Царна гIод тохара санкцеш еннай. ГIод техача предприятешта юкъе я «Грознефтехимзаводы» производственно-товарни контора, «Трансмаш» завод, Н. Анисимова цIерагIа Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаха завод, «Грозэнерго» ТЭЦ-2, «Чечингсельстрой» треста ПМК-432, Гудермессин района «Дружба» совхоз, Грозненски № 3 йолча пассажирски автотранспортни предприяти, кхыраш.

Цу предприятей кулгалхой декхарийла ба металлолом гул а даь дIададалара болх цIенхаштта тоабе а металлома хIара килограмма йоакхо е а.

«Вторчермета» приемни пункташка цхьа боарам бола тиша аьшк хьачудаларах доалаш дац, кертердар да ГОСТ-а хьалаша дIамадеххара из хилар. КIезига моттигаш нийслац агрегаташ вIашагIа а ца йоахаш хьачутелаш, углеродисти металлолом легированнечунца эдеш, аьшка шолхашца аьшка отходий кусокаш увш, бIеха нувхаш увш металлолом бIеха долаш, царна юкъе хул машиндаьтта увш йола пахашкаш, кхыйола металлически йоаца хIамаш.

Из бахьан долаш кхы тIа а средстваш йоа а еш хила дезача хьалашка даккха дезаш хул металлолом. Из хьагул а деш кийчдеча из болх бича дукха аттагIеи пайданегIа гIулакхи хургдар. Металлолом хьачу мел лучо кхетаде дезаш да мехкарча металлургаша дIадехар дукхагIа металлолом хилийтар хинна ца деш из дикагIа хулийтилга хилар.

Шоллагla лоархIамегIара дар да предприятешка металлолом доаггIача хьисапе кийчдаь къоастадар. Шера 1500 тонн тиша аьшк дIалу предприятеш декхарийла я из тиша аьшк бокъонца кийч а деш мехкарча предприятешка дIакхахьийта. Из иштта дале а. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода, «Трансмаш» завода, Электромеханически завода, Грозненски ремонтно-механически завода, «Автоспецоборудоване» яхача опытно-экспериментальни завода кулгалхоша кхоачашдац цу даькъе дIадехараш, из бахьан долаш доккха зе хул пачхьалкхенна.

Лакхе маьллара кийчдаь дIалуш дола металлолом 20—25 сома дезагIа да. Иштта кийчдаьча металлолома реализаци йича предприятешта хулаш бола пайда лархIа хала дац.

Укх тIеххьарча шерашка Грозненски цеха реконструкци а еш «Б-1334» яха боккха низ бола пакетировочни прессаш оттаярах, геттара чIоагIа Iалашъяьй цех подъемно-транспортни механизмашца, юкъейоалаяьй металлолом кийчдара йола керда технологи. Из бахьан долаш коллективо толамца кхоачашду шийна хьалхашка оттадаь декхараш.

Цхьабакъда ерригача торонех пайда эцаш болх бе торонаш яц цеха, хIана аьлча машиннаькъаш тIадолхача предприятешкара металлолом хьа ца эцаш ак ала езаш я «Вторчермет». «Вторчермете» а ца дайташ металлолом цоаш предприятеша дIадахьийтара оттадаь дош формана оттадаь дац, цудухьа лакхе цIераш яьхача предприятей кулгалхой декхарийла ба ха зехьа йоа а ца еш кийчо е, металлолома переработка яра йола моттигаш вIаштIехьа яха, металлолом чакхдоаха оборудовани Iалашъе, кранаш оттае, кхыдола балхаш чакхдаха.

Массазен массанахьен е боаггIача тайпара йоакхо яц тиша аьшка. Дукха шераш доах мукх юаш дIаоттаяь латтача агрегаташа, механизмаша, комбайнаша дIа ца луш латташ. Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхозе баланса тIера дIа а яьха металлолома 15 комбайн дIа ца луш латт.

Урус-Мартановски района «Горец» совхоза баланса тIера дIа а яьккха 12 комбайни кхыйола техникеи латта дуккха ха я, ерригa техника дIалаьрхIача 40 тонн хулаш я из. Дукха металлолом нувхашпа дIа а кхухьаш дIаккувсаш зехьа доаду. ХIаьта лаьттан ченашкара хьа ца йоадаш вай республике йоакха турбаш Iальмате дукха я. Духхьала «Малгобекнефть» НГДУ цу тайпара йола турбаш 50 тонн совгIа я. Иштта дукха я уж «Грознефтегаз» управлене № 1 йолча газови цехе. Цу боахамий кулгалхоша чIоагIа тесса лелабу балха пайдана йоаца трубопроводаш хьа а яьха дIаялара болх.

Металлолом из халкъа ружъа да, из зехьа доаде йиш яц. Вайх хIаране декхар да цох пайда эцаргбола гIулакх дар. Метала дукхагIа ме хул йIаьхагIен низ болашагIен хургба вай мохк. Из дика кхета а деш хьинар айдаь къахьегаш ба укх деношка «Вторчермет» управлене болхлой.

Ер шу доладелча денз планал совгIа кийчдаьд 575 тонн тиша аьшк, встречни планал совгIа переработка яьй 506 тонн металлолома, планал совгIа дIадениад 1300 тонн тиша аьшк. Уж толамаш доахача эгтара дикагIа производственни хьокхамаш долчарех я В. С. Лукатенко керте латтача Грозненски цеха коллектив.

Шоай новкъостаща хьокхам а телаш хьинаре къахьегачарех ба болхлой ии. Узаков, Мудаев, Адашьян, Тумаева, Яхароев, Дьяченко, Калашников, Османов, кхы дукха бараш а.

А. АУШЕВ,
«Вторчермет» Нохч-ГIалгIай управлене керттера инженер.

Продукци дикагIа хилийтара

Тешшаме да мегарда продукци кийчъеча хана харцахьа даьча дустаро из продукци технически хьалашен стандарташ дIадеххача тайпара ца хулийтилга.

Лакхе аьнар бакъдеш да ер масал. Стандарташтеи дустара техникаи тIахьожам лоаттабеча Нохч-ГIалгIайчен лабораторе болхлой укх шера ноябрь бетта республика массехк предприятешка хьежар продукци арахецара метрологически Iалашо мишта яьй.

Цу хьажаро гучадаьккхар производствана метрологически Iалашо яра гIулакх Нохч-ГIалгIайчен ерригача предприятешна мадоаттIара-ца лоамлга.

Цхьацца бочча кулгалхоша майоаттIа терко яц шоай предприятеш дустарен тохкамеи техникаца Iалашъяра. Арахецача продукце дикала тIахьожам лоаттабара йола лабораторешц дукхача предприятешка яц. Масала, моттигерча промышленноста министерствана чуйоагIача столярни изделей заводе цхьанна тайпара дустарен тохкамеи средстваш яц.

Укх заводе иштта йоацаш я тохкама методашта йола нормативно-технически документаци а. Оатхалаш, бIарчча наделеш духхьал бIарга махеттара хьаярах во хул.

Уж хоачамбоацараш гучадаьхар стандарташта тIахьожам лоаттабеча лабораторе болхлоша. Предприятена бокъо яланзар дукхача боарамагIа дола кора санагIаш маьхал даха. Цул совгIа 5960 сом гIод а техад цу завода.

Кхы дикагIа лелац уж гIулакхаш специализированни швейно-производственни объединене а. Укхаза харцахьа дустараш цар бахьан долаш дукха кхалнаьха зипа кочамаш маьхал яха бокъо яланзар.

Тракторни двигателашта ремонт еш я «Сельхозтехника» Нохч-ГIалгIай объединене межрайонни Сунженски отделени.

Чоалхане йолча укхазарча ремонто дIадех тайп-тайпара дустара а тохкама а средстваш лелаяр. Цхьацца йола технологически процессаш духхьал дустара операцеех латташ хул.

Цхьабакъда, укхаза а йолаш яц тохкама стендаш, двигателий балха тохкам беш йола установкаш, оатхалаш чIоагIа йий хьожаш йола твердомераш, дефектофонаш, дефектоскопаш, кхыйола тохкама техника. Из дерригa а чIоагIа Iатгъ еча ремонта.

Сунжерча ремонтникашта 3200 сом гIод техар арахеца продукци нормативно-технически документаша дIадеххача тайпара ца хиларах.

Укх шера госнадзора лабораторе тIахьожама-ревизионни отдела болхлоша 55 хьажар дир, дийттанахьа тайп-тайпара продукци маьхал яккха бокъо яланзар, дIаэнахьа гIод техар.

Предприятей план кхоачашъяра отчеташта юкъера дIадаькхар 205,4 эзар сом, госбюджета хьожадир 32,3 эзар сом.

И. МАЙТАК,
Нохч-ГIалгIай стандарташтеи дустара техникаи тIахьожам лоаттабара лабораторе веккхагIвола инженер.

Медицински облестера советско-американски дIа-юха леладу гIулакхаш толамца дегIадоагIаш да. СССР-ен США-н специалисташа дIа-юха тел шоаш даьча тохкамех хьахиннар, керда препараташ, Iилман информацеш. Шинна мехкара дарбан заведеней кулгалхойи дикагIа бола тохкамаш дераши опыт дIа-юха ялара хан-хиннахьа вIашагIбеттаьлу.

СУРТА ТIА: Советски лораш Кизеева Иннеи Скворцова Нинеи Нью-Йоркски университета медицински факультета аэрозольни ингаляцей лабораторе бахача хана. Аьттехьарвар лабораторе директор Липман Мортон.

ЮПИ—ТАСС сурт.

САГА ХЬОА — IИЛМАХОЙ ТЕРКАМА ЮКЪЙОТТИГЕ

Сага хьоа бовза гIерташ боаккхаш бола хIара гIа Iальмате боккхача лоархIаме ба Iилмана а клиникана а. ХIанзарча аппаратураца кийчбаь тайп-тайпарча специальностех бола Iилмахой тIа-тIа дукхагIа юкъеувз Iилман кердадараш лахара, хIара царех хьахулараш хара чIоагIа сагота ба лораш, философаш, социологаш. Дерригача дунен тIа из болх вIаштIехьбаха безаш я хьаьна тохкам беш йола Дунен халкъашта юкъера организаци (ИБРО).

— ИБРО-с лерхIар — хьаьво бу болх Iомабара даькъе дунен тайп-тайпарча мехкашка деча Iилман тохкамашта новкъостал дар, — йоах цу организаце Советски къаман комитета вице-президента Рубен Дуриняна. — ИБРО вIашагIйоллара хьакъехьа решени тIайийцар советскии массехк доазол дехьарчен Iилмахой инициативагIа 1958 шера СССР Iилмай Академе вIашагIтехача, пхьаний балха физиологе дешашта йолча Московски дунен халкъашта юкъерча совещане.

Юххьанца тайп-тайпарча мехкашкара боккхагIйола нейрофизиологаш шийна юкъеэзаб ИБРО-с. Кхо шу хьалхагIа къамий викалаш юкъе боалабе лаьрхIар. Дукха а пайданагIа хилар организаце болх.

СССР — ИБРО коллективни член. Советски къаман комитета юкъе, маларра аьлча, дакъа лоац хьоа Iомабарца ювзаенна йолча ерригача учрежденешен ведомстваш: СССР Iилмай Академе, СССР медицински педагогически Iилмай академеша, лакхерчен юкъерча специальнии образоване Министерства, СССР унахцIено лораяра Министерства. Советски къаман комитета керте латт вовзаш вола Iилмахо, СССР Iилмай Академе член-корреспондент Платон Григорьевич Костюк, из ва ИБРО Центральни совета вице-президент а.

ИБРО-ос беча лоархIамеча балхо — дунен халкъашта юкъера конференцеш, симпозиумаш, дешара семинараш яро, опыти хетараши дIа-хьа эцаро — новкъостал ду Iилман тохкамий юкъара боарам лакхбара, хIаьта долче, открытеш гаргга йоалаю. Массехк симпозиум вай мехка вIашагIтоха лаьрхIар Советски къаман комитето.

— Тхо хIанз кийчъяь даьннад, масала, 1975 шера Киеве хургйола «Пхьаний хьоасашкара ионни токаш» яха учебни семинар, — йоахар дIахо Рубен Дуриняна. — Хьоана тохкам бара ерригa хIанзара техника биоэлектрически явленеш Iомаяра ларда тIа латт. Кхыметтел сатийна йолча хана а секунда эзарлагIа дакъа ха йоаккхаш электрически заряд даш тел хьаь клеткаша. Пхьаний система юкъмоттигера отдел — массе тайпарча комбинацешка кхесташ йолча элементий чоалханегIа йола агрегат. Цунца дувзаденна, нейронашка хулча биоэлектрически явленешта ларде ядача ионни токий проблема принципиальни лоархIам болаш я.

Из мероприяти чакхъяккхара ларда хургйола УССР Iилмай Академе А. А. Богомольца цIерагIара физиологе Институт лоархIаме тохкамаш даь хиларах йовзаш я. Укхаза кийчъяьй яйзача специалисташта пайдана хургйола физиологически методикаш.

ИБРО-е цхьатарра уйла тIайохийт унахцIена бар санна, уне хьоа а Iомабара. ХIанз а тIехьа Iилмахой чIоагIа сахьувзадеш я, дунен статистико даьча лоархIамегIа, хIара эзар сага юкъе ворхI-бархI сага хулаш йола эпилепси хьахиларен цунна дарба дарен проблема. Ширача замангара хьадоагIаш долча цу лазара бахьанаш хIанзалца гучадаханза да. ХIаьта судорожни хьалий физиологех лаьца аьлча, цу даькъе хIанзале а цхьайола даннеш кхаьчай Iилмага. Масала, советски специалисташта гучадаьннад, эпилептически чоап йоагIача дакъа лоац керта хьаь чкъоро меттел, центральни пхьаний система кхыча отделаша а, белггала аьлча, организм боараме лоаттасча мозжечоко. Чоап ярца ювзаенна я эндокринни система а: из яран дIаяккхаран новкъостал ду жамараштa тIерча чкъорах хьаухача глюко-кортикоидашеи минерал-кортикоидашех, хIаьта иштта чурча секреце кхыча железай гормонаша а. Гучадаьннад судорожни хьалан хьаю клеткашка цхьайола микроэлементаш дошув, моакхаз, висмут — дукха хиларан юкъе бувзам хилар.

— Из лазар дегIаахара наькъаш оаха шаьрагIа ме кхетаду, дикагIа хул оаха унахошта дергдола новкъостал, — йоах профессора Дуриняна. — Падучая яха лазар дар хIанз укх сахьата верзавац, цхьабакъда цунна дулу дарба. Чоп яр аттача доаккхаши из ца яйташи йола препараташ хIанз кIезига яц. Эпилепсена хетаяь хургъя 1977 шера Тбилисе е лаьрхIа учебни семинар.

Советски къаман комитето 1975—80 шерий планагIа вIаштIехьйоахача ИБРО ерригача мероприятеех дийца воалалургвац. Уж мехка тайп-тайпарча городашка хургъя: Ленинграде, Ростове-на-Дону, Вильнюсе, Ереване, кхычахьа. Алхха са ювца безам болаш яр я 1979 шера Москве е лаьрхIа, эрсий физиологе патриарх И. М. Сеченов ваь 150 шу дизара хетаяь симпозиум.

Цу гIорваьннача Iилмахочун балхаша чIоагIа влияни яьй естествознании материалистически философии дегIаяра. Чоалханеча психически явленешта ларде яда, яьхад Сеченова, Iилмана йовза йиш йолаш йола физиологически процессаш. Ше къаьстта хIама а лоархIаш «синах» дувцараштa цо духьала оттаяьй хьаьво беш бола болх санна йола психически гIулакхий материалистически концепци.

Сеченова хьехам дIахо башхар хIанзарча естествознанена боккхача лоархIаме да. Вахара хьисапа интенсификаци хулаш йолча тIа-тIа массагIа лелаш, ритмаш сихлуш, наха юкъера гIулакхаш чоалханегIа хулаш йолча Iилма-технически революце замалахьа дах вай. Сага психикагара вахаро дIадехараш доккхагIа хиннад. «Заман лазар» яха баьннаб неврозех — хьаьво боарамагIа бу болх юкъагIбувларах. Из лазар эпидемега даьннад капиталистически мехкашка. Бакъдар аьлча, цун бахьанаш Iилма-технически революцех хьахулча юхамаччахьарча хIамаех лаьтта Iац. Наьха специфика мелъю кхоанарча денах цIаккха тешам ца хиларо а социальни нийсхо ца хилар ходаларо а. Адамленна хьалхашка эттa халонаш толаме дIаяхара наькъаш лохалургдац ларде еларех цаI академик Сеченов волаш йолча психологически гIулакхий хьакъехьарча материалистически хьехама ларда тIа мара.

ИБРО-с вIашагIъехкаш йола учебни семинараш тайп-тайпарча мехкий, эгтара хьалха шоай даьхене лакха квалификаци яккхара кхоачам болаш йола торонаш массаза а ца хулаш болча дегIаухача мехкий, къоначa Iилмахошта дика школа я. Цул совгIа, хьоа тахкара дешашта йолча Дунен халкъашта юкъерча организаце хIара шера массехк стипенди хьожаду доазол дехьа стажировка е ловча къонача специалисташта. СССР, Iилман учрежденей шерра сеть а йолаш бола мохк кийча ба цу гIулакха ИБРО-на новкъостал де. ХIанз дегIаухача мехкашкара стипендиаташ хьачуэцарах долча дешага хьожаш я Советски къаман комитет.

Алла АВИЛОВА,
АПН корреспондент.

Юрти городи: вахара хьал

ИийслагIча пятилетка вай мехка юрта боахам дегIабоалабара 80 миллиард совгIа сом пачхьалкхен капитальни вложенеш еш я. Цун гаргга капитальни вложенеш дIаяхийтай цу гIулакха Советий Iаьдал латтача 50 шера. Юртбоахама производство дегIайоалаяран юрта бахача наьха вахара хьал тоадаран чIоагIа лард йолларгъя цо. Юртара вахара хьал тIехь-тIехьагIа гаргадоагIаш латт городской наьха вахара хьалаца.

Центральни статистически управлене яьча расчетех 1974 шера 1970 шераца нийсдича болхлойи гIулакхерча наьхеи бетта юкъера лаьрхIача ийду алапи вай мехка 15 процент лакхлургда, хIаьта юкъарча боахаме колхозхочун къахьегамах тела мах — 22 процент. Дикача оагIорахьа хувцамаш хулаш латт юртарча болхлой дезалий бюджеташка а: цар чулоацам тIехь-тIехьагIа дукхагIа гаргаухаш латт городерча дезалий бюджетащца. Вахара хьалаш тоадаларца дувзадена шоай бюджетера кIезигагIа ахча доаду цар юача хIама, дукхагIа ахча дIадохийт промышленни товараш ийдара, къаьстта культурно-бытови дарашта. 1972 шера колхозхочун дезала шоай дохода хIара 100 сомах 39,4 сом юача хIама дIадахийтад, 1960 шера 53,2 сом дIадахийтача метта. 1972 шера промышленни товараш ийдара доходех 22,2 процент дIадахийтад, хIаьта промышленноста болхлой дезалаша — 21,5 процент. Культурно-бытовой гIулакхашта шоай доходех 14,6 процент колхозхочон 14 процент болхлочов дIадахийтар.

Халкъа вахара хьал тоадечен иштта болхлочуни колхозхочуни вахара боарам гаргабоалабечеи боккха лоархIам болаш я потреблене юкъара фондаш. Вайна ховча бесса, къахьегамах мах телилга вайцига керттера, цхьабакъда цаI мара хинна ца Iеш йола, вахара беркат дIа-хьа декъара форма а я. Из дIа-хьа декъара вож форма потреблене общественни фондашка гIолла дIакхоач (дешара, унахцIено лораяра, социальни Iалашон, иштта кхы дIахо), из даим алсамйоалаш латт. Юкъара фонд дIа-хьа екъара ши способ вIаши нийсъяларо торо лу социализма керттерча принципех цаI йола — бахача наьха хьал-торо массе оагIорахьара тоаялар дизза чакхдоаккхнлга Iалашде.

1939 шера болх беча нахах 24,2 процент барий мара яцар юкъерен (йиззан йизза йоацен) лакхерен образовани, хIаьта юрта цул а кIезигагIа — 6,3 процент. 1970 шерашка города къахьегамхоех 75 процент бараш юкъерен лакхерен образовани йолаш бар, хIаьта юрта къахьегамхошта юкъе ахане совгIа барий яр из образовани. Нагахьа санна, 1950 шера хIара городе ваха саг юкъера лаьрхIача юрта вахаш волчул дизза дукхагIа кинотеатрашка ухаш хиннавале, хIаьта 1972 шера из башхало вIалла я а яцар.

Тоъал кIезигденнад, къаьстта тIеххьарча шерашка, городскойн юртарчен наха социальни Iалашо еча хинна башхалонаш. Массанена цхьатарра оттаяьй пенсе ваха веза ха: 60 шу — маIача наха, 55 шу — кхалнаха, иштта цхьатарра да пенси хьожадара хьалаш а. Болхлой, гIулакхера нахи колхозхойи пенсеца Iалашбара цхьа система хьаяьй. Пенсионерий хьал-торо тоаду пенси кIезига ийдерашта даим из IотIадеттадалара чотах. Юкъара боахамах боаккхаш бола пайда алсамбалара чотах колхозхой пенсеш лакхлуш доагIа. Иштта, колхозхой, болхлойи гIулакхерча наьхеи къахьегамах мах телара боарам гаргахаро пенсионни Iалашон дукхала башхалонаш кIезигъеш латт.

УнахцIено лораелга вIаштIехьдаккхара принципаш вай мехка массанахьа цхьатара я. Цунца цхьана юрта баха нах дIа-хьа баржаро, цар къахьегама хьисапон бытои юрта медицински гIулакхаш делга вIаштIехьдаккхар ший тайпара белгалонаш йолаш да. ХIанз юрта баха нах медицински новкъостала Iалашбелга — городерча больничи учрежденеех пайда эцилга а дIалаьрхIача — городской боарама дIатIаккхаьчад. 1971 шера унахцIенон системе городе вахача итт эзар сага 103,3 менги кхоачар, хIаьта юрта — 94,4. Йоккхий хулаш а технически кердайоахаш а латт дарбан учрежденеш, керда йоккхий больницаш хьалъю, вай заман оборудоване кийчъю уж, колхозаши совхозаши дикагIа Iалашъю квалификаци лакха йолча лораща.

Городеи юртеи бахача наьха хьал-торо гаргайоалаяра процесс, мадарра аьлча, дерригача лостамех хулаш латт. Укх пятилеткагIа городе санна юрта а дукхача цIеношка газ чуюлларгъя. Бытови гIулакхаш дара объем пхе шера бIарчча мехка шозза алсамдаргда, хIаьта юрта — 2,8-зза. Нагахьа санна 1970 шера городе вахача сага деш хиннача гIулакхех юрта вахача сага 40 процент мара деш хиннадеце, 1975 шера 70 процентага кхаччалца дукхагIа дергда уж.

Георгий САРКИСЯН,
экономически Iилмай доктор, профессор.
(АПН).

ЭКСПЕРИМЕНТАГАРА ПРАКТИКАГА

Укх тIеххьарча хана Кустанайски области «Организатор» яхача совхозе Казахстана тайп-тайпарча моттигашкарен мехка кхыча республикашкарен делегацеш ух опыт Iомае. Фуд укхаза уж ахар?

БIаьстан юххье дув кIа кхедаран хьайбаш дебадаран специализаци еш я совхоз. КIезига йоачан хулчен къиза йокъал увттачен «тешаме доацача» лаьттан зоне боахам улде а уж ши дакъа толамца дегIаухаш латт укхаза. ХIара шера юкъера лаьрхIача 18—20 эзар тонн бIаьстан юххье дув кIа чуэц совхозо, 20 эзар гаргга гектар йол хьокха лаьтта да цун. Iалама хьалаш дика эттача 30 эзар тонн гаргга ялат чуэц боахамо. ПаччахьалкхенгIа 450 тоннага кхаччалца дулхи ши эзар гаргга тонн шурен йохк.

Цхьан дешаца аьлча, хьаIомаде хIама да «Организаторе». Цхьабакъда укхаза баьхкараш алхха продукци яккхара технологеца хьашт хинна Iац, цар дукхагIа хьашт да къахьегам кердача тайпара вIаштIехьбаккхарцеи цунах мах теларцеи, къаьстта кхаш леладеча.

Целинни лаьтта леладелга — из Iилма къаьстта шиь бельгало йолаши чоалханей да. ГIулакх сенах латт аьлча, из латт республика дерригa ялат кхеду лаьтта «тешаме доаца» лаьтта леладара зона хиларах. Шера 200—340 миллиметр хул укхаза йоачан, цу тIа 30—40 процент яр лоа делхаш хул. Хьал кхы а халагIча оттаду чIоагIа хьекхача мохо. Iай тIера лоа дIа а нийце дерзан дут цар кхаш, бIаьстий лаьтта докъаду, тIера дикагIа бола тIоа дIаэц, тIаьхьна баьцовгIаш йоаю. Цудухьа оахача хана лаьттан тIоа кIалтIатоссаш из классически IаьдалагIа леладелга Казахстане мегадеш дац.

Моттигерча Iилмахоша могаяь, шоай система вIаштIехьяьккхай укхаза. Цун ларде латт кхаш нухаца а ца оахаш, лаьтта тIехьанахьа чIегI ютача плоскорезаца ахар. Цунца ши декхар кхоачашдуэ миха эроэех лаьтта а лораду Iаи тIоадал цунна чу а соцаю чIегIаша.

Кхашта гIулакх даран ялат дIадеран пайда эц лаьрххIа йолча лаьтта лорадеча хIамай бIарччача наборах. Iальмате лоархIаме да царех пайда эца хар, хIара кхана лерттIа гулакх дар, из дикен ханнахьен кийчдаь даккхар. Цхьабакъда хьалха хиннача балхах мах теларо из дерригa вIаштIехьдаккха торо лацар, хIана аьлча цо вIалла бувзам оттабацар ялат кхедечо баьча балхаи цунах хьахиначоа — ялата хьувкъама, къаьст-къаьста йола заданеш кхоачашъер вора цо кхаш леладечох. Яьккхача продукце объемах а ца луш, баьча балха объемах телар мах. Цудухьа дукхагIа «чарх кхастийтара» бора болх механизатора — дукхагIа лаьтта аьхача, ялат дIадийча, макхаш даьхача дукхагIа ахча телар цунна. Объема тIехьваларо дукххача хана агротехника эсалагIа хулийтар, хIаьта эгтара тIехьа, ялата хьувкъам а лохлу из бахьан.

Хьалха, юртбоахама техника ца тоъача хана, хIаьта балха объем йоккха йолча хана, духьала хьабаьча балха мах телилга мегаш дар. Скоросташ эшар, хIаьта цо цар хьинар айдора. Цхьабакъда ха дIа ме яха тIехь-тIехьагIа механизаци дукхагIа чуера производстве, тракторий, комбайний, кхыча машиний парк алсамъяьлар. «Организатор» совхозе тIеххьарча итт шера 12 эзар говра низагара 18 говра низага дIакхоачаш алсамъяьлар энерговооруженность. Хьалха хинначул 2,5-зза дукхагIа удобренеш йоагIа укхаза. Цхьан дешаца аьлча, дуккха алсамъяьннай юрта боахаме еш йола капиталовложенеш, цхьабакъда шунах хьахила беза пайда бизза хьахилацар. Продукци алсамъялар из яккхарга дIабахача маьхага хьежжа хилацар. Къахьегама овсарле сиха лакхъялийтара торо лургйола, болхлочун къахьегамца производства средствашца бувзам оттаргбола наькъаш лаха дезаш дар.

Цкъа газеташ дешаш вагIаш кхаш леладеча механизированни безнарядни звенош хьаяра опытах лаьца дувцачо совхоза директора теркам тIаззар. Цун керттера чулоацам сенах латтар аьчла, из латтар къахьегам вIаштIехьбаккхари цунах мах телари йоаккхача продукце дукхалах тийша хургдолаш оттадарах. Из Пономарева лийхачов тара дар. Цу уйло директора дог айдир, тIаккха из мишта хул хьажа практике тахкха лаьрхIар цо. Эксперимент яра цхьа хьажкIаш кхею звено хержар. Цун балха тIахьожам лоаттабир цо, кхыча коллективашца из вIашиннйсйора. Кхычарел массаза дикагIа хулар экспериментальни звено итогаш. Кердача тайпара болх белга механизатораштa шоашта а дезаделар. Цар яхачох, къахьегамца дукхагIа безам хилар, дIайийнача хIамашта гIулакх дара хьувкъам лакхбергбола керда приемаш лаха безам эттар.

ХьажкIаш лелаеча звено опыто дог тешадеш хьахьеккхар сдельни йолчул аккордно-премиальни мах телара система толашагIа хилар. Цул тIехьагIа бIарчча бригада кердача методах болх бе йолаелар совхозе. Из болх бе йолаялар керда кхыдола хIама балха юкъедахьарца вIашиннйсделар. Iилмахоша - экономисташа еннача предложенеех производствана доал дара цехови система тIа боалаш бар боахам.

ДIайоахаш яр дукхача доакъоех латта отделенеш, цар метта специализированни цехаш хьайэра: механизацеи электрификацеи, хьайбаш леладара, гIишлошъяра, иштта кхыраш, цхьабакъда царех лоархIам болашагIа яр баьца хIамаш кхею цех. Цехий начальникаш хилар совхоза керттера специалисташ. Цунна уж гаргабоалабир производствана доал дара, хIаьта совхозо боахама юкъера специализаци кIоаргйир.

Цехови структуро новкъарле яцар безнарядни система практике юкъейоалаяра. Доакъонна специализаци яро кхы а дикагIа торо елар, къаьст-къаьста звенош а йоацаш, бIарчча бригадаш кердача методах болх бе йолаялийта. Эггара барт болашагIен чIоагIагIен яр хьалхарчуни кхоалагIчуни звеной коллективаш. Цар даим шоашта юкъе яхь лелайора, хIаьта каст-каста призови моттигаш а йоахар.

Кердача методах болх бе лаьрхIар хьалхарча бригаде. Балха опыт йола бригадир Герасименко Михаил керте а волаш 25 механизатор вIашагIкхийтар. 23 трактор (12 гусеничнии 11 лаьтта оахен), 20 комбайни мел эша юртбоахама инвентари елар коллектива, леладе аьнна 4666 гектар лаьттеи 1202 гектар даьгIенаши тIачIоагIйир. Специалисташа дика доахаш вIаштIехьлаьккха кхашкарча балхий технологически карта делар бригадана. Дирекценеи бригаданеи юкъе оттадаьча договора тIа вIаши уж декхарийла еш дар дIаяздир. Дирекце декхар тIайийцар эшаш мел долчунца бригада Iалашъе, хIаьта тIеххьарьяр плана тIа белгал мел яь продукци кийчъе езаш яр. Договора тIа яьча приложене тIа белгалийр пландвии планал тIехи яьккхача продукцех мах телара ерригa расчеташ, средствай кхом барах тергйола премеш.

Хьалхарча собране бригада Совет хержар механизатораша, цо кхоачашдора коллективера дерригa производственни гIулакхаш. БIаргадийча кхоачам бар, мел хьинар айдаь къахьегар наха. Цар массанел хьалхагIа а дикагIа а ремонт яь яьккхар техника, тIеххкхоачашйир органически удобренеш кхашка ехкара, лоаи дешa хийи соцадара план. Iаи сайренашка агрономияз дола учебникаш Iомадора.

Лаьтта леладерий дог гIоздоаккхаш дацар укх шера эттa Iалама хьалаш, цхьабакъда хIаьта а, хьалхарча бригадо юкъера лаьрхIача гектара тIара 19,5 центнер чуэцаш, совхозе юкъера чуийцачул ворхI центнер дукхагIа ялат чуийцар. ХIаьта хьажкIий хIара гектаро 160 центнер моша доакъар — планал совгIа 50 центнер. Укхазарча моттигашка диллача дика толам ба из.

Къаьстта белгалъяьлар бригада 1972 шера, Iалама хьалаш дика эттa дера из. Кхыча бригадашкарчул дуккха тIех дар цунна карагIдаьннараш. ХIара гектара тIара 24,8 центнер эцаш ялат чуийцар бригадо, хIаьта кхоалагIчо — 17,8 центнер, вешта 7 центнер кIезигагIа.

Тайп-тайпара хилар кхыдола хьокхамаш а. Хьалхарча бригадо, масала, оахача лаьтта 100 гектара тIара 235 тонн ялат кхедир, хIаьта кхоалагIчо — 170 тонн. Герасименко Михаила бригадо совхозни кассана дукхагIа пайда баьб кхычарчул. Бригада хIара болхлочо хIара бетта юкъера лаьрхIача ийца ахча 467 сом хилар, хIаьта совхозе гIолла — 287 сом.

Безнарядни система гIойле хилар тешаллеш дараш чIоагIа дар. 1973 шера денз кердача системах болх бе йолаелар тракторно-кхаш леладу кхы а ши бригада (хьалхарча системах цхьанне мара болх бац). Цар экономически хьокхамаш иштта тоаделар. ХIаьта дерригa дIалаьрхIача, безнарядни система юкъейоалаярах ерригача совхоза пайда баьлар. Кхаь шера ялатий хьувкъам юкъера лаьрхIача гектара тIара кхо центнер алсамбаьлар.

Кхаш леладерий балхо иштта гIойле йир юкъара хьайбай боахам дегIаахара а. ИIаьхийгIа хилар доакъара база. ДукхагIа дийбар хьайбаш. ХIанз 3600 хьайба да совхозе. Цу юкъа хьайбай продуктивность а лакхъеннай. Шера юкъера лаьрхIача дулх доаккхилга 100 тонн алсамдаьннад, 726 етт дукхагIа ба ферме. ХIаьта пятилетка дIайолаелча денз 6 миллиони 382 эзари сома продукци яьккхай совхозо, цунах 2 миллион сом — цIена пайда. Из дуккха дукхагIа хул кердача тайпара болх барен цунах мах теларен система тIа ялале кхо шу хьалха хинначул.

Дукха пайда баро совхозо торо елар дукха гIишлошъяра балхаш дIадоладе. Укх тIеххьарча кхаь шера хьалъяьй: 600 беттача Iатта лаьрхIа хьайбай комплекси 100 моттиг йола чуоттадаь доахан кхоаба комплекси, иштта кирпишк ю завод, котельни, столови, клуб, болхлошта лаьрхIа 2 эзар квадратни метр цIенош, ерригa квартираш газофикаци яь, центральни отоплени йолаш я.

Николай МАСЛОВ.
АПН корреспондент.

«СЕРДАЛО»
4-гIа оагI., 19 декабрь, 1974 шу.

Эскаре гIулакх деш ба вай мехкахой

Командира доккхал ду цунах

Шоай гIулакх дика кхоачашдеш дукха салтий ба тха. Эшшача минута царех ва мугIарера бIухо Муружев Беслан а.

Дукха ха йоацаш хилар аргIанара паркови ди. Командира радиостанцера кхоачамбоацар дIадоакххилга тIадиллар Беслана, цу гIулакха кIеззига мара ха а ца луш. ТIадилла гIулакх цу сахьате кхоачашде волавелар механик.

— КIант ва, — аьлар цунах группа начальника, ца вовзаал эргаваьннав из. Подразделене вахара гIулакхаш дайза вала дукха ха езаргья цунна аьнна хеталора из хьавенача хьалхарча деношка. ХIанз—говза специалист.

ХьатIавийха даьча къамаьлаца дIадоладелар цу хана къона механик кийчвелга. Керда венача бIухой группах, цун декхарех, зIамагIболча специалисташа де дезарех дийцар капитана. ТIаккха керда гIулакх де веначоа зIамагIволча сержантаца Лосевца цхьана массехк дийнахьа болх бе бокъо елар цо.

Шийна уллуврча керда венача Муружева дечунга лаьрхIа бIарг а локхаш радиотехнически оборудовани кийчъеш вар салте. Юххьанца цхьаккха а хала хIама доацаш санна хеталора Беслана. Цхьабакъда, приемникера цхьа оатхал хувцилга Лосева тIадиллача из кхоачашде вIаштIехьдаланзар къонача специалиста. ХIаьта ший хьалха-тIехьа де дезар, хувца езар малагIа оатхал я ца ховш моттигаш нийслора кхыча балхашка а.

Кердача бIухочоа эшар йоккхагIа опыт йолча сага новкъостал. Цу гIулакха эшшача тайпара хиннавар коммунист Гасанов. Iомалуш волчун иразa шийн гIулакхашта эша ха кхоергйоацаш, дег тIара йоагIа йовхал кхаоаргйоацаш хиннавар из.

— ВIаштIехьа ца доалар Iехь ца а хеташ хьатIавай хьахатта, — оалар цо Муружевга.

—Баркал, новкъост капитан!

Цкъа машинаш кийчъеш радиостанце приемник лерттIа болх ца беш йолга гучадаьлар Муружевна. Фу хиннад хацар цунна. «Лампаш хийцача фу дар-те»? — дагадехар цунна. Укхаза тIавера группа начальник. Капитанага ше де лаьрхIар дIааьлар механика.

— Из де йиш яц, — приказ делар Гасанова.

— Дергдац. ХIана де дагIац из, новкъост капитан?

— Болх ца бара бахьан хьакорадаьдац, цудухьа де йиш яц. Хьа а лехе дIадаккха из, тIаккха оттаергья Iа керда радиолампаш.

Ерригача радиостанцега хьожаш чакхваьлар Муружев, бакъда кора-м даьзар болх ца бара бахьан. Юха а тIавенача группа начальника хьаттар:

— Корадирий хьона?

— Корадаьзар.

— Хьавола хIаьта шиъ я цхьана хьалюхаргда вай цун бахьан.

— Хьаелла люк.

Сихбенабар болх. ЛаьрххIа блокага хьожаш чакхваьлар эпсар. Уккхазара хьагучадаьлар приемник талхара дерригa бахьан. Агрегат хийцар —лерттIа болх бе йолаелар приемник.

Начальника санна сиха а камаьхал йоалаш а аппаратура гIулакх де безам болаш вар Беслан. Щенача дег тIара капитанах хьоагаш а цун кулгалца ше гIулакх деш хиларах доккхал деш а вар из. ХIаьта дешара кхолхленца ниа тIабахийтар цо. Ший командираца, хьехархочунца каст-каста из бIаргаго йиш яр классе. Доска тIа схема а уттаеш дош хоаш-хош дIадовзийтар цунна капитана. ТIаккха из дIа а доадаь оалар:— Аз даьр ле хьажал. ДIаязадер хьадунца.

Юххьанца юхаовзаенна вар салте, хила еззача тайпара хилацар чертеж, лерттIа хьадувцалацар. Группа начальника дог ураоттадора цун.

ДIадахар кIираш, бетташ. ТIема специалистий мугIаре дIаэттар бIухо. ХIанз цунга кхоачашдулургда . моллагIа а гIулакх.

Е езаш яр аргIанара полевой занятеш. Уж хилале гаьнна хьалха радиостанцега, агрегаташка, блокашка, лаьрххIа хьожаш чакхваьлар Муружев. ХIаьта машина хьатIавенача механикага радиотехнически оборудовани дика болх беш кийчен йолга дIахайтар Беслана. Массанахьа хьежа чакх а воалаш чIоагIа раьза хилар механик. Итт минот яьлча дIавахар из.

Занятера юха цIаера экипаж — дог ураэтта бар цун берригa бIухой.

— КIант ва хьо, Муружев, радиооборудовани тIехдика болх беш яр, — хоаставир командира гIулакх дика дара тIера вола механик. Командии пункте ваха дIаволавелча йоах цо: — Юха арадовларга техника кийчъяра мело ма елахь.

Беслан ший гIулакх де волавелар. Тумблераш болх бе йола а ялийта хьежар блокашка. Юха а футтаройна санна болх ца беш яр тIахьожам лоаттабеча прибора сигнал тела лампочка. Башха доккха хIама хиннадеце а болх ца беш йола лампочка хувцара дукха къахьега дийзар.

Муржева цига пийсденна кхоачамбоацараш дIадоахача хана хозахеташи доккхалдеши цо беча балхага хьожаш вар эпсар: хилар кIаьнках хьинари кхетами бола салте.

В. МУРОМЦЕВ.

Хьехархо. Цу деша маIан дах варг а вац. Школе гIолла чакхбоал хIара сага никъ. ХIараьена, цIаккха а биц ца луш, дага латт шийна вахар довзийта, Даьхенцарча, халкъацарча безама йIайха цIи ший дагахьа лотаяь бола хьехархой.

Хьехархочун болх дIимаж а бераца ба- Хьехархочоа ловза аеза хIара дешархо, цун оамалга хьежжа хьехар дала дева, бера дегага бода никъ лаха беза. Иштточарех я Шаьла района Сирж-Юртарча юкъерча школе истори а обществоведени а хьехаш йола къона кхалсаг Данильченко Вера Ми-

ДИКА ХЬЕХАРХО

хайловна. Гаьнарча Усть-Лабинскера еннай из нохчий лоаман юртарча беранта хьеха. ИттлагIа шу да цо берригa ший низ, хьакъал дIалуш бераш Iомаду. Цулухьа юртхоша сий деш а лоархIаш а я из.

...Краснодарски края Копенски станицерча школе деша ягIача хана дена безабеннаб дика дешаш а хьехархошка лаьрхIа ладувгIаш а хиннача Верайна хьехархочун болх.

— Сона къаьстта дуккаезар тхоашта эрсий моттн литератури хьехаш хиана Кулик Ольга Александровна, — дагалувц Вера Михайловнас. — Цо сайна хьехар цIаккха а дицлургдоацаш са дегчу дижад. Хьехархочун балхах са безам болийтар а дукхагIча даькъе из яр.

Ольга Александровнас дешархоех, цар тайп-тайпарча оамалех, гIулакхех, хьехархочун сийлахьча, цунца цхьана халача балхах дувцача хана со а ца доаккхаш ладувгIар Верас. Хьехархочо каст-каста шийца шоайцига югар из, нагтахьа дешархой йоазон балхашта тохкам байтар. Иштта кхоллабелар йоIа дегчу хьехархо хилара лоIам- ТIехь-тIехьа чIоагIлора из.

1960-ча шера хьехархой училище чакх а яьккхе, Нохч-ГIалгIайчу балха йоагIа Вера Михайловна. Шаьларча школе дIаболалу цун къахьегама никъ. Укхаза вейзар цунна нохчий зIамига саг Магомадов Асланбек. ТIехьагIо цунца дийзар ший деррига вахар Вера Михайловнас.

Масса а хана ший балха говзал лакхъе лови йола Вера Михайловна Нохч - ГIалгIай пединститута исторически факультете заочно деша отт. КхоалагIча курсе дIачуяьлча ший мараца — эрсий меттеи литературеи хьехархочунца Магомадов Асланбекаца цхьана Сирж-Юртарча юкъерча школе балха йоагIа Вера Михайловна. Болх беш eхь дешаш 1967-ча шера толамца институт чакх а яьккхе лакхера дешар дийша хьехархо хул цунах.

«Дика саг я Вера Михайловна, — оал цох юртхоша. —Массе а хана оалача дешаца, деча гIулакхаца сага дог хьаста хов цунна, гIо де кийча я. Ший болх дукхабезаш а даггахьа беш а йола хьехархо я из».

ЧIоагIа дукхадеза Вера Михайловнана бераш. Берригa а цун сакъердам царца ба. ХIаьта из хьехархочун балха кертера а да, цунца дувзаденна да хьехархочун толамний дIоагIа.

Дешархо школе ца воагIаш виса, е цунгара цхьа гIалат даьнна моттиг хилча, цун цIагIа хул Вера Михайловна. Даьца-наьнаца къамаьл ду, педагогически хьехам луш, белгалдоах дика дешара бера вIаштIехьдахка деза хьалаш. Цунах дика беркат а доал. Белгтала лакхлу бераш дешарах кхетара боарам, тоалу цар дисциплина.

— Дика хьехархо хиларал совгIа, Вера Михайловна башха дика пропагандист а я, —йоах школа завуча Ганукаев Абу-Салмана. — Школерча хьехархой семинарски группана кулгалдеш я из. В. И. Ленина теоретически тIехьаленах пайда а эцаш, эшаш дола таьрахьаши бакъдараш а доаладеш цо семинара доакъашхоашта дувц къамий хьакъехьарча ленински политика даьхача доккхийча толамех, СССР халкъашта юкъера доттагIал деигарадeнга тоалуш, чIоагIлуш хиларах, Советски Союза машарерча арахьарча политиках.

Ше болх беча шерашка бIаьш кагирхой вахара сийрдача наькъа тIа баьхаб Вера Михайловнас. Царна йицлац шоашта дуне довзийта, дикадар хьаэца, вочунца къовсам лоаттабе кхетам бенна йола шоай хьамсара хьехархо.

Б. АХМАДОВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

17-ча ПАРАЛЛЕЛАГАРА КЪУЛБЕХЬЕНГАХЬА

20 декабре дийтта шу дуз Къулбехьен Вьетнама къаман кортамукъален фронта (НФОЮВ).

Дукха ха йоацаш саьргаш санна догIа дийлхар Къулбехьен Вьетнама юккъерча даькъа тIа. Форда йисте гIолла хьал михьаръяьнна тайфунаш яр. Хьоарсамашкара арадаьлар хий.

Тохабеннача Iалама низо кIезига зе дайзар мукъаяьхача Къулбехьен районашта а сайгонски Iаьдала тIахьожама кIал йолча районашта а.

Къулбехьен Вьетнама республика Къаман кортамукъален фронтон Ханна йолча революционни правительстваи шеррача масштабе новкъостал делга вIаштIехьдаьккхад, боахама даь зе сихагIа юхаметтаоттадара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдоах. Тхиеу администраце, кхыча тайпара, Iалама низо гIакхоачаяьча халонех пайда а эцаш, сихъенна чакхйоах барта «боалабара» операци: карателаша шоаш бахача моттигашкара лелхабу ахархой, дуга лечкъаду, цIагIара хIамаш дIакхухь.

Цу тайпарча сагготача хьалашка леладеча гIулакхаша кхы дикагIа хьокха йиш йоацаш хьахьокх чурча политически шин наькъа юкъера овланrара башхало.

Нагахьа санна НФОЮВ а РЮВ-а Ханна йола революционни правительство а машаре, ший лоIамера, демократически, нейтральни къулбехьен Вьетнам хьалъелга дег тIара ловш болча къахьегама наькха дулхах-цIех яле, хIаьта Тхиеу — из я арахьарча империалистически низех шорг доаллаш йола халкъа духьалара, къаманна духьалара режим.

Къаман кортамукъален Iаьдал да Къулбехьен Вьетнама кхаь даькъах шин дакъа совгIача территоре тIа — 17-ча параллелагара Къамау ихача ахгIайренга кхаччалца. Ерригача 44 провинце болх беш халкъа комитеташ я. Парижски соглашенена кулгаш яздаьчул тIехьагIа мукъаяьккхача зоне тIайийца а хIанз кхоачашъеш а я тIемо даьр дIадаккхара, бахача наьха вахар тоалар духьа производство юхаметтаоттаярен дегIайоалаярен шерра план. Халкъа Iаьдало мах боацаш дуга а хIаьта иштта хилайза яргйоаца юртбоахама инвентарь а тел ахархошта. ЧIоагIа уйла тIайохийт унахцIено лораярен просвещенен гIулакх дегIадоаладара. ХIара общине культурни центраш яхкаьй.

Мукъаяьха районаш чухехкача сайгонски гIаьрахоех тешшаме лора а еш, боарам боацаш чоалханеча хьалашка вахар лертIадоаккхаш боахк Къулбехьен Вьетнама патриоташ. Цар ког гIортолга ю доттагIий — ДРВ, СССР, социализма кхыча мехкий новкъосталах. Советский Союзо лоаттаю цунна, масала, машинаши оборудовании, юртбоахама техника, медикаменташ. Укх деношка Москве кулгаш яздир 1975 шера Советски Союзо РЮВ-а экономически новкъостал дара яьча соглашенена.

ТIа-тIа дуккагIа чIоагIлу дунен халкъашта юкъера НФОЮВ-ен Ханна йолча революционни правительстваи престиж. Дунено тIа-тIа дуккагIа къоабалбеш тIаэц Парижски соглашени йизза кхоачашъяр духьа цар леррагIа лоаттабу къовсам. Дукха ха йоацаш Йеменски Iарбий Республико — дерригаш а лаьрхIача 42-ча мехко — хьакхайкадаьд РЮВ ВРП ше дипломатически бакъъяь тIаэцар. Дунен халкъашта юкъера къулбехьен вьетнамски патриотий бувзамаш шерденнад царна керте латтарий делегацеш визиташца яха дукха ха йоацаш массехк дегIаухача мехка хинначул тIехьагIа.

Цу дерригача хIамаша эгIазкхувл Сайгона доале латтараш. Цар цхьаккха дича а бакъъяь тIаэца тигац Парижски соглашене тIа дIаязъяь латта Къулбехьен Вьетнамера хIанзара реальносташ: тIахьожама ши зона, ши администраци, ши эскари политически кхонизи хилар. Цунах латт дерригаш а — политически, экономически, моральни мел дола чулоацам, сайгонски режимах тIа-тIа кIоаргагIа чуйодаш латтача кризиса керттера лард. Тхиеу цу кIоага чура воаккхалургваш ший берча Iаьдала диктаторски маIан «кIаьдде»— эскаре чистка е, правительствера нах хувца, кепайоазонахи партеехи дола законаш хувца гIерташ цо дукха ха йоацаш хьовзадаьча гIулакхаша а.

«ТIема бюджета» ахча гулдар духьа такха низ боаца налогаш тIаетт Сайгоно бахача наха. Боарам боацаш чIоагIа лакхлуш латт хIамай маьхаш. Болх булургболча верригача ворхI миллион сагах хьабе болх боаца нах цхьа миллион сагага дIакхоачаш латт. ТIема гIулакхашка дIаухийтача дукхача ахчо лачараш доах 85 процент оккинал дехьара хьаллоаттаеш йолча бюджетах. Нагахьа санна США-с, американски кепайоазоно ше деча мукIаралагIа, ше тела доллараш соцадича, Къулбехьен Вьетнама экономика бокъонаа хIалак хургьяр.

Тхиеу режима раьза доацача халкъа террор духьалйоах. Парижски соглашени кхоачашъе ца а тугаш сайгонски Iаьдало политически гIулакхашта дийца хIанз а набахта боахкабу 200 эзарнел кIезигагIа боаца нах, «наькъаш дийхкача наха» аьнна хьаьй, мадарра аьлча, концентрационни лагераш лархIа мегаргйолаш йола 600 совгIа лагерь.

ТIа-тIа боккхагIа хулаш латтача оппозице боламо дIадех Тхиеуна меттел Парижски соглашене ерригa положенеш кхоачашъе кийча хургйола администраци оттаелга. Къулбехьарча Вьетнамерча низий моттигаш патриоташта пайдана йолча, дош сихагIа къоастадара тIехьа мел латтарашта пайдана хургйолча оагIорахьа хувцалуш йоагIа.

О. ТРОФИМОВА,
АПН комментатор.

Малхбоаленгахьара малхбузенгахьа додаш Парижах чакхдоала Сена яха хий — алхха туристаш салоIа хоза моттигаш хинна Iац. Из эггара хьалха Франце чурча районаша океанацеи кхыча мехкий городашкарча порташцеи бувзам лоаттабеш бола лоархIаме хин никъ ба.

СУРТА ТIА: хин аьрдехьарча берда йисте хьалдаь керда цIенош. Аьрдехьа — Кортамукъален статуя.

Б. КЛИПИНИЦЕРА сурт.
ТАСС фотохроника.

ЦIабаха безам боаца американцаш

Тайп-тайпара политически сакхетам болча наха тIехьахьежилга малхбузен мехкашка IаьламатечIоагIа яьржа практика а хинна дIаэттад, хIаьта цудухьа, прогрессивни боламе дакъа лоацаш вола саг, телефонаца ше деча къамаьлашка къайлагIа ладувгIаш хиларга, ший почта каст-каста хьаеллаш хиларга дIаIомавеннав. Вай заман моллагIа ира проблема — апартеидагара тIема политикага кхаччалца яр — хьоахаяь оаш къамаьл дича, «полицейски тIахьожам» шоашта оттабаь хилар ха мара дезац. Цунна леткъаш бар кхыметтел британски парламента членаш а.

Аьлча харц хургдац, Малхбоален полушаре дахача халкъашта юкъе из хьал оттар бахьан дуккагIа йола хало американцаша, лов аьлча. ВIашагIкхийттача Штаташка «тIехьахьежара» система мел йоккха хиннай аьлча, из хиннай, информаци санна лаьрххIа йолча компьютерашка чуухийтача полицейски доносаца Америке бахача нахах ахашбарел дуккагIа хIана бац аьнна нах юкъеозаш.

Европе бахача американцашта а доагIа из. Укх шера октябрь бетта керда «шпионски» къовсам баьлар, 1972 шера президентски хоржамаш деча хана сенатор Макговерн хьаллаьца хиннача Европе бахача американски гражданашта тIехьа американски эскаро тIахьожам оттабаь хилар гуча ма даьлинге а.

Из истори нахага даьлар Малхбоален Берлине вахача шин методистски дына гIулакхаш леладераша американски эскара духьала уголовни дош гIоттаде гIертачул тIехьагIа. Шоай адвокаташца цар деш хиннача къамаьлашка хьайлагIа ладувгIаш хиннад. Франце, Италье, Бельге, Голланде, Швеце, иштта кхыча европейски мехкашка бахача американцашта а хов из тайпа хьал шоайцига а долга.

Великобритане, масала, дIаим бах аьнна ала йиш йолаш тхьаьи итт эзар гаргга саг американцаш бах. ДуккагIбараш маккартистски «гIарбашашта тIехьа чарахьал деш» хиннача хана денз бах укхаза. Цу хана шоашка бала бахьарах, кхерам тIатувсарах, набахта чубохкарах кIалхарбовла гIертаж, балха баха йиш ца хила байдда хьабаьхка хиннаб уж. Из къаьстта доагIа искусства деятелашта: писателашта, кинон, театрен режиссерашта, иштта кхыбарашта.

ХIанз Европе болх беш бола дикагIа бола американски писателаши режиссераши маккартизма ханашка укхаза баьхка а баьхка къайлагIа болх бе безача эттар. Цхьайолча хана геттара къе бахаш хиннаб уж, хIана аьлча, Европе вахаш хилча дикагIа вахаргва яхилга дац. Царех дуккхабараш Великобританеи Франци дIачIоагIбелар, цхьабакъда, цар цига болх бе йиш яцар шоаш малашб ца хойташи шоай политически сакхетам дIа ца бовзийташи мара. Маккартизма ханашка иха ца Iеш кхыча ханашка а ухаш хиннаб американцаш Великобритане.

КховзткъалагIча шерашка американски городашкара вахара сатем тIехь-тIехьагIа талхаш хьа ме боагIеи чIоагIлуш латта зуламаш кхалнаьхен берийн вахара кхерам тIатувса доладелчеи бIаьш американцаш Великобритане баха бахар. 1971 шера 4 марта Лондонски «Таймса» тIа яздора Великобритане Iилман е дешара институташка болх бехаш цIаккха ца хиннача тайпара дукха американски заявленеш хьаух яхаш. «Укх тIехьарча хана Великобритане баха бахка безам бола американцаш балха дIаоттабара дешашта бола чиновникаш дуккагIа хилийта дезача эттар Вашингтонера Британски посольство».

Фуд американцаш шоай мехкара дIагIоча кхоачабаьр?

1971 шу чакхдоалаш «Пингвин» яхача английски издательствос арахийцар Чарльза Рейха «Америка баьщара сомаш» яха цIи йола книжка. Цу книжка тIара массехк моттиг «Санди таймс»-яхача газета тIа кепатеха араяьлар, царна юкъе цаI, гIоръяьнна цIи хеза параграф а йолаш, цу тIа йоах: «Тайп тайпара указаш, предписанеши судебни процессаши алсам мел ювл (ВIашагIкхийттача Штаташка) тIехь-тIехьагIа чIоагIагIа эфемерни хулаш йоагIа кортамукъале, хIаьта законность бюрократически произволаца хувцалуш латт. Тахан долаш дола хьал хувцара тIаерзаьча моллагIча оппозице а моллагIча гIулакхаша а шоашта тIехьа репрессеш яхь. Полици, къайлагIа агенташ, военни нах дуккагIа хиларо американски кортамукъален хьисап хувцадалара тешал ду. Бахари болхи тIехьтIехьагIа ца эшача боалаш латт».

Ший вахар бахьан кхерар, шпионаш, низ бар, политически гIулакхаш бахьан тIаккхер, наркотикаш, милитаризм — из да американец ший мохк а бита Европе гIоча оттаваьр. Цхьабакъда, американцаш шоай даьхен боккхий патриоташ ба, чIоагIа безам боацаш дIа а ух уж шоай мехкара. Ма чIоагIа хила деза ший даьхенах уж гаьна боахийташ дола бахьанаш. Кхы а чIоагIагIа да цIабаха царна новкъарле еш дола бахьанаш.

Джеймс ОЛДРИДЖ,
английски писатель.
(АПН).

Лондон.

Сингапурски калейдоскоп

ГЕОГРАФЕНА ЮКЪЕ ХУВЦАМ БАР

«...Йоккха яц вай республика. Хий кIезигденнача хана 227 квадратни миль, хий дукхагIа хиннача хана 225 квадратни миль». Сочинене тIа иштта яздаьд моттигерча школьникех цхьане. Сингапур — гIайре, хий юха а даьнна форда цхо гучаяьнача хана дукхагIа хилча санна хеталу республика лаьтташ...

ГIайрен тIарча цу паччахьалкхен территори йоккха яц, мукъа лаьтта кIезига да. Дунен тIа эггара кхаьтагIа бахарех ба цун нах. ЛаьрхIача гучадаьннад, цига баха нах 80-гIа шераш чакхдоалаш 3 миллион сагад дукхагIа хургхилар.

Мишта хьоастергья проблема? ЦIенош лакхагIа де баьнаб — 30-зза, 40-зза, 50-зза вIаштIардаь цIенош хьалдеага хIанз юкъ-юкъе мара ца хулаш дола хIама дац. Дукха индустриальни комплексаш Сингапура гонахьарча кагийча гIайренаш тIа хьаю; цига кхы тIа а хьалъю причалаш, туристски комплексаш, кхыраш.

«Лаьттац моцал» форда ютах йоае аьнна предложени еннай специалисташа. Iалаьмате йоккха проект оттаьяр форд бокъабе а малхбоалехьара цун берда йист хана йоахала 16 километр дIашеръе а.

1962 шера кхоачашъе йолаьй из проект, хIаьта 3—4 шера чакхъяьнна а яргья. Форд бокъабара сухал юкъера лаьрхIача — дийнахьа 1 акр. Керда хьагучадаьккхача лаьттая тIа хIанзле а хьалде доладаьд чуIа цIенош, школаш, коммерчески центраш, паркаш. 1978 шерале гIайрен территорена IотIакхетаргда 3 эзар акр гаргга лаьтта, хIанз кхетар хий юхадаьннача хана цхьан юкъа кхетар а доацаш, массаза а хургдар. Цудухьа географически справочникашта юкъе хувцам бе безаргба: Сингапура территори цу ханале 230 квадратни миль совгIа хургья.

●

ПОРТ — КЕМАШ ДЕР

Сингапура Джуронгски верфе причалашкара дукха ха йоацаш Персидски залива бердашкахьа дахар Iарбий эмиратий Федерацена юкъебоагIача ворхI межах цхьанне заказагIа укхаза хьадаь мехкдаьтта кхухьа баржа. Афрека бердайта юхе хиннача эккхамо чIоагIа йохаьча танкера батагахьарча даькъах «вIашагIделладар» баржа. ЧIоагIа реконструкци е йийзар корпуса, цу тIа а 20 метр кхы дIаьхдир из. Юккера а цунах хьахилар форда тIа гIолла дела тIехдика мехкдаьтта хранилище.

Хьачу ухача кемай тоннажага диллача дунен тIа йиълагIа йолча Сингапурски порта репутаци дукха ха хьалхагIа денз йовзаш я, цхьабакъда кемаш ду центр лаьрхIача дуккха кIезигагIа йовз Сингапур. ХIаьта а Ллойда регистро яхачох, цунна геттара сий долаш йола 21-гIа моттиг дIалоац республико дунен тIарча кемаш деча 48 мехка юкъе. Алххa цхьан 1973 шера хьалхарча ялх бетта 55 кема хьаде аьнна заказ кхаьчад Сингапурага Республика верфешка хьаду танкераш, сухогрузаш, къаьстта хьу увза кемаш, чкъаьрий доаха, бIарг лоха, пожарни кемаш, сакъерда уха яхташ. ХIаьта мехкдаьтта даккхара буруш детта форда тIара вышкаш хьаяра заказаш, масала, 1977 шерага кхаччалца дIадийкъа даьннад.

●

БIА СИЙНАЧА ФОРДА ЙИСТЕРА СОМИЙ БЕШ

Дуриан цхьанна хIаманца тувлайолийтаргьяц Iа. Ира кIарцхалаш а доахкаш, „оанакови бос болча цу Iалаьмате бокххача сома чIоагIа мускусни хьаж массе метте кхоач, кхы мел йола хьажаш къайла а хьош. Кхы цуя дукхагIа довзаш дац цигарча лаьтташ кхы беркаташ а — рамбутан, мангустин, помело — цитрусови сомашта юкъе эггара боккхагIбар, кхыметтел хIамах сакхеташ болча наха а ялата гаьн тIарча сомаца туалабеш бола джек сом, е «вельетови Iажаш» — чамага диллача персик дагайохийташ бола герга тов бесса сом.

Урбанизаце тIа-тIа дукхагIа юкъе увз Сингапура вахара ерригa оагIош—шеръеш я порт, хьахул промышленноста керда доакъош, хьалъю городашспутникаш, моттиг тIа-тIа кIезигагIа юс сомий бешамашта доагIача даькъа...

Дагадехад — цхьан хана форд лаьттача гIайрен малхбоалехьарча йистаца, хих мукъабаьккхача берда тIа, йоккха сомий беш дIайогIа, цига Къулба-Малхбоален Азе массе тайпара сом кхебе. Из дIайогIаргья форда йистте, керда биллача боккхача тIонаькъа лалла. 10 акр долча лаьттан тIа ягIаргья 20 тайпара эзар гаргга га. Беш дIайогIараш та хетачох, цо цига бахача наьха а кхыча мехкарча дуккхача туристий а теркам тIаозаргба. ХIаьта хIанз укх сахьата къоастае езаш дукха проблемаш я — шо-шоай оамалаш ма йий сома гаьнаш... ХIанз саженцаш хьахоржаш латт. Цигтача хьалъергья сом бохка базар а—цу тайппара, цига баьхкарий йиш хургья бешага хьажа меттел, дикача сома чам баккха а.

Ю. САВЕНКО,
АПН соб. корр.

Сингапур.

БIаьстанга мишта кийчлу

ТЕХНИКА ЙОАКХО Е ЕЗА

ДIахо йолача хана ялати кхыйола юртбоахама культураши йоахилга а кийчъелга а алсамдаккхара нийслагIча пятилетка гIеххьарча шера доккхий декхараш тIаийдеш ба Ачхой - Мартановски района «Лермонтовский» совхоза кхаш леладераш.

Пятилетка диълагIа, хьоастамбу шу дика хьокхамаш доахаш чакхдаьккхад ялат кхедераша.

ХIанз тIаийду социалистически декхараш толамца кхоачашделга юртбоахама ерригача техникахи инвентарахи лерттIа Iунал а деш, нийса пайда эцарах тийша хургда. Кхашкара балхаш сихденнача хана хIара трактора га ца социйташ болх байта хIанзе а йоакхо е еза. Эше текущи, капитальни ремонт яра тохкам а беш графикагIа механически мастерской хьакхувла еза бригадашкара торакташ. Из гIулакх тесса леладу совхозе. Бакъдар аьлча, график яц ала йиш яц.

— ДIа хьалъул тха график, — аьлар совхоза механически мастерской заведующе Цукаев Вахас.

Цу тIа дIаязъяь я тайптайпарча маркаех йола тракторащ ремонта яхка еза а араяла еза а ханаш. Цхьабакъда, оаха хьайцача моллагIча кхаь тракторах цхьаккха а шиъ хана чуйоалаяь яцар. ХIаьта цул совгIа ноябре ремонт яь яла еза цхьоалагIча отделене № 2 йолча бригадера «МТЗ-5», кхоалагIча отделенера «ДТ-75», цхьолагIча отделенера № 1 йолча бригадера «Т-4» яха трактораш вIалла мастерской хинна а яц.

Иштта мара кхы кхоачашъеш яц график.

Из хIанад аьлча дала жоп дац мастерской кулгалхой. Уж ерригаш а капитальни ремонт е езаш я.

Дукха тIехьдоах укхаза ремонта чуйоалаяь трактор арайоакххилга. 10—12 дийнахьа е езача цхьа бутт кхы а совгIа ха йоакхаш нийслу.

— Трактораштеи юрта боахама инвестарaн чIоагIа эшаш йола ерригa оатхалаш кхоачамхиллал Iалашъе вIаштIехьдаланзар тха. Дуккхача боахамашта эшаш а дерригача шера «Сельхозтехника» республикански объединене йоацаш а дукха я лоархIамера оатхалаш, — йоах мастерской заведующе.

Механизаторашца а кхыча специалистаща а цу хьакъехьа къамаьл хилар тха. Иштта уйла я цар а. Дукха оатхалаш эш. Мастерской дуккхача шерашка болх беш хьабоагIача слесараша, токараша дукха оатхалаш хьа а ю юхаметта а увттаю. Цхьабакъда, мастерской хьалашка хьае йиш йоацаш ремонта чIоагIа эшаш а дукха я. Масала, массайттаза яь заявкаш укх заведующега. Йоацаш я гусеничи трактораштa эша гусеницаш хьалоаттаю, катокаш, сапфаш, сцеплене муфта дискаш, кхыраш.

Чоалханеи бехктокхамеи болх ба токара бар. Оатхалаш юхаметтаоттаеш деча балхех дуккхагIа дола дакъа цунга кхоач.

Дуккхача шерашка шийна тIаьдилла бехктокхамера балхаш кхоачашдеш хьавоагIа совхоза токарь Талхигов Саладин. ЧIоагIа чоалхане гIулакх да гусеничи трактора кронштейн елга.

Чухьнахьара хьекхаенна чархий люфт йоккха хул. Уж токарни станокаца чухьнахьара дIахьокх. ТIаккха чуоттача соана сомалга хьежжа втулка оттаю чархана. Чарх дIаоттае мара ца езаш кийча хул.

Колесни трактораш дукха я боахаме. Дукха хьекхалуш я тракторий чархаш дIа-хьа ерзаю сапфаш. Уж а юхаметтаоттаю ремонтникаша.

Ремонт узловой хьисапе ю укхаза. ХIана аьлча, заводской поточни методагIа ремонт е хьалаш дац мастерской, ерригa цехаш йолаш из хьалъяь яле а. Механизатораша шоаш ю ремонт.

Цехашта юкъе а бехктокхамегIа я моторни цех. Дуккхача шерашка цу чу болх беш хьавоагIа Масаев Ширвани. Ахкан замалахь грейдерни машина тIа болх бийя техника ремонт ю ха хьатIакхаьчача мастерской воагIа из. Цун говзача кулгаша цхьан дийнахьа вIашагIбол цхьа мотор. ВIашагIбIелла мотор стенда тIа оттабаь дика обкатка яьчул тIехьагIа мара трактора тIа дIаоттабац.

Иштта шоай низ кхоачачох оатхалаш юхметтаоттаеш йиълагIча квартале 17 трактор тоаяь араяьккхай укхаза. ХIаьта а хIанз мастерской дукха трактораш латт. Укхаза мугIарагIа латтача 17 трактора юкъе халла мара дIа-хьа хьовза моттиг яц механизатораштa. Дукха я царех араяла ха тIакхаьча ремонт янза латтараш а.

Капитальни ремонт е езаш я 1-ча отделене № 2 бригада «ДТ-75» 1-35 номер йола трактор. 13 декабре ремонта чуя езаш яр из графикагIа. Трактористаца Тасаев Рамзанаца къамаьл дича гучадаьлар из 20 ноябре денз мастерской латташ хилар. ТIехьашкарча моста кожух йоацаш латт из. Иштта ноябре чуйоалаяь латт «ДТ-75» № 2-63 йола И. Сайдулаевси «Т-4» яха В. Гелимхановен трактораш.

Дукха хIама де ца эша трактораш йиълагIча квартале ремонт яь араяьхай. Бакъда, цунца кхоачашъяьй укх квартале ремонт яра план. ХIаьта цхьан беттал совгIа латтараш мача кийчъяь яха дага бя-те совхозе?

Белгалдаккха деза укхаза производства культура а лоха хилар. Кхашкара хотташ боахкаш я мастерской латта машинаш. Мойка болх беш яц. Дехьа-сехьа механизатораша болх беча моттигашка хотташ бада.

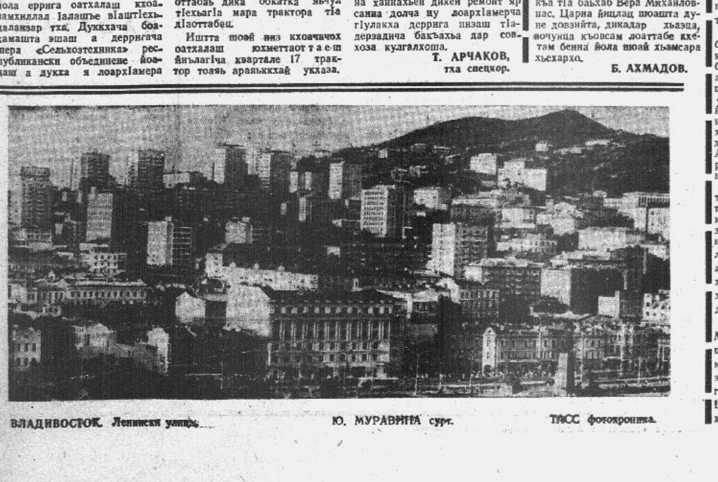
Йоакхо яьяц лакха овсарле йолаш механизаторашка болх байтара. Мастерской шийла я. Оттаяь батареяш я, цхьабакъда, йIовхал луш-м яц. Корий бIалгаш деха да.

Техникана дикеи ханнахьеи ремонт яра боккхача лоархIаме да хIара участке болх беча наьха сакхетам лакха хилар, цар къахьегама дисциплина чIоагIа хилар. Цхьаца бахьанаш доахаш вIашагIъяькхка латта трактор тосса а йинте гаража коа гIолла, совхоза контора хьалхашка лел ремонт еш боахка цхьабола механизатораш.

Цу дерригача кхоачамбоацараша юхатетт техникана ремонт яра балхаш.

ЙоагIа йоакхо еш лоаццача хана долаш дола кхоачамбоацараш дIа а доахаш техникана ханнахьеи дикеи ремонт яр санна долча цу лоархIамерча гIулакха деррига низаш тIадерзадича бакъахьа дар совхоза кулгалхоша.

Т. АРЧАКОВ,
тха спецкор.

ВЛАДИВОСТОК. Ленински урам.   Ю. МУРАВИНА сурт.   ТАСС фотохроника.

Литературни агIув

БАНДИТИЙ БIЕНА

ДУВЦАР

М.-С. ПЛИЕВ

— Кхы мала висав цига колхозе хьачуэца везаш? — Собране багIараштa тIехьашкакьара хьалкхайкар цаI.

— Къарше висав. Кхы саг висавац, — жоп делар собрание дIахьош волча партийни ячейка секретара.

— Ма... ма... мала Къарше? хьаттар метта шек ухаш волча Бексолта.

— Борша Къарше, — аьлар секретара.

— Кхы се Къаршеш а ба вай? — аьлар цхьанне. Нах белабелар.

— Се... се... сельсоветаяр дIа ма еннайн цо говр, — аьлар Бексолта.

— Еннай даьра бандиташта тIабагIа-м. ХIайз колхозе хьа а ийца ремага вахийта веза из.

— Бандиташта рема дIаяле? — хьаттар цхьабкхане. Истола тIа къоалам а тохаш белараш тебе велар секретарь. Собране багIараштa юкъера хьалгIеттар воккха саг Ковра.

— Сенах дел шо?! — аьлар цо. — Цунна санна шоашта из банда тIакхаьчаяларе оаш дIалургьецарий говр?! Са даьсара лургьяр! Из дита а дите хьаэца Къарше. Къе-миска саг ва. Хьаьнала саг ва.

— Къа... къа... Къаршечунга алийтал, — аьлар Бексолта, — цунга ладувгIаргда вай.

— Къарше! Мичав хьо? — кхайкар секретарь.

— ХIанзза-м уккхаза вар, — аьлар шинне-кхаьнне. Бакъда, Къарше коравланзар собране хиннараштa. Из вахавар.

...Шин кIира хьалхагIа ниiсделар из. Юртадаьгара говри бидаркеи а ийха Iаьлий-Юрта кодаме а ваха цIабоагIар юрта Совета кучер вола Къарше. Баьде яр бIаьстан бийса. Лоа дIа а даьнна ишта а баьдйийрзаяр еррига аре. Сов дикъа деце а дохк доаллар. Шин никъ вIашагIакхеттача «Стоо-ой! — аьнна цIогIа техар цхьанне. Къаршечо кхоачаш говр юхаозалехь аьттехьа а аьрдехьа а баьхкка улув хьаэттар говра баьреш.

— Малав хьо, мичара воагIа? — хьаттар царех цхьанне, ше тIавагIа баьде тенна говр юха а къувлаш.

— Со гIалгIа ва. Кодамера а воагIа, — жоп делар Къаршечо.

— Хьо аьла воацилга-м тхона а хов. ЦIи фуй хьа?! — оаз аййяр баьречо.

— Са цIи Къарше я.

— Говр хьанай?

— Говр юрта Совета я, — аьлар, Къаршечо, баьрешта тIаювйа милице форма яйза гIад а ваха. Баьреш белабелар.

— Хьо фу деш ва юрта Совете? — хьаттар вокхо.

— Кучер ва, — жоп делар Къаршечо. Юха а аркхъалбаха белабелар баьреш.

— Хьаяста говр! — аьлар хаттар даьчо.

— Сенна йоаст ер хьа? — кхетанзар Къарше. Шинна оагIорахьара говра уллув эттача баьреша шалтанаца тиъенаш а чокIал теха оаса а хоадеш лаьтта дахийтар бидарка пхьарсаш. Цар тийда а тийда Къаршечун бе яхкийсар урхаш а.

— Но-ов! — аьлар говрабаьрех цхьанне. «ГIогI» аьнна белабелар вожаш. Хайра Къаршечоа из милици йоацилга.

— Тоам мичаб шоана. НахагIа денача вон тIа а хинна ма воагIий со, — аьлар Къаршечо, — шун да хила а мегаргволаш гIалгIа а ма вий со, кхы вIалла хIама деце а.

— Хьо, гIалгIа вац, сельсовета кучер ва, — аьлар бандитех цхьанне. «ЧIарх» эккхийташ бидаркех шод техар цхьаькхане.

— Воше, гIалгIай Iаьдалах сона техар морг я хьона из а, — аьлар Къаршечо, — Хьай даьна ваь хьо хилча тохарг а яцар Iа из.

ТIаккха шод кхийтар Къаршечоа. ЦIаьхха а кхийтар. Ийстхиланзар из даъа мо мара. ТIера Iо а ваьнна бидарка шин пхьарс а лаьца волавелар из. Цунна моттар ше вейхараш бахаб. Хьацарах Iо а ваха воагIар из хоттах когаш Iочу а ухаш. ЦIаьхха яьннача сердалоно юхахьожавир из. Шорттига лоталуш яйра цунна бидарка чу улла йол.

— Эъ! — аьнна мухь а баьнна, шин пхьарс дIа а хийца тIаведар из цIи йоае. «ГIарх» аьнна бIаргашка ала а тохаш, шин кога юккъе кхеташ, яьннача топо нийсса аркъал техар из. Къарше меттавеча еррига аре сийрда а яьккха урагIадодаш латтар бидарка кхорзаденна цIа.

«Бийсанта водий а хац, тепча хьо хьайна» — юртдас яххаше а венача шийна хьажаюккъе массехказза бий а теха, вийлхар Къарше. «ЦаI хIаьта а ма вуаргварий аз царех» йоахар цо ше-шийца...

Иштта дIаяьккха говр яр колхоза собране хиннараша Къаршечоа тIехийттар. Цу собране чIоагIо йир цо е шийна даь эхь бандиташта юхадекха, е царца вала...

Iаькъача яь сискали муши гале чу а белла, гIап юкъах хьоарчайир Къаршечо. ТIаккха качтессар ший шоакъал. «Мича вода хьо?» аланзар кхелетача къонгаша а, е йоIа Тамарас а. Оалаш Iаьдал дацар наькъа водачунга «мича вода». Къаршечо ше аьлар:

— Со аькхе вода. ЦIа маца воагIаргва хац сона. — ВоккхагIа вола шаккхе воI вIаши бIарахьежар, бакъда, дош аланзар.

Къе а миска а саг вар Къарше. Цхьабакъда, эсала вацар. Эрсий-японски тIем тIа а дакъа лоацаш хиннавар. Дото жIарг а даьккхадар тIехдика разведчик хиларах. ЦаI мара боаца етт а бехка топ яйцар цо деникинцаш гIалгIай юрташта тIалетача шера. Майра лийтар, шозза човнаш хилар. Советий Iаьдал тIадеча денз дикка паргIата ваьлар из. Бераш деша дахар, хIаьта воккхагIа вола Осман машиннаькъа тIа болх бе волавелар. Дезал ккийначул тIехьагIа шийна даь «эхь» ла магацар цунна. Ховра къонгашта а йоIа а из чуина мел новкъа да. ВоIо шкъа аьлар:

— Сенна оалар Iа, хье вейхав. Сага ца ховш дийса мегар из. ДIатоххаргъяр-кх говр кара арабувлар герзашца кийчбенна нах. Дехьа тIехьашкахьара хьааразэар говраш. Гучаьлар боарха яр а. Юртдаьгара тепча ца йийха дехкеваьлар Къарше.

— Давай, доложи! — аьлар тхьамада.

— Таварaш, нашалник, аразреши абыскайть! — аьлар вокхо.

— Аз массаза аьннад хьога, товарищ, ала?! Аразрешa, яхилга фуд? Разреши, ала хаций хьона дуррак?! — аьлар тхьамада.

— Изменяемся! — аьлар бандито. «ГIогI» аьнна белабелар вожаш.

— Вайнаьха мотт а ма бувцалаш, вIашш цIи а ма яккхалаш. Щелеторги, гIаьлен хьал ма яккхалаш! Кхийтарий шо?! — аьлар тхьамада.

— Кхийтар, — аьнна жоп делар вокхар.

Цу минуте говрашта тIа а хайша болабелар уж, цхьаннена тIехьа шоллагIвар а волаш.

— Або, мела ма хилалахь! — мухь техар тхьамада.

— БIарг вIашка бохийтаргбац, — аьлар толашка висачо.

— ЦаI, шиъ, пхиъ, ворхI, — дагар бир Къаршечо.

Толашка висачоа хIама ца ховш цкъ санна массанахь хьежа чакхваьлар Къарше. Говрашта яьча кхоаленна кIал бнитаппа тIехьашкар аьта ког бийхка цаI мара говр яцар. Номераш тIа а латташ вIашка оттаяь яьшкаш а латтар цхьан саьнгта. «ХIа, ираш я хьона щерамашина тIара чуахийта шонтейнераш эв йоахар Къаршечун уйлаша.

* * *

Говрий когаша деча тататца сомаваьккхар Къарше. Яьшкаштех бийца баьча кхоален пенан юкъе гIолла хьалвижар из. Белаш а вIашаг бегаш беш а бар бандиташ. Шеко яцар царна маьхтта никъ а хинна уж юхаберзаарах. Говраш тIа пхорагIа уллар шиъ устагIа, галешка йоахкаш хIамаш яр.

— Мисто-м хетаргда къаьначa Гинена Iуйранга ваьлча-м, — аьлар цхьанне ше говра тIара нувр дIайоакххаш воаллаше.

— Ванах, цу пенах цун фу йоал сенах ховра вай тхьамадана? — хьаттар вокхо. — Фуй-хьогI цу тIорме чу? Бевза-м бар из, даша санна.

— Дошув хила деза-кх, — жоп делар вокхо.

— Даькъаза саг а ма хиннав из Гинардкъа-м. Цхьа кIира хьалхагIа Iаьдало жа Iул дигад, тховсар вай вейхав, — аьлар бандито. Хайра Къаршечоа вувцар шоай юртара Гинардкъа волга. Цун жа Iул дар Iаьдало дIадаьккхар. Духьале яь воккхагIа вола шин воI а веллавар чу.

— Хетаргахь, къаьна Гини юстарвала веннача тара да гIулакх. Вай тхьамадас кIезига сискал йнаь ков-м дац цун дар...

Цхьа сахьат доаллаше сатем эттар бандитий бIена. Нагахьа Iаха бус лела оалхазари, фуъ буаш говраша хьоккхаду мочхалаши мара хIама дацар хозаш. Хьалбала гIертача тIехьбахача бетта сердал хоаелар лоамий лакхаленаш тIа. Хьал а гIетта, шорттига кулг а хьоккхаш говрашка хьежар Къарше. БатагIара тIормеш Iо а доахаш дирсташ бага ехкар цо дикагIа йолча кхьиннена. Нувр тIа а тилла бахкараш къайлар цхьаннена. Галеча баьлла муш хьа а баьккха когаш вIашагIа дийхкар юхеюсача йнъе говра. ЦIаьхха кулг кхийтар чун бандитех цхьанне вин а венна латтийтача пхезза ювлача топах. Йизза патронаш йоахкар цу чу. Шорттига цхьацца озаш говраш дIаара а эза, лоацца вIашагIа йийхкар цо. ТIаккха юхь а лаьца кхоаленна тIехьашка гIолла хийро дагIача хенашта юккъе гIолла волавелар. Ткъаьх минута никъ бир цо иштта. Шийна белгала йолча говраш дIа а йийхка, юхаваха велар из бандиташта дов де. ТIаккха цIаьхха цхьа хIама дага а деха сецар. «Сабар! Сабар Къарше! — аьлар цо шийга. Топа чурча пхе патронои хьа шоакъалов а бидарка а.

«Бекхам боацаш хIама дац. Селхан бандитий баьннаб аьгтув, тахан са баргба. Ца боаде а дац хIама. Дезал кхийнаб. Шоашта сискали, кочхачйи Iалашде могаргдолаш ба» йоахар Къаршечун уйлаша. Баьде бийса тедаш гIа боахар цо хьунгахьа. Сийрда лепар седкъий. Хьахозар Шолжо ду тата, гувна тIа а яьнна Iеха мецьенна бертий.

* * *

ШоллагIа ди да Къарше хьунагIа вола. Селхан сарралва хьу техкай цо бандиташ сецa бIы лехаш. Гаьнашта кIал ухкаш башха-дика кхораш-м корабир цунна. Чана лар а яйра. Хетаргахь, из кхор багIача ча каст-каста ухачоа тара дар. Цхьанахь еррига гаьнаш вIашка а ехкаш бIарчча гув баьбар. Дукха кхораш боахкар царна кIал. Чаво ца дича де йиш йолаш дацар из а. ХIанз сискал кхо а си, кхораш буар Къаршечо. Цхьан хана хьу хьакха баьхкараша яьккхача тола чу яьккхаяр цо бийса. Щеношта кийчъяь башха-дика хьу яр тола уллув, чIорма а яьккха.

Малх лакхбеннаб. Довкъаш тIа ягIа нажа гаьнаш дошо йолаш санна леп. БIаьстан юхь яле а Iодежадац цар гIа. КIал тIаьда я. ВIалла хьу а йоацача лийнаа Къарше моастагIа лехаш. КъонагIа-м вар цу хана, дегIаца иш а дукхагIа бар. ХIаьта хIанз дукхагIа хов, сабар а дукхагIа да.

ЦIаьхха деттача дукха хьадж кхет Къаршечоа. Юхасоц из. Шорто хьекхача миха духьал волалу из. «Баркал хьона. Баркал. Массаза баькхаб Iа са аьттув? Массаза лерге денад моастагIчун шарх?» — йоах цо михага. Дукъ тIа воалл из. Сомача Iажа хена тIеххьашка соц. Уккхазара дика гу лохера бер а дехьар босе а. Дулха хьадж чIоагагIа етталу. Къург бу цо. Топа чаккхам санна хьалIо а бахе соц цун къамарга шод. Дохк санна латтача Iанафо хоьбалийтац кIур. Хов Къаршечоа доагар декъа дахча долга. Iимад яц хозаш. Дахча да саг вагIац уккхаза. Iоа таьнна лохе а шортта да дахча. Щеношта хьу кийчъе а саг воагIаргвац бIаьсти. Гурахьа, е Iай кийчъю наха цIеношта хьу. ЧIоагIо детталу Къаршечун дог. Бандитий цIи ца хилар кхер из йоагар. «Фуд из?!» Боса гIолла хьалйижача баьде сийнача Iанара тIаотт Къаршечун бIаргаш. Иштта яц лохехьара Iи. «КIур! КIур ба!» «Лап, лап» аьнна кхзга бIагг санна хIама къьгар боса. Даггар мухь техар говро. «АйхIахь! Дукъ уазача говра мухь бац из. Бац, са наьнасар! Мухь хьагIертача говра ба» йоах уйлаша. Хов Къаршечоа кIур мичара гIетт. Говро мухь цигахьар техар. «Говза хержай цар моттиг а. Цигара еррига гонахье гу. Сайрангахь ластталца вагIа веза. Малх дукъал тIехьашка баллалца. ТIаккха хийцца ваха мегаргва». Хьаьккха кетар Iо а йилле Iохов из.

* * *

Сайрангахь ласт. Хьал а гIетте кийчлу Къарше. Волалу. Къижа-къайг Iах. ЦIаьхха а цIаьхха а Iах. Когашта кIал Iоакъьнгаш каглой а ваха йиш йолаш да хIанз. Юха а соцаш ладувгI цо каст-каста. Хьахоз саг велалуш. «Къижа-къайг» Iах. «А, из къижа-къайг яц, Хаьхо ва. Ва, са наьнасар!» ЦIаьхха а Iах.

— Дукха сетта а ца сетташ вагIавалар-кх хIанз, — оал цхьанне.

— Фу даьд цига? — хоатт вокхо.

— Хьалла лекхе ягIа къайг я-кх.

— Мецвенна хургва.

— Да хьаккхийца воаллалва шо йнача денз мотт техачун.

— Кхераш хилча сихагIа мецлу.

— ВоллахIи из хила а ма мег хьона. ХIанз денз-м аз садаккха вутаргвацар из.

«ЩIакхаьчав. Кхаьчав са наьнасар». Боарха говр дагайох Къаршечоа. Боархача говра тIа вагIар цу бус бандитех цаI. Кхы белгало яцар. «Ца хуле а дац хIама. Бе а бац бандиташ бале» — йоах Къаршечо ше-шийца. «ТIакхоаче, велда лел, аргда. Шуга аз а мича ях хIама. Хьу йоккха я шоана а сона а».

— Жи, кхы баьдъерзале хIама даал, — аьлар цхьанне. Цу бус шийна шод техачоа тара хет Къаршечоа цун оаз. Цхьа шовзткъа метр мара гаьна бац бандиташ. БIаргагу цунна цар толаш а. «Цхьанахьа баха кийчлу. Лу са наьнасар».

ХIама диаь боаллаше цIогIа техар цхьанне:

— Говрашта нувраш а техде дIакийчле.

Пхийтта минут ялале милице форма а ювхаш толаш дукха хIама дергдац. Кхо говр во фос а яц. Iа дов доладой фу хул а хац. Цул совгIа шоай моттиг а хувцаргья. Хувцаргья са паьнасар!» Юкъерча говра схьа тIа а хайна дIалелхийтар цо говраш. Сахьат далале Шолжах тIехьийккхар из. «Пррр» яхаш каст-каста пурхаш бора лакхача боархача говро. Цу тIа вагIар Къарше. Шолжах ваьлча районагахь ерзайр цо говраш. Ах сахьат а далале НКВД наIарга таташ а хеза араваьлар массехк чекист.

— Малав хьо?! — аьлар царех цхьанне.

— Ассалам-Iалейкум! Со даьра ва Борша Къарше.

— Хьо се воацилга-м сона а хов, — аьлар вокхо салам юха а дерзадеш. Вожаш белабелар.

— Мичав начальник?! — цIогIа техар Къаршечо, схьа говра тIера Iо а весса.

Итт минут яьннаяцар тревогах оперативни группа говраш тIа ховча хана. Улув тесса хинна шин говр цига а йита ший боархача говраца группана хьалхаваьлар Къарше. Укхаза бер меттара гIайтта баьхка хьакимаш а царца вар НКВД начальник Николай Федорович а.

— Новкъостий! Говраш ма кхоелаш. Малх хьалбала кхоачаш шин сахьат а дисадац, — аьлар цо говра тIа а ховш...

Сатоссаш бандитий бIена го тессар оперативни группа. Фоартан чу топа бух а теха Iовнилар къижа-къайгах Iехаш, ха деш ваьгIар. Го тесса сахьат далале цаI мара ца вувш карабоалабир берригa бандиташ. Корта чу а баха латтар бандитий тхьамада. Цунна дIатIаввахар Къарше.

— Хьахьажал, укхазахь! Гой хьона дIа латтар, — аьнна цIелг дIахьекхар боархача говрагахь, — ДагайоагIий хьона Iайха согара яьккха сельсовета говр?!

* * *

— Баркал хьона, воккха саг. Хьо бакъвола гIалгIа ва. Даьхенна дицлургдац хьона карагIдаьнна денален гIулакх, — аьлар Николай Федоровича, — хIанз хьай говраца колхозе гIо! ДIаала хье малав!...

Малх лакхбеннабар. Къаьга доагIар ди. Ков дизза нах бар колхоза коа. Гiетта воагIаш санна коа а вена говраш юхаззар Къаршечо.

— Ассалам-Iалейкум! — аьлар курра. Цецбаьнна хьежар нах. Кхетацар. Деррига хайначул тIехьагIа, шийна кулгаца лувцар гIелеенна бIаргаш чукхийттача, мож яьнна, наб ййна вIашкавахавча Къаршечун кулг.

— Берза багара якъор даьккха Къарше мара вий Наьсархой? — аьлар колхоза председатела Мусас. — ХIанз вай ва, бандитий багара фос яьккха Борша Къарше!

М. Ю. Лермонтова цIерагIча республикански эрсий драматически театре «Провинциальные анекдоты» яхача кердача спектакла премьера хилар. Из пьеса язъяьр ва дукха ха йоацаш ханал хьалха кхелха йоккха говзал йола драматург Вампилов Александр.

Доккха маIан долаш йола моральни нравственни проблемаш оттаю спектакло, дувц сага оамалца, цо лерадеча гIулакхаца хIанз а вайна юкъе нийслуш йолча кхы юхайоагIаргйоацаш дIаяхача воча заман хьарама оамалех лаьца.

Спектакль оттаьраш ба РСФСР-а искусствай заслуженни деятель, Нохч-ГIалгIай АССР-а халкъа артист, режиссер Е. И. Красницкий, художественни кийчо яьр художник — А. С. Сновниг. Спектакле дакъа лоацаш ба артисташ Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни артист В. Белоглазов, И. Чипиженко, Р. Исрапилова, С. Непряхин, А. Ильина, иштта кхыбараш.

СУРТА ТIА: спектакла тIара сцена.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Хь. ОСМИЕВ.

ДЕЛКЪЕ

Ахка.
Малх делкъийга кхьчаб.
Миха Iимад яйнай тахан.
ЦIера ала бетташ санна,
Кхохкаденна латт дуне,
Декаш хазац оалхазараш,
Сатем Малхах, цIерах санна,
ОагIув увзар массане,

Бакъда, гидуаргаш латтар
Шоай Iажагlа хоза зизаш,
Кхыъ йовхал ехаш санна,
МаьлхегахьIа кхувдадеш,
Iе-м фу дергдарl!» — аьлча
санна,
Майрра малха бIарахьежаш,
БIарг бIарга тIа уттабеш.

* * *

Лаьтто ткъамаш делча мара...

Сигле еза кхеллад сага,
Лакхе гIерта,
Седкъий деза кхеллад.
Ала йиш я: хIера сага
Делла дог а
Цу тайпара деллад.

Лаьттах оела боаллар
мара,—
ФуннагI дувце, —
Саг сигала гIоргвац.
Лаьтто ткъамаш делча мара
Хьаькъал долчо
«Со гIоттаргва», — аргдац.

Саид ЧАХКИЕВ.

ТАМАШ

Нагахь санна укх дунен тIа
Йолаш яле тамаш,
Эггара йоккхагIйола къайле
Саг ва шоана, халаш,

Шедар довза, тахка гIертаз,
Хьежаш хул вай гонахь—
Седкъий дунел чоалханегIа
Сага хьоа хет сона.

Щун бухага кхача веннер

Хела захав «акка»,
Хургдар дукха а аттагIа
Галактикаш таже,

Лаьтта мо ба сага корта,
Я цун ехкан, йовчен,
Могаргдий-хьогI вайна-хьаь цу
Сигалонашка кхача?!

Хьаь тIа доагIа наькъаш вайна
Нагахь корадича,
БIаьстен зиза даттIаш санна
Дагардар дуне гуча.

Гирихан ГАГИЕВ.

Хьо яь ди

Хургдар сона
Дуне баьде,
Хиннадецаре
Хьо яь ди.

Из ди совгIат
Хинна дара,
Йихьар моржаш
Сигалара.

Эргадаьнкзад
Цо са лаьтта,
БIаргаяйтай
ЧIонак яттIаш.

Деннад сона
(Ва со раьза)
Дото седкъий,
Сийна Наьсар.

Дега, кIаьдлой,
Лу цо тамаш.
Ахка воде —
Лу цо ткъамаш.

Тешам лу цо,
Иили хаде.::
Эзарза доагIалде
Хьо яь ди!

М. ВЫШЕГУРОВ.

ПОЭТА УЙЛА

Массе метте,
кхача гIерташ
Лехаш, хьожаш,
сиган, лаьтта
Хьуэаш, кхесташ,
уагIаш, белхаш
КорзагI баьнна,
сатем байне
БIаьстен бIайта,
мух ба лелаш.
Мита лел,
поэта уйла
Щенча дегчу.
ккийна.
Лел из
дикан оарцагIъаьнна,
Вонна
духьалъаьнна.

* * *

ДУВ БУЪ АЗ

Дика я аьнне сомий беш,
Юте вIалла доал ца деш,
Кастта хьалак хургъя беш,
Даьна бокхха цатоам беш.

Дика ба аьнне дезал дас,
Мукъа буте, дув буъ аз,
Сомий беш мо даькъаз
баьнне,
Кастта хIалак хургба аьнне.

Борис ДАУРБЕКОВ.

КХУВШЙОАГIА ТIЕХЬЕ

КхувшйоагIа тIехье,
Хьона хьалхашка
Шера, шаьра,
Нийсе никъ ба.
Парти я из биллар,
Хьа Даьхен парти,
Парти —
Хьа къулба.

Бетта тIа яха,
Хьа низ ба тахан
Седкъаш тIа кхача —
Парте уйла я
Хьона хьалха,
Парте хьехам —
Хьа кхача.

КхувшйоагIа тIехье,
Даькъала хийла хьо!
Даькъала хургъя хьо-м
Даьхе я хьа уйла,
Даьхен парти —
Хьа маяк.
Парте хьехам —
Хьа байракх.

Халкъа багахбувцамцара

Сесаги сармаки

Цхьанна хIамах ца къахкаш цхьа вэ сесаг хиннай моцагIа цхьан воккхача сага. Цхьаккха дича а из юхатоха могаш хиннадац цунна.

— Даьра вай хьунагIа боаллача цхьан бокхача кIоаг чу дукха дошув ма корадаьд сона, — аьнна тешаяь дIайинга йоккха саг цу чу кхосса сопадаьд цо цхьан дийнахьа. ХIаьта вож цу деша гIадъяха, цига снхагIа дIакхача корзагIа а яьнна, шоллагIча дийнахьа са хилале гIайтта цига дIаккхаьчаб уж.

— ХIа-хIа, йоккха саг, хьо укхаза латталахь, со Iочуваргва вайна, — аьннад воккхача саго.

— Ай хьона мича ховргда цу тайпара гIулакх де! Со яргъякх, — аьннад сесаго.

Юххера сесаг кот а яьнна, из мушах дIа а йийхка Iочуяхийтай воккхача саго. Цу чу хьарчабенна уллаш хиннаб къаьна бокхха сармак. Йоддаше муш дIа а хийца, сармака корта а лаьца цунна тIахайнай йоккха саг.

— Боккъала а, къонах, кIалхара баккха со укх балех, сайна могаш дола кхо дика а дергдар аз хьона, — аьнна дийхад сармако.

Муш Iэчу а бахийта из кIалхара баьккхаб воккхача саго. ХIаьта баха из цар юртарча наха хий ийдеча хьаста го а бaь Iобижаб.

— Боккъала а цигачара дIабоаккхабалара Iа из, — аьнна, кастта воккха саг волча баьхкаб хи тIа баха йиш йоацаш биса юртара нах.

—Мегаьд, из да хьона аз деш дола цхьа дика, — аьнна воккхача саго аьначунга ладийгIа, баха шоллагIча юрта хьаста го а баь Iобижаб сармак. Цу тайпара кастта вокх юртарча наха а дехарах юха а сармака дукхьал вахав воккха саг.

— Мегаьд, из да хьона аз деш дола шоллагIа дика, — аьнна воккхача саго аларах цигара а баьнна дIабаха сармак кхоалагIча юрта хьаста го баь Iобижаб. ХIаьта дукха ца говш цу кхоалагIча юртарча наха дехарах юха а сармака духьал вахав воккха саг. Цигара в, хьалха санна воккхача саго аларах ше йиъалагIча юрта хьаста гонахьа Iобижа дагахьа дIабодаш аьннад цо:

— Воккха саг, аз хьога ма аллара, аз кхоззa юхь яьй хьа, кхы сога дехар де ва дага ма дохалда хьона, аз вувргва хьо!

ФуннагIа дича а йиъалагIча юртарча наха дехарах ца воалаш, цIаьхха а сармакага дехар де тIавахьанза ваьннавац воккха саг.

— ХIанз фу леладу Iа? Сэ болча ма веллахь ма аьннадарий аз хьога, аз вувргва хьо,— аьнна, геттара бирса воккхача сага тIабийрзаб сармак.

—Даьра со-м из кIоага чу ийккха хинна йоккха саг хIанз хьал а яьнна, вай шиъ лохаш я ала мара ма венавацар, — аьннад воккхача саго.

Цох кхерабенна сармак вай мехкара баьнна дIабахаб йоах.

ДАЬ ХЬЕХАМАШ

МоцагIа-моцагIа хиннад из. Хьабала пайда боацаш кIалбиса къабенна нах тускар чу а хувшабеш шув йистера чуккхувсаш хиннаб цу хана.

Халача вахаро букара верзаваь ший къавенна да а ийца лакхача шувна йисте ваха хиннав цхьа воI. Къоано Iо а хоаваь, ше кийчдаьча саьргехи куржамехи лаьрххIа тускар де эттав из. ХIаьта цIаьхха, вIалла дага а доацаш, бIаргах саьрг кийттаб цунна. Из тускар ше чувахийта деш долга гуш вола воккха саг велавеннав.

— Сенах велавелар хьо, дади? — хьаттад воIо.

— Иштта вагIаш цхьа хIама дагадеха велавеннавар со-м. Хьай болх бе Iа, —аьннад воккхача саго.

— Фу дар из хьона дагадехар? ТIехьагIа чIоагIа новкъа хургда сона, Iа из хьа ца дувце, — аьннад воIо.

— Са воI, — аьннад, кхы дехар деш воI саца а ца сеца, цун дас. — Хьо дукххавахарг, со а воаллар цхьан хана, хIанз хьо санна, сай даьна тускар деш. Са бIаргах а кхийтар айса бувцаш бола саьрг. ХIаьта цIагIа аз из дIадийцача. — «Хьо чувахийта тускар деш хьа воIа бIаргах а кхетаргба из саьрг», — аьлар сога. Цох тешацар со. Из хозденна велар со!

ТIаккха, фуннагI-моллагI даь а, ший да дийна вита нигат даьд воIо.

— Дади, аз вай лоам чу хьал а вига, цхьанна сага а хьо дийна висалга ховргдоацаш, хьагIа чу лочкъаверга хьо,— аьнна, чехка лоам хьал а вига, цунна тIехьа даа-мала лоаттадаьд цо.

Ялат во а хинна чIоагIа моцал эттай цу шера. ДIабохка ма кхоабу бовш хиннаб нах. Юххера шоай цIагIа долаш дар вIашагIа а теха даьна тIехьавахав воI.

— Бехк ма баккхалахь, дади, — аьннад цо. — Кхы вай цIагIа хьада хIама-м дацар. Цул совгIа, бIаьсти яьлча дIале ялат а ма дац, хьона дага ца воале, дIахо фу дергда ца ховш а ма висав со.

— Укх тIеххьарча массехк шера хьекхачул гIехьагIа наха шоай ялатий холаш текхадеш цIаувзаш хинна наькъаш оахаргда Iа, са воI, — аьннад воккхача саго. — ТIаккха гурахьа цхьанне а доацача тайпара чуэца шортта ялат хургда хьога.

Дас даь хьехар кхоачашдаьд воIо. Наьха доашача тайпара хьнйкъад цун ялат. ЧIоагIа цецбаьннаб цох нах, паччахьа а дIахезад из.

— Мишта дагадехар хьона уж наькъаш оахаргa? — хьаттад цхьан дийнахьа из тIавийхача паччахьо.

Хьалха машар а бийха, долча тайпара воIо дIадийцача, кхы къоаной боабергбоацаш соцам баьб йоах паччахьо.

ДIаяздаьр
Або МАЛЬСАГОВ.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

19 декабрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. IуйрIйнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — «Иккаш ювха цкск» яхача техникий театра спектакль. 10.25 — Босбола телевидени. «ШозлагIа фо чуозар» яха телевизиони художественни фильм. 1-гIа сери. 15.40 — Передачай программа. 15.45 — Документальни фильмай программа. 16.15 — ДоттагIал дола социалистически мехкаш. Болгаре Халкъа Республика. 16.45 — Шахматни школа. Ловзаболалорий класс. 17.15 — Идеологически фронта бIухой. Пропагандист Попов. 17.25 — Киножурнал. 17.35 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 17.55 — Документальни фильм. 18.05 — Сельхозтехникера кердадараш. 18.30 — Миллионий ленински университет. «Iалман производствени объединени а производства луш бола пайда а». 19.00 — Босбола телевидени. Сайрйнара ашараш. Ленинградера передача. 19.30 — Босбола телевидени. «Известия» газета приз яьккха хоккеях йола, дуней халкъашта юкъера турнир. Советски Союза сборни — Чехословаке сборни. 21.45 — «Ха». Информационни программа. 22.15 — Босбола телевидени. «Шоана хетар» яха передача дIахьу Доброхотовас. 23.15 — Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

17.15 — Босбола телевидени. «Хьа вахара книжка». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. «Гургал» яха театр. 18.30 — Киножурнал. 18.40 — Республика кердa гIишлош хьадъеча. Грозне къахьегамхошта дукхагIа цIеноШ хилийта (гIалгIай меттала).

20 декабрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. IуйрIйнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — «Тхоца хьаде, оаха санна хьаде, тхоа дикагIа хьаде». Германски Демократически республикера передача. 10.30 — Босбола телевидени. «ШозлагIа фо чуозар» яха телевизиони художественни фильм. 2-гIа сери. 11.35 — Босбола телевидени. Грузински ССР-а города Зугдиде «Чела» яхача иллейн халхарийн халкъа ансамбла концерт. 15.40 — Передачай программа. 15.45 — Вьетнамски халкъа Эскар вIашагIделла 30 шу дизарга. Кинопрограмма. 16.00 — «Советски автомобилаш хьаяр» яха телевизиони очерк. 16.30 — «Поэзи». Первомайский. 17.00 — «Дитайп-тайпара бале а чулоацаш цаI ба цар» яха кинопередача. 17.30 — Нохч-гIалгIайчу гIолла. Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 17.50 — Киножурнал. 18.00 — «Поазонхо — Iилманхо». Мальсагов Кураза Зоврбик ваь 80 шу дизарга (гIалгIай меттала). 18.25 — Къонал эфире я. Байкало-Амурски машинниКъ буллараша вIашагIкхетар. 19.05 — Къамаьл ду СССР-а Лакхехьарча Совета депутаташа. 19.20 — Порваьна советски дирижер. СССР-а халкъа артист Светланов. 20.10 — Босбола телевидени. «Вай лоалахой». Даькъала хила шо! Со шо долча воагIа. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. Белама сайре. Эстради концерт. 23.10 — Босбола телевидени. «Спортлото» тираж. 23.20 — Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

18.25 — Советски района художественни самодеятельноста концерт (нохчий меттала). 17.00 — Босбола телевидени. «Массанена тIехь цаI, — цхьаннена гIехьа массавар». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. Мультфильм. 18.25 — Фильм. 18.35 — Хоамаш, реклама. 18.40 — Энергетикаш шоана дола концерт.

РАДИО

19 декабрь

6.30 — «Юртара вахар» (гIалгIай меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.00 — Республиканский газетий обзор. 8.25 — Бексултанов. «Лоамех дола дувцараш» яха симфонически поэма (гIалгIай меттала). 8.50 — Iилма - технически информацеш. 16.00 — «Къона тIехье» (нохчий меттала). 16.15 — Къамаьл ду радио общественни редакце (нохчий меттала). 16.30 — «Лакхале» яха радиовыпуск (нохчий меттала). 16.45 — «Лоралелаш вирусех». Медицински Iилмай кандидата Поповай беседа. 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала). 18.40 — Интернациональни доттагIлен радиоклуб (гIалгIай меттала).

ХАОТТАМ

Кхоана республике гIоллен Грознеи моархаш а йолаш лоадама йоачан а йоацаш, республика къилбаседе цхьанцa йолча моттигашка дохк а доаллаш малхбоалехьара секунде 3—5 метр мух а хьеккхаш, фегара температура республике гIолла 1 градус шелалгара 4 градус йIовхалга кхоачаш Грозне гIолла 1—3 градус йIовхал йолаш хила тарлу.

Кхоана республике гIолла лоадама морхаш а йоацаш, цхьацца йолча моттигашка дохк а доаллаш, хувцалуш секунде 3—7 метр хьеккхаш мух а болаш, температура бийсан 3 градус шелалгара 2 градус йIовхалга кхоачаш дийнахьа 1—6 градус йIовхал йолаш хила тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж), Телефо наш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехкто кхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела—3-42-28; письмой отделен бухгалтерен — —2-80-71.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры— 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-80-71.

Газет зоадуал шинзоен ерен шоаттан деношка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Револоюце проспект 7/84. Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

Заказ № 11851.